

БЕЗЗАКОННЕ

Вольга ПАТАВА: “Не раз даводзілася чуць ад чыноўнікаў самага рознага рангу выказванні накшталт таго, што пісьменнікі — гэта дармаеды, якія ледзь не абіраюць краіну. Гэта — тыя, хто альбо зусім не чытае нічога з мастацкай літаратуры, альбо тыя, хто, як кажуць, “на дух не пераносіць” нічога беларускага”.

4

РАТУЙМА БЕЛАРУСКАМОЎНУЮ МЕНШЫНЮ!

Леанід ЛЫЧ: “Ёсць неабходнасць стварэння беларускамоўных па форме і змесце асяродкаў на ўсіх ключавых участках дзяржаўных органаў улады і кіравання, каб ужо ў бліжэйшы час павысіць ролю беларускага нацыянальнага фактару ў іх практычнай дзейнасці”.

5

“ЧАРАДЗЕЙНАЯ ЧАПЛЯ НА БЕЛАЙ НАЗЕ...”

Уладзімір КОНАН — пра паэтычныя сімвалы Іны СНАРСКАЙ

6—7

ХАРАКТАР АРМЕНІІ

Паэма Леаніда ДРАНЬКО-МАЙСЮКА

8—9

ДЗЕСЬЦІ ТАМ, У КАТАЛУНІІ

**Падарожныя нататкі
Адама ГЛОБУСА**

13—15

БУДЗЬМА РАЗАМ!

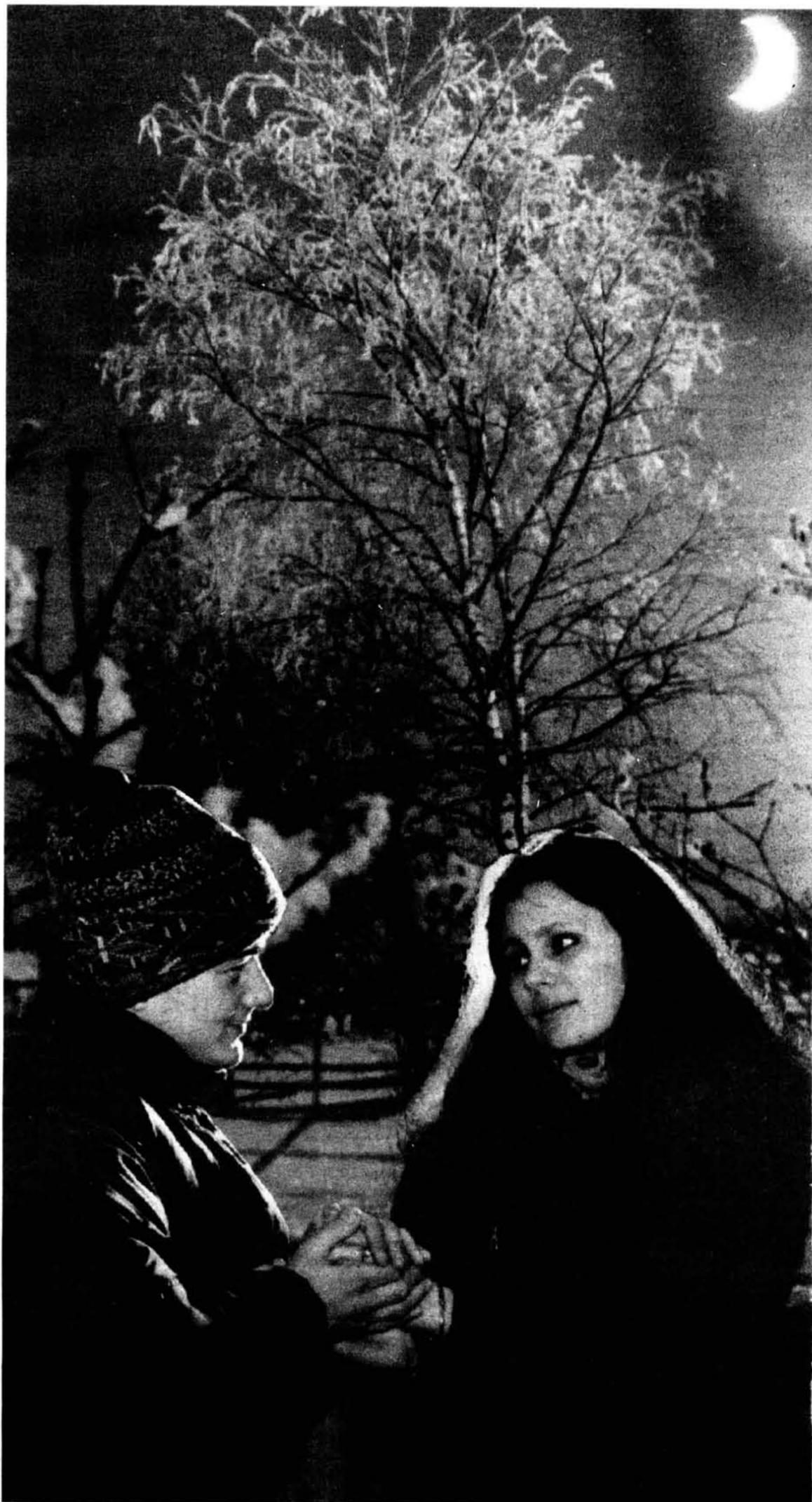
Шаноўныя чытачы!

Напамінаем, падпіска на “ЛіМ” на першае паўгоддзе працягваецца. Яе можна аформіць у любым паштовым аддзяленні. Кошт індыўідуальнай падпіскі на адзін месяц — 1100 рублёў, на тры — 3300 рублёў, на пяць — 5500 рублёў.

Індыўідуальны індэкс — 63856.

Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 2500 рублёў, на тры — 7500 рублёў, на пяць — 12500 рублёў.

Ведамасны індэкс — 63857.



На мове шчасця...

Фота Ю. ЗАХАРАВА



КОЛА ДЗЁН

Гэты лімаўскі тыдзень можна, бадай, назваць стомленым. Не Парыжам, вядома, як выказаўся адзін наш выбітны паэт, ці, прынамсі, ягоны лірычны герой. Тыдзень стомлены... святамі. Столкі святочныя (у сэнсе выхадных) дзён выпала на першую дзекаду студзеня, што і другая ўсё яшчэ ачуньвае-адсапваецца ад абібоцтва і апівоцтва. А ў дадатак і сама прырода быццам таксама паддалася стоме і расслабілася — маразы адпусцілі, зіма заадліжыла...

Карацей кажучы, тыдзень выдаўся не проста спакойна-будзённы, а нейкі самотна-шэранькі, непаглядны, мала чым адметны.

ПРЫБОР ТЫДНЯ

Сімвалічнае (ці больш дакладна — сімптаматычнае) супадзенне. Якраз на гэтым "стомленым" тыдні друк паведамліў аб стварэнні спецыяльнага прыбора, які дае магчымасць колькасна ацаніць ступень стомленасці чалавека пры любым відзе дзейнасці — фізічнай і разумовай. Ідэя прыбора належыць доктару медыцынскіх навук Валерыю Дзядзічкіну. Невялікаму кішэннаму індыхатару досыць дзесяці секунд, каб вызначыць гэтую самую ступень стомленасці і ў адносных адзінках вывесці яе на экран. Прыбор вельмі патрэбны вадзіцелям-дальнабойшчыкам, лётчыкам, машыністам электрацягнікоў і г.д. На жаль, у серыйную вытворчасць прыбор не запушчаны — на гэта няма сродкаў.

МІТЫНГ ТЫДНЯ

Па праўдзе кажучы, адбыўся ён на стыку мінулага і гэтага тыдняў — 11 студзеня. Адбыўся ў "сталіцы беларускіх шахцёраў" (даўні газетны штамп) Салігорску. Ажно амаль пяць тысяч чалавек сабралася на заснежаным стадыёне "Будаўнік", каб выказаць сваю нязгоду з вядомай пастановай Савета Міністраў краіны аб адмене безнаўднай уплаты членскіх прафсаюзных узносаў. Мітынг прайшоў спакойна, доўжыўся каля гадзіны, завяршыўся прыняццем досыць памяркоўнай, хоць і зусім пэўнай па змесце рэзалюцыі. Аднак жа, як слушна адзначаецца на старонках неапазіцыйнай "Народнай газеты", "дастаткова прыгадаць забастовкі, якія пачыналіся ў шахцёрскім калектыве і потым скаланалі краіну..."

ДАПЛАТЫ ТЫДНЯ

Пастановай Савета Міністраў Беларусі павышаны дапамогі і даплаты насельніцтву, якое пацярпела ад аварыі на ЧАЭС. Цяпер месячная дапамога на кожнага члена сям'і ў зоне з перыядычным радыяцыйным кантролем складае 1111 рублёў (было 833), у зоне з правам на адсяленне — 1441 рубель (было 1081), у зонах наступнага і першачарговага адсялення — 2219 рублёў (было 1664 рублі). Вызначаны даплаты і некаторым іншым катэгорыям так званых чарнобыльцаў. Павышэнне нібыта і значнае (ажно на 33 працэнты!), аднак жа сумы дапамог і даплат усё ж як былі мізэрныя, такімі ж мізэрнымі і засталіся: на іх можна купіць дзесятак яек, ці адну бутэльку алею, ці пару кілаграмаў цукру, ці 3-4 боханы хлеба...

ПАСТАЎКІ ТЫДНЯ

Гэтая навіна — з шэрагу прыемных. Летува аднавіла — пасля запуску першага энергаблока Ігналінскай АЭС, які быў спынены 29 снежня мінулага года на прафілактычны рамонт — пастаўкі электраэнергіі ў нашу краіну. Ужо ў студзені Беларусь атрымае яе каля 350 мільянаў кілават-гадзін. Гэта досыць важкая "кропля" ў наша энергетычнае мора...

ЭСТАФЕТА ТЫДНЯ

І ў гэтую намінацыю папрасілася згадаеце ўжо слова "сталіца", прытым у шматразовым і, на жаль, горкім ужытку. "Сталіцай" наркаманы ўжо не першы год называюць журналісты, працаўнікі аховы здароўя і аховы грамадскага парадку горад энергетыкаў і хімікаў Светлагорск. І вось цяпер друк з трывогай паведамліў, што другой наркаманскай "сталіцай" на Гомельшчыне можа стаць горад нафтахімікаў і саяляраў Мазыр, які ўсё часцей трапляе ў поле зроку наркадзялкоў. Толькі летас было спынена 20 спроб увозу сюды наркатычных сродкаў (часта заадно і зброі). А колькі не спынена? Шкада будзе, калі Мазыр, гэтая прыпацкая жамчужына, "сталіца беларускай Швейцарыі", займее іншы, ганебны статус...

СТАТЫСТЫКА ТЫДНЯ

У студзені звычайна пасумоўваюцца вынікі мінулага года. Сталі вядомы, сярод іншых, і такія лічбы гэтага падсумоўвання. За мінулы год за незахаванне (а прасцей — за парушэнне) заканадаўства аб працы да адміністрацыйнай адказнасці прыцягнута амаль 9 тысяч службовых асоб. Яны аштрафаваны на 52,7 мільяна рублёў. 3-за парушэнняў патрабаванняў аховы працы прыпынялася дзейнасць 88 чэхаў і больш чым 700 вытворчых участкаў. І яшчэ адна лічба. На 4576 прадпрыемствах былі выяўлены парушэнні з выплатай заробтнай платы. Лічбы выклікаюць дваікае пачуццё. Што ажыццяўляўся кантроль, выяўляліся парушэнні і караліся вінаватыя — гэта быццам бы добра. Але ж чаму іх гэтак шмат, розных парушэнняў і адступленняў ад законаў, пры такім татальным кантролі?

ПАДАРУНАК ТЫДНЯ

Зусім нядаўна па расійскіх тэлеканалах прайшла інфармацыя аб вяртанні з Лондана ў Расію адной з карцін Венецыянава. І дайце веры: з таго ж Лондана, з берагоў туманнага Альбіёна, прыбудзе адна карціна і ў Беларусь. Яе пад назваю "Зімовы пейзаж" намалювала пад уражаннем успамінаў пра сваё дзяцінства, праведзенае ў Міры, княгіня Надзея Святаполк-Мірская, адна з нашчадкаў слаўтага беларускага роду. Карціну перадала Надзвычайнаму і Паўнамоцнаму Паслу Беларусі ў Вялікабрытаніі Валерыю Садоху дачка княгіні-мастачкі Марыя Святаполк-Мірская з пажаданнем, каб карціна была размешчана ў адной з залаў адрэстаўраванага Мірскага замка. Хай бы гэта стала добрым прыкладам і для іншых нашчадкаў шматлікіх магнацкіх родаў Беларусі — нам вельмі важна, проста неабходна вяртаць і мацаваць паязз вяскаў і пакаленняў...

ЗАРЫВА ТЫДНЯ

На апошняй калегіі Міністэрства па надзвычайных сітуацыях было паведамлена, што летас у выніку пажараў загінулі 1083 чалавекі. Лічба не проста ўражае, а — скаланае! Гэта, жahlіва сказаць, не проста 1083 заўчасныя, гвалтоўныя смерці. Гэта 1083 пакутныя смерці, да ўсяго — смерці дзяцей, бо вельмі вялікая частка ахвяр пажараў — акурат дзеці, найперш малыя дзеці, немаўляты. Нельга не адзначыць і таго, што ці не пераважная большасць пажараў здараецца ў дамах і кватэрах адзіночкі, бездапаможных людзей і па прычыне п'янства. Вось і атрымліваецца, што зарыва пажараў высвятляе і іншыя нашы праблемы: алкагалізм, які набывае ўсё большы разгул паўсюдна ў нас, і сацыяльная неўладкаванасць, бездапаможная адзінота старых людзей, галоўным чынам у нашых забытых Бога, абязлюдзелых вёсках...

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

На сустрэчу з Яўгенам Каршуковым у бібліятэку СБП сабраліся навучэнцы гандлёвага вучылішча, літаратары, прадстаўнікі Міністэрства абароны, Камітэта пагранічных войскаў. Імпрэза была прысвечана 70-годдзю пісьменніка.

Цёплыя словы ў адрас юбіляра гаварылі вядучы вечарыны Навум Гальпяровіч, Анатоль Вярцінскі, Павел Місько, Уладзімір Мехаў, Алесь Пісьмяноў, Аляксандр Шабалін і іншыя. Старшыня Саюза пісьменнікаў Вольга Іпатава ўручыла юбіляру Ганаровую граматы СБП. Навучэнцы чыталі вершы Яўгена Каршукова.

У заключэнне выступіў сам юбіляр, які падзякаваў прысутным за ўвагу да яго творчасці, прачытаў новыя вершы.

Адбылося пасяджэнне камісіі, якая абмяркоўвала кандыдатуры для помніка Змагарам за бела-

рускую мову, ініцыятарам стварэння якога з'яўляецца Анатоль Белы. У складзе камісіі В. Іпатава, А. Ліс, У. Содаль, Л. Лыч і А. Белы. Кандыдатуры будуць вынесены на шырокае грамадскае абмеркаванне.

Вечарына, прысвечаная 85-годдзю з дня нараджэння Міхася Калачынскага, адбылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Ладзілі яе музейшчыкі разам з Саюзам беларускіх пісьменнікаў.

Кароткім уступным словам імпрэзу адкрыў намеснік старшыні СБП Навум Гальпяровіч. Вершы М. Калачынскага прагучалі ў выкананні загадкаў літаратурнай часткі тэатра "Вольная сцена" Івана Чэркаса і юнага чытальніка Глеба Шаўлюка. Успамінамі пра Міхася Іванавіча падзяліліся пісьменнікі Кастусь Цвірка, Генрых Далідовіч, Леанід Яўменаў,

Мікола Гроднеў, Казімір Камейша. Цёпла сустрэлі прысутныя выступленне землякоў М. Калачынскага з Крупак, а таксама прадставіла дырэктар Крупскага гісторыка-краязнаўчага музея Таццяна Белая, і вакальнага дуэта ў складзе Таццяны Шкадзінскай і Наталлі Стахоўскай.

Апошні верш паэта "Запавет" прачытала яго дачка Ларыса Міхаілаўна.

"Второй уровень" — так называецца новая кніга пісьменніка Сяргея Трахімёнка, прэзентацыя якой адбылася ў Нацыянальнай бібліятэцы. Сярод выступоўцаў былі калегі аўтара пісьменніка Навум Гальпяровіч, Ала Канапелька, Анатоль Аўруцін і іншыя. Прысутныя маглі пазнаёміцца з кароткаметражным фільмам, прысвечаным творчасці С. Трахімёнка, песнямі і рамансамі ў выкананні беларускіх і маскоўскіх артыстаў.

Н. К.

ВІШУЕМ!

Ад Дантэ да Байрана



"Я не перакладаў "Боскую камедыю", — сцвярджае Уладзімір Скарынкін, — я яе перастварыў, пераўвасобіў на беларускую мову".

Як падкрэсліў навуковец Уладзімір Конан, Скарынкін стаўся абраннікам Дантавай музы: "Кожная паэтычная мова мае свае багатыя "засекі" выяўленчых сродкаў, яны няспынна папаўняюцца чарговай генерацыяй таленавітых літаратараў. Для мяне цяплейшай і багацейшай застаецца родная мова. Глыбей кладуцца на сэрца яе напеўныя інтанацыі і пластычная жывапіснасць. Яны мне бачыліся і чуліся, калі перачытваў "Боскую камедыю" ў перакладзе Скарынкава".

І яшчэ адна цытата, словы загадкава секцыі італьянскай мовы лінгвістычнага ўніверсітэта, кіраўніка беларускай філіі міжнароднага таварыства "Дантэ Аліг'еры" Федэра Міхасенкі: "Перакладчык стварыў новую моўную рэальнасць, такі паэтычны тэкст на роднай мове, які ўвабраў у сябе ўсю звышскладаную паэтычную сістэму вобразаў "Камедыі", яе сімваліку, паступальны рух думкі геніяльнага аўтара..."

Беларускамоўны варыянт "Боскай камедыі" — ужо частка сусветнай культуры, частка сусветнай гісторыі. Літаратурная і даследчыцкая праца, распачатая Уладзімірам Скарынкіным у 92-ім, завершана. Зараз асобнікі беларускамоўнай "Камедыі" знаходзяцца ва ўсіх буйнейшых бібліятэках Еўропы, на кафедрах славістыкі італьянскіх універсітэтаў. Беларуская мова годна гучыць ва ўсім свеце.

Летас у Рыме, у Фларэнцыйскім палацы, паэту Уладзіміру Скарынкін-

ну была ўручана прэмія Нацыянальнага таварыства "Дантэ Аліг'еры". За бліскучы пераклад, за асветніцтва, за пераасэнсаванне духоўнай спадчыны і распаўсюджванне ідэй гуманізму. Прэмію ўручыла Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Беларусі ў Італіі Наталля Дрозд. А генеральны саветнік прэзідэнта Нацыянальнага таварыства "Дантэ Аліг'еры" прафесар Італа Борцы адзначыў у сваім урачыстым выступленні, што пераклад паэтычнага твора — гэта заўжды акт любові. Менавіта гэтае пачуццё і натхніла беларускага паэта на сапраўды тытанічную працу, па вартасці ацэненую ва ўсім свеце.

Цырымонія ўручэння прэміі адбылася ў дзень 480-х угодкаў з дня смерці Дантэ. Пра ўручэнне прэміі беларускаму паэту напісалі ўсе італьянскія газеты. Родная афіцыйная Беларусь успрыняла навіну з заўсёднай стрыманасцю.

Італію Уладзімір Максімавіч ведаў у якасці турыста. Калі атрымаў выклік з Рыма, па чынавенскіх кабінетах не бегаў, а набыў звычайную турпуцёўку. Разам з жонкай пабываў у Фларэнцыі, Равэнне, дзе пахаваны Дантэ. Што ўразіла ў замежжы? Ды тое, што ўражае там любога беларуса, — адносінны да роднай зямлі, людзей, культуры.

Але паэт на тое і паэт. Дзень сённяшні, будзённы і шэры, для яго толькі масток паміж мінуўшчынай і будучынай. Скарынкін вандруе са свету Дантэ ў свет Байрана. Зараз заняты перакладам "Дон Жуана". Праца складаная, будзе доўжыцца не адзін год. Але ў гэтым яе асноўная прывабнасць. Паэтавыя пакуты — заўжды салодкія...

НАШ КАР.

На здымку: Уладзімір СКАРЫНКІН у Рыме ля магілы Дантэ.

Прысвечана Сцяпану Александровічу

15 снежня споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння Сцяпана Хусейнавіча Александровіча (1921—1986) — пісьменніка, доктара філалагічных навук, прафесара, заслужанага дзеяча навук. Лёс і жыццё вядомага даследчыка літаратуры самым непасрэдным чынам звязаны з філалагічным факультэтам, з кафедрай беларускай літаратуры, на якой ён адпрацаваў больш за 20 гадоў. З нагоды знамянальных угодкаў тут былі праведзены навуковыя чытанні, прысвечаныя гэтай знамянальнай даче.

Падзяліцца сваімі ўражаннямі, успамінамі пра вядомага вучонага, педагога прыйшлі яго былыя вучні, палпечнікі, калегі, родныя і блізкія, а таксама землякі. З прывітальным словам да ўдзельнікаў чытанняў звярнулася загадчык кафедры беларускай літаратуры XX ст., доктар філалагічных навук, прафесар Л. Сінькова. У сваім выступленні яна адзначыла вялікі ўнёсак С. Х. Александровіча ў беларускую навуку і асветніцтва, асабліва падкрэс-

ліўшы, што вучоны такога рангу мог зрабіць гонар любому самому прэстыжнаму ўніверсітэту свету. Сярод удзельнікаў і гасцей былі член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар А. Лойка, які згадаў пра гадзі сумеснай працы на кафедры беларускай літаратуры, звярнуў увагу на выключную эрудыцыю, дасведчанасць, навуковую і чалавечую прынцыповасць свайго калегі і сябра, яго высокую патрабавальнасць да сябе і да іншых. Працы С. Александровіча, падкрэсліў выступоўца, вызначаюцца глыбокім асвятленнем самых розных праблем развіцця беларускай літаратуры, беларускага кнігадрукавання і перыядычнага друку на Беларусі. Кандыдат філалагічных навук Я. Янушкевіч, былы вучань С. Александровіча, які выказаў словы ўдзячнасці свайму настаўніку, што заўсёды быў прыкладам самаадданнага, высакароднага служэння справе, вернасці прафесійнаму абавязку. Дачка, загадчык сектара даведчанай і метадычнай літаратуры

Выдавецкага цэнтра БДУ І. Александровіч, цёплымі словамі згадала свайго бацьку, падзякавала студэнтам і выкладчыкам філалагічнага факультэта за тое, што яны захоўваюць добрую памяць пра С. Александровіча, што ў яго ёсць удзячныя вучні, таленавітая студэнцкая моладзь, якія лічаць сваім гонарам працягваць ідэю спасціжэння гісторыі-праўды, ідэю ўваскрэсення "памяці карэння", чаму прысвяціў усё сваё жыццё яе бацька.

Шчырыя, сардэчныя словы ў гонар С. Александровіча сказалі сябра згуртавання беларускіх татараў "Алькітаб" Р. Александровіч, прафесар кафедры сучаснай беларускай мовы У. Лазоўскі, старшы выкладчык кафедры метадыкі і рыторыкі, кандыдат філалагічных навук Н. Рашэтнікава, а таксама загадчык кафедры гісторыі беларускай літаратуры М. Хаўстовіч, дацэнты кафедры беларускай літаратуры XX ст. А. Верабей, В. Максімавіч, А. Пашкевіч.

В. М.

Юбілейны Коласаўскі год пачаўся...

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адразу пачаўся юбілейны Коласаўскі год. Першым са шматлікіх мерапрыемстваў, якія запланаваны музеем у рамках святкавання 120-годдзя народнага паэта Беларусі, была прэзентацыя кампакт-дыска вакальнага калектыву "Берагіня" Стаўбцоўскай школы мастацтваў пад кіраўніцтвам Тамары Барахавай. Усе ўдзельніцы ансамбля — выкладчыцы музыкі, таму яны надзвычай адказна паставіліся да падбору канцэртнага рэпертуару і зместу першага кампакт-дыска "Сон-трава". Калектыву неаднойчы гастралюваў па Беларусі, а таксама ў Расіі, Францыі.

Трэба ўгадаць этымалогію назвы "Берагіня". У старажытнаславянскім свеце так любасна называлі ахоўніцу чалавечага жылля, заступніцу-маці. Таму неад'емным бачыцца ў кожным выступленні дзяўчат матуючы чароўнага свету каханья, любові. На дыск запісана каля 20 твораў розных песенных жанраў. Сярод іх песні на словы беларускіх паэтаў, а таксама аўтарскія творы кіраўніка калектыву Тамары Барахавай.

Акрамя самадзейных артыстаў, на вечарыне выступалі і знамыя майстры музыкі. Госьць свята кампазітар Ігар Лучанок выканаў песню на верш Якуба Коласа "Каханне" ("Ці



помніш, Гануля, шчаслівы мамэнт?"), дарэчы, акампануючы сабе на мемарыяльным інструменце — антыкварным раялі, укарасе вялікага гасцінага пакоя Коласаўскага дома. Варта ўгадаць, што Ігар Міхайлавіч з'яўляецца аўтарам музыкі песні "Мой родны кут". А яшчэ маэстра Лучанок — зямляк Якуба Коласа па Пухаўшчыне: народны паэт стала адпачываць у маляўнічых наваколлях Мар'інай Горкі.

Пад гранне І. Лучанка спяваў заслужаны артыст рэспублікі Іван Краснадубскі. Паэт Уладзімір Карызна прачытаў верш, прысвечаны адной з любімых жанчын беларускай літаратурнай класікі — чароўнай паненцы Ядвісі, герані рамана Якуба Коласа "На рос-та-

нях", а ў яе вобразе і віноўніцам урачыстасці — "Берагіням".

Вольга Іпатава прачытала шчыmlіваю гісторыю простага наваградскай жанчыны, якая ў апошнія хвіліны жыцця папрасіла мужа пачытаць "Новую зямлю". Радкі з паэмы былі для хворай апошняй малітвай...

Народны вакальны калектыв "Берагіня" віншавалі намеснік міністра культуры Валерый Гедройц, дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь Мікалай Дубовіч, дырэктар музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская, супрацоўнікі фірмы "Каўчэг", творчая інтэлігенцыя Стаўбцоўскага раёна.

Г. ЗАЙЦАВА

Выстава ў Валожыне

Мінск заўжды быў буйным асяродкам мастацкага жыцця. Але сёння з ім спрабуюць сапернічаць іншыя гарады і мястэчкі Беларусі, якія зараз актывізуюць сваё культурнае адраджэнне. Валожын — горад з традыцыямі. І проста так ціха-мірна існаваць непалітыка ад сталіцы (усяго 70 кіламетраў шляху па прамой трасе ў заходнім кірунку) і чакаць, калі "з неба ўпадзе" нешта, не збіраецца. Покуль існуе толькі ў праектах краязнаўчая экспазіцыя ў будынку раённага музея, а ўтульныя і светлыя залы ў неарамантычным стылі вольныя (будынак быў здадзены ва ўжытак у 1920-х гг. у якасці Дома старосты для высокага павятовага чыноўніка часоў польскай акупацыі ў Заходняй Беларусі). Мясцовае кіраўніцтва аддзела культуры вырашыла праводзіць там мастацкія выставы.

Першай выставай стала персанальная экспазіцыя скульптара Валерыя Калясінскага пад назвай "Маёй Валожыншчыне". Рэч у тым, што Валерый мае паязі з гэтай зямлёю, і такім чынам здзейсніў доўгачаканую мару паказаць вынікі сваёй першай творчай сямігодкі пасля завяршэння вучобы ў БДАМ на "малой радзіме". Уражанне ад экспазіцыі, яе адкрыцця было вельмі святочнае. Здаецца, у залах згуртавалася ўся мясцовая моладзь, інтэлігенцыя, госці з Івянца. У гонар такой неардынарнай падзеі свае арыгінальныя вобразныя санеты прачытала маладая паэтка з Валожыншчыны Ядвіга Кужоўнік.

Выстава цікавая і прыкметная па многіх паказчыках. Яна ахоплівае шмат вобразных задач, як, напрыклад, мастацтва псіхалагічнага партрэта, адлюстраванні гістарычных, метафарычных вобразаў, знаёміць з магчымасцямі фарматворчасці скульптара ў дрэве, бронзе, гіпсе, кераміцы. Мастак актыўна шукае свой стыль у рэчышчы рамантызаванага рэалізму. Яго захапляюць вобразы Стэфана Баторыя, Адама Міцкевіча, Сервантэса,

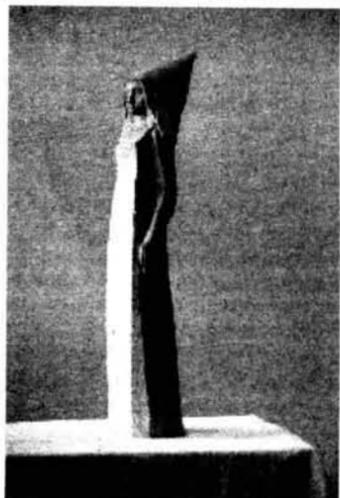
Міндоўга, каралевы Боны і іншыя. Шмат цеплыні ён укладае ў тэму жаночых абліччаў. Дрэва пакуль што для яго найбольш цёплы і прыдатны матэрыял, каб перадаць свае думкі пра тонкую і паэтычную адметнасць нашых беларускіх прыгажунь, маладзенькіх дзяўчынак, жанчын у росквіце. Многае, што прапануе аўтар нават на маленькіх плакетках (помнікі архітэктуры, вобразы нацыянальных герояў), мае характар завершаных кампазіцый для своеасаблівай серыйнай прапаганды беларускай культуры і

гісторыі ў музеях, у тым ліку і Валожына.

Выстаўка стала стартавай падзеяй у мастацкім жыцці патэнцыяльнага горада-спадарожніка Мінска, дзе могуць адбывацца шматлікія выстаўкі, пленэры, канферэнцыі з удзелам шырокага кола мастакоў і прадстаўнікоў іншых мастацтваў.

Яўген ШУНЕЙКА

На здымках: на экспазіцыі *выставы; работы В. КАЛЯСІНСКАГА: "Каралева Бона"; "Кардынал К. Свёнтак".*



Юбілей цэнтра

Дзесяцігадовы юбілей адзначыў Абласны грамадска-культурны цэнтр. За гэты час тут прайшло шмат грамадска-палітычных мерапрыемстваў. Цэнтр з'яўляецца таксама лепшай канцэртнай пляцоўкай Гомеля. Яго зала разлічана на тысячу гледачоў. Тут выступалі "Песняры", "Сябры", балет "Тодас" Алы Духавай, шматлікія зоркі расійскай эстрады, знакамітыя акцёры тэатра і кіно. Добра вядомы цэнтр і сваёй Славянскай бібліятэкай. Ён прымаў удзельнікаў міжнародных фестываляў "Арт-сесія", "Сожскі карагод", "Усе мы родам з дзяцінства". Тут пастаянна наладжваюцца выставы работ знакамітых мастакоў.

З нагоды юбілею адбыліся ўрачыстасці, у тым ліку канцэрт.

Мастацтва кнігі

У мастацкім аддзеле Абласнога краязнаўчага музея адкрылася выстава "Мастацтва кнігі". Экспазіцыя знаёміць наведвальнікаў з графічнай тэхнікай выданняў, якія выпускаліся на працягу XVI—XX стагоддзяў. На выставе прадстаўлены ўзоры кнігадрукаванага мастацтва рэлігійнага, навуковага, публіцыстычнага зместу з фондаў музея і прыватных калекцый.

Юныя малююць жыццё

Найбольш таленавітыя навучэнцы мастацкай вучэльні, мастацкіх і сярэдніх школ Гомельшчыны прадставілі свае работы на абласныя конкурсы "Фарбы жыцця" і "Святло будучыні". Пераможцы вызначаліся ў трох узроставых групах: ад 12 да 20 гадоў. У кожнай былі ўстаноўлены па тры прызавыя месцы. Пераможцы атрымалі дыпламы і каштоўныя падарункі. А творы юных мастакоў перададзены ў дар дзіцячым садкам і школам.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ВІЦЕБШЧЫНА...

Збіраюцца ў гасцёўні паэты

Гасцёўня "Друць" пры Талачынскім гарадскім ДOME культуры — літаратурна-мастацкая. Тут збіраюцца мясцовыя паэты, л'юць гарбату, чытаюць і абмяркоўваюць вершы. Яны дзейнічаюць у цесных стасунках з работнікамі цэнтральнай раённай бібліятэкі, яе чытачамі. Такія "выхадзі ў народ" сталі ўжо рэгулярнымі. Нядаўна свае вершы чыталі аматарам паэзіі супрацоўнік мясцовага РАУС Уладзімір Чаплянок, рабочы Яўген Дарафееў. А інжынер Васіль Анішчанка выступіў у ролі барда.

Палягчэлі сумкі паштальёнаў

Па выніках толькі што праведзенай падпіснай кампаніі ўсе вядучыя афіцыйныя выданні краіны пацярпелі ў Талачынскім раёне своеасаблівае фіяска. Напрыклад, са студзеня ў параўнанні з леташнім у сумках мясцовых паштальёнаў газеты "Советская Белоруссия" пашмэнла на 295 асобнікаў, газеты "Белорусская нива" — на 205 і г.д.

Пабяднелі не толькі жыхары нашых дамоў і кватэр, але і мясцовыя ведамствы, працоўныя калектывы, клубы, бібліятэкі, школы. Аб гэтым яскрава сведчыць той факт, што ведамасная падпіска ў раёне знізілася на 900 асобнікаў. І, на вялікі жаль, у тым ліку і на нашы беларускія літаратурна-мастацкія газеты і часопісы.

Алесь МАЗУР

МАГІЛЁЎШЧЫНА...

Узнагароджаны медалём

Дэкан педагагічнага факультэта Беларускай акадэміі музыкі, што ў Магілёве, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Леанід Іваноў узнагароджаны медалём Францішка Скарыны. Гэтую высокую дзяржаўную ўзнагароду маэстра Іваноў атрымаў за вялікі асабісты ўклад у развіццё беларускага музычнага мастацтва. Ён добра вядомы не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі. А аркестр Магілёўскай музычнай вучэльні, якім кіруе Іваноў, — лаўрэат самых шматлікіх і прэстыжных конкурсаў.

Зараз Леанід Іваноў — мастацкі кіраўнік і дырыжор аркестра народных інструментаў абласной філармоніі. Сярод музыкантаў аркестра і студэнты педагагічнага факультэта Акадэміі музыкі.

Дом рамёстваў — асяродак культуры

Горацкі Дом рамёстваў адзначыў дзесяцігадовы юбілей. Ініцыятарам адкрыцця першай у рэспубліцы ўстановы такога кшталту сталі Сяргей і Наталля Квачы — сапраўдныя энтузіясты беларускай самабытнай культуры. Зараз вакол Дома рамёстваў гуртуюцца 26 самадзейных мастакоў, работы якіх з пастаянным поспехам экспануюцца на раённых, абласных і рэспубліканскіх выставах. Вернісажы збіраюць шматлікіх гледачоў не толькі з Магілёўшчыны, але і з замежа.

Некалькі гадоў таму пры Горацкім ДOME рамёстваў была створана дзіцячая мастацкая школа. Зараз яна — самастойная навучальная ўстанова. Тут знаныя майстры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва навучаюць дзяцей саломалляцтву, разьбе па дрэве, ганчарнай справе, вышыванню. Зараз у школе больш за 400 навучэнцаў. Многія з іх становяцца пасля студэнцкіх вышэйшых мастацкіх навучальных устаноў.

Алесь ПЯТРОВІЧ

ГРОДЗЕНШЧЫНА...

"Нябесны знак"

Выйшаў літаратурна-мастацкі альманах "Нябесны знак". Рэдагуе яго паэтка Марыя Шаўчонак. А свет пабачыў альманах дзякуючы шчыраванню выдавецкага аддзела Гродзенскага медыцынскага ўніверсітэта. Заснавальнікам выдання сталі савет грамадскага аб'яднання "Нябесны знак" і радыё "Гродна". У шасці раздзелах альманаха — паэтычныя і празаічныя творы. Сярод аўтараў — Браніслаў Ермашкевіч, Людміла Кебіч, Ларыса Прудкагляд, Мікола Спорнік, Таццяна Жучкова і іншыя вядомыя на Гродзеншчыне літаратары.

НАШ КАР.

МІНШЧЫНА...

Купалаўскія санеты

У межах святкавання 120-гадовага юбілею Янкі Купалы Літаратурны музей Купалы рыхтуе выданне кнігі санетаў песняра на васемі мовах свету: беларускай, украінскай, польскай, рускай, англійскай, французскай, нямецкай і іспанскай.

У серыі "Беларускі кнігазбор" мяркуецца выдаць да дня народзінаў паэта першы з двух тамоў ягонага выбранага. Апрача гэтага, у планах узгаданага Літаратурнага музея — выданне кнігі песняра на англійскай мове.

НАШ КАР.



У працяг
антычнай
традыцыі

Да адкрыцця на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў 1995 годзе кафедры класічнай філалогіі ў нашай краіне спецыялісты падобнага профілю не рыхтаваліся. Летась адбыўся першы выпуск філалагаў-класікаў, якія з поспехам пачалі працаваць у розных ВНУ Беларусі. Адначасова з выкладаннем дысцыплін класічнай філалогіі супрацоўнікі кафедры пад кіраўніцтвам свайго загадчыка, няўрымслівага навукоўца-лацініста дацэнта Галіны Шаўчэнкі актыўна ўключыліся ў навукова-даследчую працу, сведчаннем чаго стаўся ўжо чацвёрты выпуск тэматычнага зборніка "Studia philologica". У выдадзеным пры падтрымцы Пасольства Рэспублікі Грэцыя ў Беларусі навуковым зборніку асвятляюцца самыя розныя пытанні грэка-лацінскай праблематыкі ў галіне лінгвістыкі і літаратуразнаўства. Значная частка апублікаваных даследаванняў тычыцца асаблівасцей функцыянавання лацінамоўнай літаратуры на Беларусі, выкарыстання грэчаскай мовы і перакладаў з яе на беларускую мову. Так, выкладчык Вольга Зарэмба даследуе грэчаскую філалагічную традыцыю ў кніжнай культуры Вялікага Княства Літоўскага, праблемы арфаграфічнай адаптацыі грэка-лацінскіх каранёвых тэрмінаў у беларускай медыцынскай тэрміналогіі аналізуе дацэнт Андрэй Цісык. У чацвёртым выпуску ўпершыню апублікаваны пераклад з лацінскай мовы "Элегіі да Багародзіцы Панны Марыі аб утаймаванні чумы" Яна Вісліцкага. Перакладчыца — дацэнт Жанна Некрашэвіч — апублікавала яшчэ і літаратуразнаўчы аналіз лацінамоўных пазычных малітваў да Багародзіцы, што належаць п'яру Паўла Русіна з Кросна, Яна Вісліцкага, Міколы Гусоўскага (урывак з паэмы "Песня пра зубра"). У літаратуразнаўчым раздзеле чытача зацікавяць і даследаванні аспіранта Інстытута літаратуры імя Я. Купалы НАН Аляксея Мацэвіла "Неалацінскія пазычныя творы Андрэя Рымшы: светапоглядны аспект", ст. выкладчыка Ірыны Шкурдзюк "Тэма падзвіжніцтва і служэння хрысціянству ў паэме Міколы Гусоўскага "Аб жыцці і дзеяннях святога Гіяцынта", дацэнта Галіны Сінілы "Рэцэнцыя элінскай метрыкі і строфікі ў нямецкай паэзіі XVIII стагоддзя", дацэнта Нарынэ Саркісвай "Антычны фактар у станаўленні філасофскай сістэмы поглядаў Сэмюэля Тэйлара Колрыджа".

Навуковы рэдактар зборніка Галіна Шаўчэнка ў прадмове адзначае, што тут змешчаны працы як настаўнікаў, так і вучняў, што з'яўляецца працягам традыцыі антычнай Акадэміі і Лікея. Гэта дае добрую надзею і ўпэўненасць у тым, што не за гарамі новыя сустрэчы з арыгінальнымі даследаваннямі, увядзенне ў навуковы ўжытак новых арыгінальных тэкстаў старажытнасці, далучэнне да класічнай спадчыны маладых навукоўцаў.

Мікалай ПРЫГОДЗІЧ

На працягу апошняга паўгоддзя грамадскім арганізацыям не-не, ды і перапынлі фінансаванне. Але праз месяц-два зноў яго аднаўлялі.

І толькі на Саюз пісьменнікаў, які амаль ушчэнт "распрунулі" яшчэ да 1998 года, забраўшы і дом літаратара, і былую паліклініку, цяпер нібыта "забыліся". Забыліся і на аб'яцанне аддаць Дом. М. Дзямчук перайшоў на іншую працу, а з ім, як кажуць, і "канцы ў ваду". Маўляў, ведаць не ведаем, што ён там аб'яцаў.

Але — ні пра няспраўджанае аб'яцанне, ні пра тое, чаго, можа, у пэўных колах вырашыўшы, як выказалася пісьменніца Святлана Алексіевіч, "ціха задушыць пад коўдрай" Саюз беларускіх пісьменнікаў, ніхто ні слова нідзе не казаў усе гэтыя доўгія месяцы. Проста паўсюль панавала "кругавое маўчанне". Не адказвалі ні кіраўніцтва Адміністрацыі, ні прэм'ер-міністр, ні Палата прадстаўнікоў, ні Дзяржкантроль, куды звярнуліся змучаныя нашы супрацоўнікі (прышоўшы толькі прыведзены ў мінулым артыкуле ліст міністра фінансаў і абсалютна ні аб чым ліст ягонага намесніка, і то ў канцы года). А між тым, нават калі было і вырашана перапыніць фінансавыя адносіны паміж дзяржавай і фінансуемай ёю з 1934 года арганізацыяй, то трэба было б хаця зрабіць гэта па законе — з уведаманнем за два месяцы, з выплатай запазычанасці і кампенсацыі, і г.д. Ёсць на гэта адпаведныя загады, адпаведныя дэкрэты.

Ды нават паводле законаў нават і на лісты трэба адказваць, панове!!!

Беззаконне панавала ў гэтай сітуацыі так яўна, так нахабна, што ажно дух захоплівала — калі так абыходзіцца з пісьменнікамі, то якой праўды можа дасягнуць так званы просты чалавек?!

Кожны дзень, ідучы ў былы наш дом, трэба было пераадольваць псіхалагічны бар'ер — невыносна было бачыць чакальна-трывожныя вочы жанчын, якія працавалі ў Саюзе пісьменнікаў па 30-40 гадоў і не маглі проста так, без аніякіх тлумачэнняў з боку ўлады, пакінуць сваё месца працы. І што можна было запісаць у працоўныя кніжкі? Што яны звольненыя ў сувязі са скасаваннем фінансавання, гэта значыць скасаваннем і самой арганізацыі? І такім чынам сваімі рукамі, на аснове такога вось ліста міністра фінансаў, як бы скасаваць сам саюз?

Міжволі ўзгадвалася, як яшчэ ў 1999 годзе І. Ціцянкоў і яго ведамства рабілі на цяперашняе кіраўніцтва першы вялікі "накат" па высяленні і з тых некалькіх пакояў, якія нам літасціва пакінулі новыя гаспадары (ужываю словы з лексікі "братвы" невыпадкова — калі апісваць сітуацыю, дык адэкватнымі ёй словамі!)

Тады ў мой кабінет дзень за днём урываўся нейкія людзі (памятаю, аднаго разу якраз сядзеў у мяне намеснік старшыні таварыства "Дзецяма Чарнобыля" з Ляймэна Вольфганг Мюлер) і, ні слова не кажучы, пачыналі абмярцаваць сцены, а на просьбу даць тлумачэнне нахабна адказвалі: "Вы тут у нас СНІП парушаеце!" Бедалага замежнік, не знаёмы з рэаліямі тутэйшага пісьменніцкага жыцця, ніяк не мог даўмецца, што да чаго. Разам з ім і я тады даведлася, што СНІП — гэта нейкія правілы, па якіх на маю душу павінна прыходзіцца ўсяго шэсць метраў, а ў кабінце іх болей...

Тады першая пры новых гаспадарках дырэктарка "Аб'екта Фрунзе,5", як стаў называцца Дом літаратара, "неуставной бранью" ганяла па доме паэтаў-пачаткоўцаў (аднойчы яна паспрабавала сваё мастацтва нават на баранесе фон Швэнгел, дырэктарцы Інстытута Гётэ), а другога дырэктара, які, добра "паддаўшы" на сваім рабочым месцы, упарта становіўся ў канцы рабочага дня на карачкі, аднойчы назаўсёды вынеслі адсюль самі ахоўнікі. Трэці дырэктар з асаблівай асалодай спацываў нашай зарплате, прыгаворваючы, што на яе можна накарміць толькі ягонага ката... Я чытвала яму Г. Спенсера: "Высокі дух задавальняецца малым", і ён пакрыўджана сыходзіў, відаць, не выканаўшы нейкай патаемнай, дадзенай яму задачы...

Неўзабаве знік і ён, а намесніка аднаго з дырэктараў, паводле ягоных слоў, увогуле звольнілі за тое, што ён надта спацываў пісьменнікам — напрыклад, не хаваў перад вечарынай М. Багдановіча мікрафо-

ны. І не рабіў іншых дробных паскудстваў, якія ад яго патрабаваліся, каб "пісакі" спаўна адчулі радасць жыцця ў гэтай "камуналцы".

Вярнуць дом аб'яцалі яшчэ У. Някляеву. Я ішла працаваць ягоным намеснікам пад гэтае аб'яцанне. Але паступова рабілася відэавочным, што нічога падобнага нават не прадбачыцца. А пасля ягонага ад'езду ўвогуле заставалася толькі крок за крокам спрабаваць хаця б утаймоўваць рознага роду і гатунку "халуёў", будуючы на пакінутых нам руінах нейкае падабенства пісьменніцкага жыцця, і колькі ж на адно гэта пайшло сіл і намаганняў!

Спачатку ТБМ, а за імі і мы спаўна зведалі, як бягуць яны, халуі, паперадзе гаспадароў, зазіраючы ў вочы і абдзіраючы кіпцюры аб ахвяры, на якія тыя яшчэ толькі нацэльваюцца...

За гэтыя гады было нямаля сітуацый, у якіх нават знаёмыя людзі паўставалі зусім іншымі, нібы ішоў працэс расчалавечвання ці нейкага ўнутранага распаявання ўсяго, што злосна тлеа ўнутры, а цяпер разгаралася з нейкай злавеснай сілай. Прывяду яшчэ толькі адзін прыклад.

Якраз тады, калі ахоўнікі ў камуфляжы (нібыта быў захоплены які ваенны аб'ект, а не Саюз пісьменнікаў) высвятлялі ў аднаго народнага пісьменніка, хто ён такі, каб прайсці без пропуску ў гэты дом, а на вечарыне другога народнага тушылі святло, не даючы яму нават падпісаць аўтографы — у адной з газет з'явіўся вялікі артыкул аб пісьменніцкай арганізацыі. А ў ім абвінавачванні ў тым, што, маўляў, кіраўніцтва СБП заелася да таго, што прымае калег-пісьменнікаў толькі падчас прыёмных гадзін. А аўтар — не толькі сам пісьменнік, але і даволі вялікі чыноўнік.

Тэлефаную. Пытаюся, ці даўно быў ён у саюзе і дзе гэта бачыў. "Не быў і не бачыў, — адказвае, — але ж калегі расказалі". Імёны калегаў, вядома, не называюцца. Патрабую, каб прыслалі карэспандэнта гэтай газеты да нас. Ледзь дабіліся, але прыйшоў (як аказалася, харошы журналіст). І тыя жа ахоўнікі (самыя першыя ў найноўшай гісторыі СБП і самыя "бдільныя", ледзь не ўсе былыя палкоўнікі) яго так уразілі сваімі паводзінамі і каментарамі наконт "охраняемых объектов", што ён быў у шоку і пасля напісаў артыкул пра пісьменніцкія планы. Але прапусцілі ў ягоным матэрыяле з вострых момантаў толькі некалькі больш-менш нейтральных сказаў. А вялікі негатыўны артыкул пра нібыта вяльможнае жыццё апарату СБП застаўся практычна неабвергнутым, і калісьці па ім будучы меркаваць нашчадкі аб рэаліях нашага жыцця. Дай Божа, каб прачыталі яны і іншыя праўдзівыя радкі! Напісаныя не халуямі...

"Халуі" — увогуле асобная гаворка. Значу толькі, што калі ў іхняй ролі выступалі пісьменнікі, якія паперадзе вядомага нашага "ведамства праўды" беглі на радыё, каб выплеснуць на шматмільённую аўдыторыю бруд на сваіх калег — гэта, як кажуць, ужо "канец свету". Пройдзе час — а ім жа глядзець у вочы аплываным! Вярнуліся ж некалі з бяздонных сталінскіх канцлагаў ахвяры, былі паднятыя з архіваў прозвішчы даносчыкаў — і калі прыйшла за імі Смерць, жажліва-пушта было ў зале, дзе стаялі іхнія труны! Гэта — толькі пачатак няслава, якая пайшла і яшчэ пойдзе за іхнімі імёнамі і ў іншае жыццё...

Таму што, прызнаём мы гэта ці не, душа ўсё ж бессмяротная. І гэта яна супраціўляецца, калі мы ў імя тых ці іншых матэрыяльных даброт гвалцім яе — подласцю, прыстасавальніцтвам да беззаконня, маўклівацю і нават страхам. Страхам не за жыццё, не! Гэта яшчэ можна зразумець. Але калі перасцярога замыкае вусны і душу з-за таго, што не дастанецца — прэмія, грошы, усмешка начальства; помста ўсё роўна прыходзіць. Былае, самая нечаканая. Нядаўна ўвачавідкі пабачыла, як не атрымаў адзін з калег таго, што не стаў заступацца за сябра, ды яшчэ і шмат гадоў таму, калі сама маладосць, яшчэ не забруджаная кампрамісамі, павінна была б быць зарукай добрых, шчырых парыванняў душы і сумлення...

Так, гэтыя месяцы былі надта цяжкія. Асабліва даймалі тэлефонныя званкі. Правакацыйныя. Прытоена-радасныя. Добразычлівыя. Асабліва настойліва раілі нарэш-

це кінуць усё: і гэтыя паперы, якія, мабыць, нават не чытаюць, і цяжкі воз праблем (адна наша "Іслач" вымотвае ўсе сілы, бо з кожным годам старэе і зношваецца), і, як выходзіць, марную надзею на тое, што вось нарэшце мы пачнём гаварыць аб якасці літаратуры, аб новых творах. Але — як кінеш людзей, якія табе паверылі? Якія галасавалі за захаванне свайго творчага саюза? І, нарэшце, супрацоўнікаў, якія, глядзячы на цябе, штодзень прыходзяць на працу (на якую некаторыя прыходзяць ужо па 30-40 гадоў). Яны гатовыя былі б і сысці. Але — вось так, нібыта яны ў нечым вінаватыя, нібыта не яны стараліся ўсе гэтыя гады дапамагчы пісьменнікам у іхніх і творчых, і жыццёвых клопатах?!

У кожнай былі свае праблемы: у бухгалтара памерла нованароджаная ўнучка, дацэнт патрэбныя лекі і вітаміны. У літкансультанта дачку паклалі ў бальніцу з падазрэннем на анкалогію. У бібліятэкаркі дома ляжаў спаралізаваны муж. Шоў месяц за месяцам, і круг замыкаўся — яшчэ адзін ліст, яшчэ адно пустое аб'яцанне разабрацца (вуснае, зразумела).

Няўжо і праўда — "Удушэнне пад коўдрай"?!?

А калі так — трэба супраціўляцца. За ўвесь гэты час сышло ўсяго два чалавекі. Астатнія — засталіся, бо разумеюць, як Саюз пісьменнікаў сёння неабходны нашаму ледзь не дашчэнту здэнацыяналізаванаму, агрэсіўнаму, зняверанаму грамадству. Ён "трымае" выданні, дзе яшчэ могуць друкавацца пісьменнікі і атрымаваць хаця і малыя, ды ўсё ж нейкія ганарары. Ён выхоўвае маладую змену, дае ёй тыя маральныя арыенціры, якімі заўсёды была моцная наша літаратура. Нарэшце, гэта прыстанішча, дзе яшчэ можа пісьменнік правесці свой творчы вечар і сабраць сяброў на юбілей...

І таму прыходзілі ў саюз і рабілі штодзённую справу — кансультавалі, рыхтавалі вечары і канферэнцыі, матэрыялы для прыёму ў СБП, дапамагалі і пісьменнікам, і пачаткоўцам (апошняя, асабліва былыя афіцэры, дасылаюць ці прыносяць звычайна тоўстыя сшыткі, а то і раманы. І паспрабуй даць фармальны адказ — закідаюць лістамі ў тую ж Адміністрацыю!)

... Чаму я пішу пра гэта так падрабязна? Таму што мы ўсе павінны нарэшце ўсвядоміць, што прайшоў час літаратурных генералаў-начальнікаў, супраць якіх можна было і крыкнуць нешта ў друку (але тады асабліва не крычалі!), на якіх пры нагодзе можна было і "тупнуць нагой" некаторым паважаным асакалам (якія ўсё яшчэ ніяк не развіваюцца з прывычкай тупаць гэтай самай нагой!), і што ніхто, апроч нас саміх, не паклапоціцца пра патрэбы пісьменніка і не нагадае пра іх тым, хто вызначае культурную палітыку дзяржавы.

Больш таго — не раз даводзілася чуць ад чыноўнікаў самага рознага рангу выказванні накшталь таго, што пісьменнікі — гэта дармаеды, якія ледзь не абіраюць краіну. Гэта — тыя, хто альбо зусім не чытае нічога з мастацкай літаратуры, альбо тыя, хто, як кажуць, "на дух не пераносіць" нічога беларускага. На жаль, мы ўсе жывём у гэтай рэчаіснасці, і многія — у стане "ўнутранай эміграцыі", бо надта балюча ўспрымаць кожны дзень, месяц за месяцам, год за годам тое, што адбываецца з нашай мовай, з людзьмі, якія гатовыя былі яшчэ дзесяць гадоў таму сэрцам прыняць перамены, павесці дзяцей і ўнукаў у беларускія школы, а сёння ўжо не вераць у беларускае Адраджэнне.

Калі страцяць гэтую надзею і беларускія пісьменнікі, калі не асвецца, асветляць і ўрэшце не перапаляць сэрцамі чорныя покрыў, так званую негатыўную аўру над нашым народам, над намі ўсімі можа адбыцца непапраўнае.

Якасць нашай энергіі (а без яе мы не пісалі б), яркасць нашага душэўнага і духоўнага агню (без чаго немагчыма стварыць ніводнага вартаснага мастацкага твора, а яны ж ствараюцца!) — усё гэта, сабранае, сканцэнтраванае разам, можа зрабіць многае. Наша сіла — не ў крыку (хаця як не крычаць ад балючых рэалій забіцця!) — а ўсё-ткі ў сіле Духу. У сіле процістаяння Злу. У сіле Праўды.

Супраць гвалту.

Супраць беззаконня.

Вольга ІПАТАВА,
старшыня Саюза беларускіх
пісьменнікаў

РАЗ'ЯДНАЛІСЯ Ў ГАЛОЎНЫМ

Сёння, бадай, не знойдзеш чалавека крытычнага розуму, які не прызнаваў бы, што **сучасны беларускі народ складаецца з рускамоўнай і беларускамоўнай частак**, прычым з выразнай колькаснай перавагай першай над другой. Я не стану спыняцца на прычынах такой ненармальнай і небяспечнай з'явы. Яны ўжо грунтоўна асветлены ў нашым друку. Мэта мая — давесці чытачу ўсю пагрозу такога моўнага падзелу беларускага народа, выказаць некаторыя ўласныя меркаванні па пераадоленні нацыянальнай бяды, з якою ў Еўропе праз разумную, узаважаную дзяржаўную нацыянальную палітыку змаглі паспяхова справіцца.

Быў час, што ў цывілізаваным свеце нават не прызнавалі людзей за народ, калі яны не пільнаваліся ўласнага слова. Пераканаўча пра гэта пісаў яшчэ ў 90-я гады XVIII стагоддзя прагрэсіўны польскі культурны дзеяч і публіцыст Францішак Язерскі: "Нацыя — гэта су-

вышэйшай ступені негатывнае стаўленне да роднай мовы, што не магло не паспрыць далейшаму распаўсюджванню рускай мовы і ў самых шматлікіх нізавых пластах грамадства, таму ёсць неабходнасць больш падрабязна спыніцца на разглядзе шляхоў вырашэння ключавых пытанняў гэтай архіактуальнай праблемы.

РАДЫКАЛЬНА МЯНЯЦЬ АРЫЕНЦЫРЫ

Родная мова — самы дакладны і аб'ектыўны індикатар духоўнасці кожнага народа. Таму нават самыя нязначныя прыкметы разбурэння нацыянальна-моўнага патэнцыялу народа ў момант выклікаюць магутную ахоўную рэакцыю ў дзяржавы, калі яна трывала стаіць на абароне яго карэнных інтарэсаў.

За нашымі сучаснымі ўладнымі структурамі мы такой высакароднай якасці не назіраем, бо ў іх на першым плане стаіць забеспячэнне прырытэтаў за рускай мовай, каб гэтым самым яшчэ раз пацвердзіць Расіі сваё цвёрдае жаданне жыць з ёю ў адной дзяржаве неза-

тага пытання толькі такім шляхам, агромністая рускамоўная бальшыня грамадзян пры, несумненна, самай вялікай падтрымцы з боку дзяржавы, узятай ёю на службу інтэлігенцыі, проста ў лужы загнала б малалікую беларускамоўную меншыню і захавала б моўны статус-кво сярэдняй і вышэйшай школы.

БЕЛАРУСАМ У РОДНАЙ МОВЕ — ЮРЫДЫЧНЫ СТАТУС НАЦЫЯНАЛЬнай МЕНШЫНІ

Словам, куды ні кінь — усюды клін. Без кардынальных перамен у арганізацыі жыцця беларускамоўнай меншыні ніякі цуд не выратуе яе ад канчатковага вымірання, ад поўнага знікнення ўсялякіх этнакультурных адметнасцяў карэннага насельніцтва, бясследнага растварэння яго ў рускамоўным асяроддзі. Таму трэба настойліва дамагацца ад дзяржавы афіцыйнага надання сваім магіканам — беларускамоўным грамадзянам — прававога статусу

Леанід Лыч

Ратуйма беларускамоўную меншыню!

купнасць людзей, якія маюць адзіную мову (падкрэслена мною. — Л. Л.), адзіныя норавы і звычкі і адзінае і агульнае для ўсіх грамадзян заканадаўства".

З XVI стагоддзя найбольш заможныя і палітычна ўплывовыя, адукаваныя колы родную мову сталі падмяняць польскай, а з другой чвэрці XIX стагоддзя гэтыя ж колы сталі інтэнсіўна пераарыентавацца на рускую мову. Працяглы час такія моўныя звычкі не ставілі пад пытанне само існавання беларусаў як самабытнага народа, хаця і моцна шкодзілі іх этнічнаму адзінству. А не ставілі таму, што абсалютная бальшыня насельніцтва (праўда, пераважна вясковага), малаадукаванага і нізкай палітычнай, нацыянальнай актыўнасці, усё ж карысталася беларускай мовай. Але з 60—70-х гадоў XX стагоддзя, калі ў вёсцы сталі ладзіць баль рускамоўныя прадстаўнікі мясцовай улады і спецыялісты, калі і гэты тып населеных пунктаў узялі ў палон рускамоўныя сродкі масавай інфармацыі, кіно, спакваля распачалася русіфікацыя беларускамоўных агульнаадукацыйных школ, асабліва сярэдніх.

У выніку збегу такіх неспрыяльных акалічнасцяў здарылася тое, што і павінна было здарыцца. Народ падзяліўся на беларуска-і рускамоўную часткі, паміж якімі не існавала і не існуе акрэсленай мяжы. Прыкметы гэтай крайне нежаданай з'явы для этнакультурнага развіцця беларусаў сталі відавочнымі ўжо даўно, толькі не было каму, асабліва з боку палітычна ўплывовых людзей, з усёй сур'ёзнасцю паставіцца да дадзенай праблемы. Таму і адбылася страшэнная карозія моўнага патэнцыялу беларускай зямлі, у чым часта міжвольна брала ўдзел і яе карэннае жыхарства, да канца не разумеючы, якія гэта можа мець негатывныя вынікі.

У сусветнай цывілізацыі даўно прынята лічыць, што самай сур'ёзнай і цяжка вылучнай хваробай таго ці іншага народа з'яўляецца яго моўная раз'яднанасць, і асабліва, калі яна ўжо адбылася на карысць чужой мовы. Таму невыпадкова спраўдана дзяржава, прагрэсіўныя колы грамадства вельмі пільна сочаць і пры неабходнасці робяць тэрміновыя, эфектыўныя захады па надзейным захаванні моўнага адзінства сваёй тытульнай нацыі. Ды гэта не азначае, што ў дадзеных краінах пануе дыскрымінацыя ўсіх астатніх моў, у тым ліку і тых, што маюць сусветнае значэнне. Іх толькі зусім абачліва не ўзводзяць у статус афіцыйных, дзяржаўных, затое ўсяляк садзейнічаюць працікненню ў педагогічны працэс сваіх навуковых устаноў усіх тыпаў. Адсюль і ў народаў з ярка выяўленым моўным адзінствам (рускіх, палякаў, немцаў, французцаў, японцаў...) значная частка людзей валодае замежнымі мовамі і ў пэўных канкрэтных сітуацыях карыстаецца імі.

Беларусы з-за буйнамаштабных разбурэнняў іх нацыянальна-моўнага патэнцыялу (што асабліва характэрна для палітыкаў і ў найбольшай ступені для высокіх чыноўнікаў адміністрацыйна-гаспадарчага апарату, інтэлігенцыі) выпалі з абоймы пералічаных вышэй аднамоўных народаў. З пэўнага часу названыя сацыяльныя групы беларускага грамадства праявілі ў

лежна ад таго, якім палітычным статусам тут будзе карыстацца Беларусь, якія будуць забеспячэння ўмовы для прыстойнага і самабытнага этнакультурнага развіцця. А для народа, які не на словах, а на справе дбае пра сваё этнічнае выратаванне, ой як патрэбныя палітыкі з багатым нацыянальным гартам, бо акурат у іх руках знаходзяцца магутныя ўладныя рычагі для паступовага, паслядоўнага пераўтварэння моўнай меншыні грамадства ў яго моўную бальшыню.

Да ліку такіх рычагоў у першую чаргу належыць аднесці народную адукацыю, якая ў нас ужо сотні гадоў (і зараз!) працуе не на карысць беларушчыне. Менавіта найбольш адукацыі мы абавязаныя сфармаваннем беларускамоўнай меншыні ў складзе ўсіх катэгорый беларускага грамадства. Адносна крайне нікчэмнага месца беларускай меншыні ў краіне цяпер і ў бліжэйшай перспектыве можна атрымаць даволі поўнае ўяўленне з таго, што ў 2000/2001 гг. з усёй колькасці вучняў агульнаадукацыйных школ у беларускамоўных навучалася толькі 20%, рускамоўных — 51%, змешаных (беларуска-рускамоўных) — 29%. Змест навучна-выхаваўчага працэсу апошніх непараўнальна лепш улічвае рускі, чым беларускі фактар, таму і іх больш правільна аднесці да рускіх школ. Такім чынам, беларускамоўныя агульнаадукацыйныя школы наведвала толькі 5-я частка (!) вучняў. У такой сітуацыі гаварыць пра магчымасць існавання беларускамоўнай меншыні ў перспектыве аніяк не даводзіцца. Яе будучыня выклікае яшчэ большую трывогу, калі ўлічыць, што з гэтай 5-й часткі школьнікаў толькі мізэрны працэнт зможэ атрымаць адукацыю на беларускай мове ў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навуковых установах і пасля заканчэння іх папоўніць моцна парадзелья апошнім часам шэрагі нацыянальнай інтэлігенцыі, г. зн. таго пласта грамадства, ад якога найбольш за ўсё залежыць лёс любога народа. Праўда, не выключана, што беларускамоўную меншыню зможэ папоўніць самапасама і хтосьці з тых, хто з рускай мовай прайшоў праз выбраны ім тып навуковых устаноў і стаў спецыялістам. Аднак такіх беларускамоўных волатаў-самасеек будзе вельмі і вельмі мала, і праблема захавання беларускамоўнай меншыні па-ранейшаму ніколі не страціць сваёй вастрыні.

Я цвёрда перакананы, што вырашыць дадзеную праблему мы зможам толькі ў тым выпадку, калі ў нас будзе існаваць значна большая колькасць беларускамоўных школ (асабліва ў гарадах), калі на беларускую мову перавядуць педагогічны працэс дзсяткаў устаноў вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай школы. Ці магчыма гэта зараз? Не сумняваюся, калі б толькі якія-небудзь нацыянальна-патрыятычныя колы паспрабавалі павярнуць народную адукацыю да беларускага інтарэсу, іх будзе чакаць катэгорычнае папярэджанне: "Кіруюцца Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь і Законам Рэспублікі Беларусь "Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон Рэспублікі Беларусь "Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь", у якіх ёсць спецыяльны артыкул аб надзяленні грамадзян нашай краіны правам выбіраць мову навучання сваіх дзяцей. І калі б справа дайшла да вырашэння гэ-

нацыянальнай меншыні. Ведаю, як сорамна і цяжка пайсці на такое, прычым не толькі перад шыра адданымі беларускім культурна-моўным традыцыям людзьмі, але і перад славянскай супольнасцю народаў, усёй сусветнай цывілізацыяй за тое, што русіфікатарскай палітыкай амаль дарэшт "змазалі" такі самабытны этнас нашай планеты. Аднак іншага і, магчыма, на сёння адзінага рэальнага спосабу развязвання гэтай актуальнай праблемы я не бачу.

Пасля юрыдычнага афармлення статусу беларускамоўнай нацыянальнай меншыні яна будзе мець усе законныя правы патрабаваць ад дзяржаўных органаў заснавання неабходнай для яе колькасці нацыянальных дзіцячых садоў, агульнаадукацыйных школ, вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навуковых устаноў, тэатральна-мастацкіх асяродкаў, газет і часопісаў, выдзялення ў афіцыйных электронных сродках масавай інфармацыі спецыяльнага часу для арганізацыі беларускамоўных перадач, у якіх не было б месца страшэнна абрыдлым непісьменным беларуска-рускамоўным дыялогам, беларуска-рускамоўнай трасянцы.

Трэба сказаць, што сусветная практыка, асабліва апошніх дзесяцігоддзяў, мае даволі значны дасягненні ў вырашэнні праблем рэгулявання жыцця нацыянальных мяншыняў, дзякуючы чаму для цывілізацыі канчаткова не страчаны многія індзейскія плямёны Заходняга паўшар'я, нязначныя па колькасці абарыгены Азіі, Афрыкі, Аўстраліі. Таму вялікі грэх не выкарыстаць іх пазітыўнага вопыту. Наш намер не даць памерці беларускай меншыні павінен быць мацней за ўсялякую русіфікацыю нават і ва ўмовах, калі гэтай антынацыянальнай практыкай займаюцца надзеленыя ўсёй паўнатай улады дзяржаўныя структуры, усемагутныя афіцыйныя сродкі масавай інфармацыі, адарваная ад прыродных каранёў сістэма народнай адукацыі.

Зусім не падзяляю пазіцыю тых, хто ўжо апусціў рукі, выйшаў з шэрагаў змаганцаў за нацыянальныя ідэалы толькі таму, што на моўную галгофу вывела беларускі народ сама дзяржава, барацьба з якой разглядаецца нібыта як супрацьпраўны акт. Такое не раз здаралася ў сусветнай практыцы. І там, дзе нацыянальна-самасвадомая інтэлігенцыя не збіралася падавацца ў глыбокае падполле, вяла ўласцівымі для яе метадамі і сродкамі барацьбу, у тым ліку і ў асяроддзі самой палітычнай эліты, за адраджэнне ўласных культурна-моўных традыцый, вынікі атрымліваліся не такія ўжо і нікчэмныя, як сёння ў нас, беларусаў. Зразумела, весці такую барацьбу архіцяжка і надзвычай складана, бо ўсім сваім нутром палітычнай і інтэлектуальнай эліта Беларусі да такой ступені ўжылася ў рускую культурна-моўную стыхію, што яна ўжо проста арганічна не ўспрымае нічога беларускага. У час арганізацыі публічных буйнамаштабных акцый нацыянальна-культурніцкага характару хто-небудзь з высокіх дзяржаўных асобаў дзеля супакаення носьбітаў беларускай культуры мог запэўніваць, што ўлады не забудуць на родную мову. Колькі разоў гучалі гэтыя абяцанні? А на справе многія ж з далёка не шараговых і палітычным жыццём асобаў да такой ступені адракліся ад нацыянальных духоўных каштоўнасцяў, што

невядома, з дапамогай якой сілы можна было б вярнуць гэтых людзей да ўласных каранёў, роднай мовы і культуры.

Дзеля захавання нацыянальнага генафонду мы мусім збудаваць надзейную цытадель на штаталт легендарнага Ноева каўчэга. Бясспрэчна, адплываць на ім ад родных берагоў беларускамоўны асяродак не стане. Ён павінен не на чужыне, а на землях любай Бацькаўшчыны з беларускамоўнай меншыні пераўтварыцца ў беларускамоўную бальшыню. А такое здэйсніцца толькі тады, калі беларускамоўную частку беларускага народа надзеляць на яе гістарычнай тэрыторыі прававым статусам нацыянальнай меншыні.

У адпаведнасці з сучаснымі міжнароднымі нарматыўнымі актамі нацыянальны мяншыні карыстаюцца даволі шырокім колам правоў. Тым больш яны павінны быць гарантаваны ў самым поўным аб'ёме беларускамоўнай меншыні, паколькі яна жыве на ўласнай зямлі і непадзельна ні з кім увасабляе сабой яе спрадвечныя нацыянальныя, культурна-моўныя традыцыі, захоўвае за Беларуссю права называцца сваім імем. З самых прынцыпова важных міжнародных нарматыўных актаў, што рэгулююць розныя пытанні жыцця нацыянальных мяншыняў, хацелася б у першую чаргу назваць Міжнародны пакт аб грамадзянскіх і палітычных правах 1966 г. У яго 27-м артыкуле запісана: "У тых краінах, дзе існуюць этнічныя, рэлігійныя і моўныя мяншыні, асобам, што належыць да такіх мяншыняў, не можа быць адмоўлена ў праве сумесна з іншымі сябрамі той жа групы карыстацца сваёй культурай... роднай мовай". Сучасныя дзяржаўныя ўлады Беларусі не могуць не ўлічваць і слушнага каментару палажэнняў да Растлумачальнага даклада да рамачнай канвенцыі аб абароне нацыянальных мяншыняў ад 18 красавіка 1995 г. (арт. 10): "Прызнанне правоў кожнай асобы, якая належыць да нацыянальнай меншыні, бесперашкодна карыстацца сваёй роднай мовай асабліва важна. Выкарыстанне мовы меншыні з'яўляецца адным з асноўных сродкаў, з дапамогай якіх гэтыя асобы могуць адстаяць і захаваць сваю самабытнасць". Дый сам артыкул 50 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь: "...Кожны мае права карыстацца роднай мовай, выбіраць мову зносін. Дзяржава гарантуе ў адпаведнасці з законам свабоду выбару мовы выхавання і навучання" пры наяўнасці ў беларускамоўнай меншыні прававога статусу нацыянальнай меншыні адкрываў бы шырокую магчымасць для здэйснення сваіх ідэалаў у розных сферах духоўнай творчасці. Пры адсутнасці такога статусу беларускамоўная меншыня з-за дэструктыўных дзеянняў рускамоўнай бальшыні і самой дзяржавы ніколі не правядзе ў жыццё такія ідэалы.

ПАЛІТЫЧНАЕ ЎЛАДКАВАННЕ

Акрамя забеспячэння на высокім дзяржаўным узроўні ўсіх неабходных умоў для бесперашкоднага, дынамічнага нацыянальнага, культурна-моўнага развіцця беларускамоўнай меншыні, трэба на такім жа ўзроўні паклапаціцца і пра наданне ёй пэўных палітычных правоў, бо вопыт апошніх гадоў яскрава сведчыць, што рускамоўная бальшыня краіны зусім не ўлічвае інтарэсы яе беларускамоўнай меншыні. Яна зусім не прадстаўлена, а калі і прадстаўлена, дык толькі адзінкамі, у Нацыянальным сходзе Рэспублікі Беларусь, у рэспубліканскіх адміністрацыйна-гаспадарчых апаратах, Вярхоўным судзе, Рэспубліканскай пракуратуры. Ніхто не паклапаціўся выдзеліць хоць некалькі мандатаў і даць слова прадстаўнікам беларускамоўнай меншыні на Другім усебеларускім сходзе. І усё гэта таму, што ў нас юрыдычна не аформлена беларускамоўная нацыянальная меншыня, а калі не аформлена, значыцца, яна не карыстаецца ніякімі палітычнымі і іншымі правамі, пры рэалізацыі якіх можна было б максімальна ўлічыць яе інтарэсы.

Трэба мяняць становішча. Ёсць неабходнасць стварэння беларускамоўных па форме і змесце асяродкаў на ўсіх ключавых участках дзяржаўных органаў улады і кіравання, каб ужо ў бліжэйшы час павысіць ролю беларускамоўнага фактара ў іх практычнай дзейнасці. Страшэнны сваімі памерамі моўны развал беларускай нацыі не можа і надалей заставацца па-за межамі глыбокага і сур'ёзнага асэнсавання шляхоў надзейнага выйсця з такога становішча, што непадуладна высылкам толькі якога-небудзь аднаго аўтара. Трэба прызнаць, што падобнага небяспечнага моўнага разлому беларускага народа, які сёння, айчынная гісторыя яшчэ не ведала. Таму яшчэ ніколі не было такой вострай патрэбы стацыянарнага лячэння моўнай хваробы беларускага народа, як сёння. І лячыць яе трэба не ў якой-небудзь заданай у сельскай мясцовасці, спаражленай баліцы, а ў самых сучасных медыцынскіх установах, добра забяспечаных вопытнымі кадрамі, лекамі. Пакінуць народ сам-насам у такой сітуацыі — значыцца міжвольна быць саўдзельнікам яго этнакультурнага вымірання.

“Памяці гаючая трава”



Яшчэ адна кніжка на беларускай мове пабачыла свет у Латвіі. Няцяжка здагадацца, што аўтарам яе з'яўляецца паэт Станіслаў Валодзька, які доўгі час жыве ў суседняй краіне. Зборнік вершаў С. Валодзькі “Памяці гаючая трава” выйшаў у Даўгаўпілсе дзякуючы матэрыяльнай падтрымцы Даўгаўпілскай гарадской думы, Асацыяцыі беларусаў-прадпрымальнікаў Латвіі “Беларускі шлях”, некаторых акцыянерных таварыстваў, фірм і народнай лекаркі Любові Міронавай. У прадмове “Сэрца паэта” доктар філалогіі Эдуард Мекш, які з’яўляецца і рэдактарам кнігі, вытлумачае адметнасць напісанага С. Валодзькам: “У чым прыцягальнасць паэзіі С. Валодзькі для чытачоў любога ўзросту? Перш за ўсё ў шчырасці. С. Валодзька — паэт, якому вершы. Ён не гоніцца за вытанчанай рыфмай, не захапляецца постмадэрнісцкімі вышукамі, не эксперыментуе з рытмам і гукапісам. І ў той жа час у яго вершах ёсць усё: і гукавая мелодыка, і выразны рытм, і метафарычная насычанасць, што мае цягу да сімвалікі, дзе самыя галоўныя — жыццё: каханне, маці, Радзіма”. І далей Э. Мекш падкрэслівае: “Паэт ціха, без ілжывага пафасу гаворыць аб самым светлым у жыцці: аб любові чалавека да сваіх бацькоў, дзяцей, Бога. С. Валодзька адкрывае нам, чытачам, сваё сэрца, дзе трапечуць і боль, і трывога за зямлю і за людзей на гэтай зямлі. На зямлі, дзе гаючымі зёлкамі — памяць, што не дае нам стаць блуднымі сынамі, здрадзіць хрысціянскім ісцінам. Бо калі мы забудзем мінулае, не будзе ў нас і будучага”. С. Валодзька звяртаецца з заклікам не забываць, адкуль ты родам, дзе твае карані. Гэтымі думкамі прасякнуты адзін з лепшых вершаў кнігі “... Ты роднае зямлі...”:

Ты роднае зямлі
Паклонішся калі?
І продкам, што ў зямлі,
Паклонішся калі?

Іх душы, як з вакон,
З нябёс глядзяць спагон:
Калі ты адасі
Айчыне свай паклон?

Запытанні ўзмацняюцца і кожнае з іх бярэ за душу, абуджаючы яе, прымушаючы задумвацца, ці так жывеш, як трэба. І гэта заклік да таго, каб чалавек становіўся лепшым, каб памятаў: павязь з бацькаўшчынай — той магніт, страціўшы ўздзяенне якога, можна ператварыцца ў звычайнае перакаці-поле:

З Яе (Айчыны. — А. Г.)
крыніц — набраць
Паклонішся калі?
Сцяг годнасці падняць
Паклонішся калі?

Ці толькі ўжо тады,
Як дасць жыццё пад дых,
Паклонішся і ты
У родны кут святы?..

А пазтава душа імкне на зямлю маленства, дзе “разросся ў весніцах язмін”. І гэтае спатканне прыносіць радасны, шчымлівы настрой. С. Валодзька па-свойму перадае тое, што адбываецца, знаходзячы адпаведны вобраз:

Хата наша — з радасцю
ў паглядзе,
З ранішняй расою —
са слязьмі, —
Як па галаве мяне паглядзіў,
Мамаю пасаджаны язмін!

Бацькаўшчына для С. Валодзькі — гэта і постаці тых, хто назаўсёды ўвайшоў у нацыянальную гісторыю. Асобныя вершы ён прысвяціў Кастусю Езавітаву, Казіміру Свянку, Сяргею Сахараву, прыязна сказаў пра Эдуарда Вайвадзіша. І, канечне ж, апыае каханне, задумваецца над няпростасцю сэнсянняга жыцця, вяртаецца ў гады Вялікай Айчыннай вайны, пра якую ведае па кнігах і расказах старэйшых.

Алег ГУЛІЦКІ

КРЫТЫКА

Новая беларуская літаратура сфармавалася ў эпоху складанага квітнення еўрапейскай мастацкай культуры. Паэзія хрысціянскай цывілізацыі перажывала класічны перыяд сваёй гісторыі: у XIX—XX стст. выкрысталізавалася і далі багаты духоўны плён асноўныя мастацкія метады і стылі. Узніклі мадэрнісцкія плыні, новыя творчыя гарызонты адкрылі сімвалізм, акмеізм, імажынізм, экспрэсіянізм, футурызм, мастацкую традыцыю актывізавалі неабарока, неакласіцызм, неарамантызм.

Магістральным ідэйным кірункам нашай літаратуры на этапах яе станаўлення мастацкай класікі і барацьбы за выжыванне нацыі засталася нацыянальнае адраджэнне, названае ў свой час Адамам Бабарэкам паняццем *адраджанізм*. Ідэйна-мастацкая плынь другой паловы 1920-х гадоў — узвышэнства, або аквітызм, прэзентаванае літаратурна-мастацкім згуртаваннем “Узвышша”, была арыгінальнай рэпрызай да адраджанізму, спробай сінтэзу нацыянальнай традыцыі і еўрапейскага наватарства.

райскай вышыні. Яна гнездзіцца на вершліне Сусветнага Дрэва — міфалагема Космасу. Верш канчаецца элегічным восенскім матывам:

І пачнецца лістапад спачатку —
Лістапад апошняга “прабач”...
Зноў дарога,

зноў брыдзе жабрачка

Да скрыжалі, дзе сядзеў крумкач.

Крумкач — папулярная міфалагема ў народнай культуры сімвалізуе амбівалентнасць, дваістасць зямнога быцця. У чарадзейных казках ён — медыятар паміж трыма вертыкалямі Космасу — зямлёю, падзямеллем і небам — трыдзеватым царствам. Вобраз райскай краіны асацыіруецца з птушым выраем, яго нябесна-райскі сэнс акцэнтуюцца эпітэтам белы — колерам боскай эманцыі, творчай энергіі. Лірычная гераіня паэткі гатова ахвяраваць сваю малодасць, стан дзявочы, рукі белыя, просіць у спрадвечнага Кона: “Толькі крылы пакінь, // Каб пазнаў мяне // Бегай мой — // Пуцяводная далячынь” (“Прывыкаць да чужога гораду...”). У вершы, які даў назву

“Проща” ёсць верш “Жыць буду — не забуду”: рамантычная паэтызацыя некрутай прыроды па аналогіі з біблейскім Эдэмам.

Нябеснае і зямное, быццё і небыццё ідуць поруч у паэтычнай прасторы, шчасце купляецца дарагой цаной, часта пакутамі і смерцю. Вось верш з ізікі “Белья крылы ночы”. Рэмінісцэнцыя вядомага цыкла Максіма Багдановіча “Каханне і смерць” у асабістым перажыванні жанчыны.

У іншых вершах спявадальнай танальнасці райскія матывы навеяны сузіраннем гармоніі ў прыродзе і адпаведным настрою душы. Цыкл вершаў “Па зялёнаму ў неба” пачынаецца васьмірадкавікам “Свято — гармонія душы”. У апошнім яго катрэне — лірычная гераіня прыпадабняецца птушцы Феніксу:

Я ў цішыні такой канаю,
Праз ноч народжаюся зноў,
Там ёсць адзіная любоў
І, можа, нават дзверы раю.

Лірычная гераіня Іны Снарскай жыве на паэтычным Алімпі, яна звяртаецца да сяб-

Уладзімір КОНАН

“Чарадзейная чапля на белай назе...”

ПАЭТЫЧНЫЯ СІМВАЛЫ ІНЫ СНАРСКАЙ

На кожным сваім этапе беларуская мастацкая культура (а яе дамінантай да апошняга часу заставалася нацыянальная мова і літаратура) грунтавалася на творчым працэсе — заглябленні ў этна-культурную традыцыю і засваенні вопыту сусветнага мастацтва. Аўтэнтычная творчасць народа пласт за пластам назапашвала архетыпы ўніверсальнай і рэгіянальнай культуры, яны толькі ў малой долі суадносіліся з функцыянальнай цывілізацыяй. А між гэтым нараджаліся, квітнелі, паміралі царствы, імперыі, цывілізацыі, цямнелі і ржавела “золата і серабро” афіцыйных каштоўнасцей, а забытая або здадзеная ў архіў народная творчасць заставалася вечно зялёным Дрэвам мастацтва, духоўнага адраджэння.

Абнаўленне традыцый паэзіі адбылося на шляху ўзмацнення архетыпічнасці, сімвалізму і метафарычнасці. Паэтычным адкрыццём апошніх гадоў у гэтым кірунку сталі кнігі Іны Снарскай “Пацеркі” (1994), “Пачакай, мая птушка...” (1998), “Лясная панна” (2001). Кніга вершаў “Пачакай, мая птушка...” выношвалася аўтарам у пачатку 90-х гадоў, выхад яе ў выдавецтва “Мастацкая літаратура” (серыя “Першая кніга паэта”) надоўга затрымаўся. Першым выйшаў невялікі зборнічак “Пацеркі” ў серыі “Бібліятэка часопіса “Малодосць”. “Пацеркі” — гэта кароткая рэпрыза да храналагічна і тэматычна першай кніжкі, мала чым падобнай да набору вершаў літаратараў-пачаткоўцаў сваёй эстэтычнай арыгінальнасцю, распрацоўкай сімвалікі, метафарыстыкі, свае паэтычнай мовы і стылістыкі. Зборнік “Лясная панна” — спроба распрацоўкі матываў і мастацкіх сэнсаў першай кніжкі — трохчасткавай лірыка-паэтычнай санаты.

Хроснымі бацькамі гэтых кніг былі Рыгор Барадулін — аўтар дасціпнай прадмовы да кніжкі “Пачакай, мая птушка...”, Леанід Дранько-Майсюк — рэдактар гэтага зборніка (разам з Наталляю Давыдзенкай) і аўтар уступнага слова да “Лясной панны”. Рэдакцыя часопіса “Малодосць” першай парупілася пазнаёміць грамадскасць з вершамі Іны Снарскай. Літаратурным сватам яе дэбюта, паводле слоў паэткі, быў Уладзімір Арлоў, а паэтычнай калыскай — Полацк, з яго літаратурным асяродкам. Пазней асабісты лёс завёў паэтку на Украіну. Пералётнаю птушкаю вяртаецца яна ў Чысцеч і Рай свайго дзяцінства і юнацтва — Беларусь.

Пра загадку пераўтварэння дыпламаванага інжынера будаўнічых канструкцый у паэта-метафарыста з прарочым дарам пагаворым у заключэнні гэтага нарыса. Цяпер жа паспрабуем на ўзроўні першага прыбліжэння выявіць асноўныя метафары, сімвалы і архетыпы паэзіі Іны Снарскай.

Ужо ў назвах яе кніжак пазначаны сімвалічная метафарыстыка і пошук страчанага Раю: вяртанне ў дзяцінства, раннюю малодасць, у бацькоўскае гняздо — асабістае і нацыянальнае. Лірычная гераіня метафарычна прыпадабняецца да птушкі, яна імкнецца да неба, каб тут жа аказацца на грэшнай зямлі. Як у вершы «На ростанях», якім пачынаецца кніжка «Пачакай, мая птушка...». Птушка ў паэтычнай міфалогіі — сімвал

кнізе, Іна Снарская дакладна, на ўзроўні паэтычнай інтуіцыі і міфу, сказала пра экзістэнцыяльную канцэпцыю жыцця як існавання на мяжы быцця і небыцця, Раю і Пекла. Палёт над прорваю:

...Пачакай, мая птушка,

у грудзях не дрыжы,

Нам далёка да скону і Раю (...).

Капяжы, капяжы...

А жыццё на мяжы

У калысцы над прорваю гушчала.

У далечыні ад радзімы райскім прыстанкам уяўляецца Беларусь і бацькоўская хата, дзе птушка сімвалізуе сувязь з небам: “Дом мой, кут мой, пачакай, застанься, // Птушкай буду над тваёй страхой...”. Кніжку “Пачакай, мая птушка...” завяршае верш “Маці”. Апошні, трэці катрэне — паэтызацыя хрысціянскага уяўлення пра душэўны рай, суладдзе паміж людзьмі і “ўсякім дыханні” на зямлі. Як у фінале Апакаліпсіса: Новае Неба і Новая Зямля, дзе “смерці ўжо не будзе, ані плачу, ані галашэння, ані болю, бо гэта ўжо ўсё мінула”.

Трэцяя кніжка Іны Снарскай “Лясная панна” пачынаецца прэлюдыяй, — пра талент жыцця, душэўны парыв, абазначаны праз метафару крылляў:

А калі згарбеюць плечы,

А калі знямеюць рукі

А калі засмягнуць вусны,

А калі здрацнеш ты, —

Ацалеюць толькі крылы,

Даве магутныя дубровы,

А ў дубровах шчырым словам

Пракавешны званы.

Душа-птушка не памірае, у зямным вымярэнні яна ўпадабляецца дубровам і званам — таксама сведкам са знакам вечнасці. Бога-пакінутасць (гэта калі “анёлы ад цябе адлятаюць”) асацыіруецца з пакінутай выраем птушкай і бяскрыллею (“Каляды”). Райская прысутнасць у душы ёсць натхненне, яно прылятае на анельскіх крылах. Цалкам на біблейска-хрысціянскіх архетыпах грунтуецца сэнс верша “Пароку”. У першым катрэне — алюзія на эпізод з кнігі Быцця аб праведніку Лоту, трох анёлах у грэшным Садоме: праведнікі пакідаюць грахоўны свет не аглядаючыся, каб не аслупянець.

У цыкле “Песні крышталёвых зорак” белы верш пачынаецца радкамі: “Змайструю сабе драбіну, // Каб падняцца на самае неба...” Лесвіца ў беларускай і сусветнай міфалогіі — варыяцыя Сусветнага Дрэва, сімвалічны вобраз сувязі Зямлі з Небам. У Бібліі ёсць тэалагічная мадыфікацыя гэткай міфалагема — прарочы сон біблейскага патрыярха Якуба: “І ўбачыў у сне: вось лесвіца стаіць, а верх яе датыкаецца неба, і вось анёлы Божыя зыходзяць і ўзыходзяць па ёй...” (Быццё 28: 12-13).

У перажыванні дзіцячых уражанняў лірычная гераіня Іны Снарскай шукае сваю птушку і знаходзіць на “сёмым небе” (антычны і фальклорны вобраз Раю) — на “старым бабульчыным гарышчы” (“Шукаю сваю птушку на паўночным, халодным небе...”). Выкарыстана дасціпная паэтыка фальклорнага барока — перавод узніслага, нават святога ў зямны план сялянскага побыту. А ў цыкле

роў: “Не трымайце мяне — Я тут нядоўга, // Толькі паспею раздаць даўгі (...). Я тут на хвіліну, вы мой сусед // Па ліўню і гнуткіх вербах...”. Рай яе — не толькі зорны, як у Дантэ, але і зямны, напоўнены фарбамі, сугуччамі, музыкой прыроды, страцямі, як, напрыклад, у вершы “Вусны-дзічкі, беражыся...”.

Архетыпінасць і міфалагізм паэзіі Іны Снарскай сведчаць пра засваенне рэгіянальна-беларускай і ўніверсальна-біблейскай культурнай традыцыі. Яе кніжкі — не проста набор апрабаваных у друку і новых вершаў, яны маюць пэўную кампазіцыю — прадмовы і тэматычныя раздзелы. Зборнік “Пачакай, мая птушка” дзеліцца на цыклы “Зоркі паўночнай трывожнай сны”, “Хто вучыў мяне раны гаіць”, “Дажыві, мой радок, да святання”. Цыклы кніжкі “Лясная панна” адпавядаюць свайму сімвалічнаму і міфа-паэтычнаму загаловку: “Буры сын”, “Мой дом гарыць”, “Песні крышталёвых зорак”, “Проща”, “Белья крылы ночы”, “Па зялёнаму ў неба”, “Хто я, хто я?”. Гэта — традыцыя Янкі Купалы (“Жалейка”), Максіма Багдановіча (“Вянок: Кніжка выбраных вершаў”). Бясспрэчная арыентацыя на класіку. Аднак мы памыліліся б, каб не звярнулі пільнай увагі на посткласічную і самабытную паэтыку і паэтычную мову адносна нядаўняй дэбютанткі ў прафесіянальнай літаратуры.

Калі абмежавацца фармальнай логікай, падвесці новую з’яву пад вядомае паняцце, то атрымаем выснову: Іна Снарская — паэт-метафарыст і сімваліст. Агулам гэта правільна, бо ў яе шмат вершаў, якія па сваім мастацкім змесце ўяўляюцца разгорнутымі метафарамі і сімваламі: «Беларусь», «Буры сын», «Вецер», «Чароўная чапля», «Ваўкалак»... Метафарычныя эпітэты і разгорнутыя сімвалы дамінуюць у яе творчасці. Але сказаць толькі гэта — значыць абмежавацца абстракцыяй. Ісціна ж заўсёды канкрэтная. Паспрабуем канкрэтызаваць нашу агульную ацэнку аглядам тропы і сімвалаў некаторых вершаў Іны Снарскай.

Назва першага цыкла кніжкі «Пачакай, мая птушка...» — сімвалічная метафара, узятая з пачатковага радка верша «У зоркі паўночнай трывожнай сны...» Кампазіцыя верша хутчэй музыкальная, чым апавядальная, перадае трывогі душы:

У зоркі паўночнай трывожнай сны:
Вянкі з лебяды зябка ўюць туманы.
Калілася зорка на золку ў траву,
Я з ёю паміраю і з ёю жыву...

Музыкальная дамінанта акцэнтуюцца дакладнай рытмікай і ўнутранымі рыфмамі (зорка на золку, лебяды — не бяда), а духоўная сувязь з радзімай — паэтычнай замовай у заключнай катрэне:

Ты, зорка, мяне пачакай, пачакай
І рэхам бусліным мой вырай склікай.
Я тут застануся да самай зары...

У зоркі паўночнай трывожнай сны.
Вершы Іны Снарскай метафарычныя — у большай ці меншай ступені. Каб уявіць гэтыя каскады метафарызму, сімвалізму і міфалагізму, патрэбна прачытаць іх усе, а не выбраныя цытаты. Тут хіба што назаву нека-

торыя з найбольш характэрных метафар, каб атрымаць уяўленне пра яе паэтычную мову.

«Апошні позірк верасня ўтрапёны, // І доўгая дарога, прыткі птах» («І хлынуў дзень забытымі радкамі...»): «А мой край, дзе неба стыне, // І з вачэй ліецца бэз» («Я на трэці дзень устану...»). «Ноч дапала да зямлі, // Сон ідзе самотным мніхам» («Стыне люты за акном...»). «На кульгавым стале, // Пакінула восень сваё рыззё» («Восень»). «Не згаджайся, восень, на хай-туры...» «Дождж вярочкі мокрыя ўе» («Трыпціх»). «Бабуля мая — яблыня. // Кожны яблык з бодем выношвала...» («Яблыня»). «Прайдзі скрозь мяне навывлет. // Балючы, важкі год», «Зашывала неба мех, зачыроўвала. // Шоўкам шыла, як магла, ночкай-паннаю...» «Млын стары — жабрак пахілы, // Дзе была спрыт і моц...» «Тут так адзінока, // Што чорны грак сукенку рупна шые, // Каб у дарогу паляцець са мной», «Птушкай чорнай вуголь ночы // Зачапіўся за вакно...», «Неба ўздыхнула — дождж нарадзіла // З дзіравага меха дзіцё...» («Дожджык»).

Ёсць у Іны Снарскай вершы-метафары. Як, напрыклад, вобраз надвечоркавага сутоння ў традыцыі неабарока:

*Дзень свяціўся барозамі-свечкамі,
Дзень каціўся басаноў з гары,
Капляло свой згубіў каля рэчкі ён
І пакінуў кашулю ў бары.*

«Надвечорак»

Метафарычнае бачанне свету — прыкмета мастацкага таленту. Паводле аўтара першай «Паэтыкі» Арыстоцеля для паэта асабліва важна быць майстрам метафар, бо гэтаму нельга навучыцца ад іншых. Тут — прыроджаны дар.

Так аднаўляецца паэтычнае бачанне свету. Як быццам бы вяртанне да светатварэння, калі Бог на шосты дзень блаславіў чалавека на жыццё і даручыў яму назваць усё створанае. Метафарызм, сімваліка і архетыпічнасць — не толькі пачатак культуры, але і яе складанае квітненне, пранікнёнае эстэтычнае ўгледванне ў чалавека, прыроду, космас, у сваю ўласную душу. Класічны фальклор не ёсць прымітыўнае мастацтва, як здавалася павярхоўнаму асветніцтву. У народнай мастацкай культуры ёсць безліч узораў эстэтычнага пераўтварэння міфалогіі, штодзённага і святочнага побыту ў паэтычныя сюжэты, метафары і сімвалы.

Вершы Іны Снарскай ствараюць на мяккі этнічнай традыцыі і мадэрнісцкай экспрэсіўнай ды імажынісцкай паэтыкі. Апрача ўжо адзначаных міфалагемай архетыпічнага сэнсу (арфізм, Пекла, Чысцце, Рай і інш.), у яе паэтычны кантэкст увайшлі і набылі новы неадназначны (амбівалентны) сэнс ваўкалак, ведмы, Зніч, Лель, Лясун, Мара, Пярун, Сварог, Змей, Змяіны цар, вырай, шматлікія добрыя, злыя і амбівалентныя персанажы беларускай народнай міфалогіі. У шмат чым асабіста непаўторны міфа-паэтычны сэнс набылі традыцыйныя народныя міфалаге-мы, сімвалічна абазначаная аб'ектам прыроды і культуры.

Паэтычныя кампазіцыі і сімвалы звычайна грунтуюцца на кантрастах руху (міфалаге-мы ветру, птушкі, завеі, навалніцы) і начнога сузірання. Ёсць тут любасць да начных стварэнняў, у полі зроку сімвалічнай паззіі — носьбітаў патаемных ведаў:

*Боль мой, буры лясны сыч,
Ты мне вочы ў ночы пазыч,
Разбуры мой здрадлівы сон
І крылом захіні, і крысом...*

«Буры сыч»

Лепшыя паэтычныя творы Іны — не для лёгкага чытання. Тут сустрэліся нацыянальны традыцыяналізм, фалькларызм і мадэрнісцкая элітарная эстэтыка, паззія наблізілася да музыкі, выяўленчага і арнаментальнага мастацтва. За рэальным, пластычна наглядным тэкстам скрываюцца падтэкставыя, цэласныя, неадназначныя, драматычныя, нярэдка трагічныя трылогіі душы беларускай эліты, той духоўнай «зак-васкі», якая сёння ўсё яшчэ застаецца гарантам нацыянальнага адраджэння. Ідэальнае і зямное (чалавечае, занадта чалавечае, паводле Ф. Ніцшэ), духоўнае і цялеснае сёння, як ніколі раней, аказаліся ў трагічнай дысгармоніі. Гэты стан драматычнага разлому быцця выяўляецца праз спалучэнне вобразаў людскіх, птушыных і зварыных. Як, напрыклад, у вершы «Ваўкалак»: «Я звяроў вучыла размаўляць, // Я чытала ім лісты і кніжкі, — // Ды глядзелі вочы немаўлят // Праз мяне ў сусвет, лясны і блізкі...»

Гэтая паззія хрысціянская. Без павярхоўнай рэлігійнасці, якая сёння стала модай ў літаратуры сярэдняга гатунку. Тайна хрысціянскай душы ў трагічным перажыванні незваротнасці часу, катастрафічнасці быцця, напружанасці маральнай памяці, адчуванні сваёй адказнасці за жыццё і за ўсё, што адбываецца ў нашым блізкім і далёкім

свеце. Хрысціянскае мастацтва спавядальнае і, як вынік, шчырае, праўдзівае. Драматычныя матывы ёсць у большасці твораў спадарыні Іны. У асобных вершах яны сфакусіраваныя экспрэсіўнымі вобразамі. Невыпадкова адзін з іх яна паўтарае ў абедзвюх кніжках. Прыкладу тут першы, на мой погляд, больш дакладны варыянт:

*І лаптаўка сляная прыляціць,
Калі сплыве зара на падвакоіне,
Парэжа крылы аб лязо прадоння,
Як у вачэй тваіх папросіць піць.*

*І кінецца ў вокны, як у рукі,
І паспрабуе зрушыць цішыню,
Ды ашалелы звод разбітых гукаў
Пасыплецца з крывёю на зямлю.*

*І пацякуць па бездарожжы ночы,
Гады мае павіснучы на плячах,
Як рызманы ў жудасным бязвоччы,
Як рэха анямелае ў вяках.*

*І, можа, ты мяне тады пачуеш,
За плечы возьмеш, схіліш галаву,
Мяне, чужую, да грудзей прытуліш,
Сівую, пакладзеш мяне ў траву.*

А цяпер паспрабуем адказаць на пытанне: як нараджаюцца паэты ў сучаснай Беларусі? У той жа Полаччыне, або маёй Гарадзеншчыне, моцна зрусіфікаваных на функцыянальных узроўнях грамадскага жыцця, асветы, сістэмы інфармацыі і кіравання? Як стаў магчымым феномен палачанкі Іны Снарскай? Закончыла яна рускую політэхнічным інстытуце, атрымала там чырвоны дыплом выдатніка па спецыяльнасці інжынер-будаўнік. Працавала ў будаўнічых арганізацыях. Праўда, мама яе была настаўніцай беларускай мовы і літаратуры ў Полацку. Але ж дома і на працы панавала псеўда-руская «трасянка». З чатырнаццаці гадоў супрацоўнічала ў мясцовай рускамоўнай прэсе. Першы верш па-беларуску напісала ў 1987 годзе, праз год пасля таго, як далучылася да Полацкага літаратурнага аб'яднання «Крыніца». Апошнія дзесяць гадоў разам з мужам і сынам жыве на Украіне, працуе на тэлебачанні Палтавы і па сумяшчальніцтве ў Палтаўскім педагагічным універсітэце. Там і напісала свае вершы-замовы і лірычныя спеводзі. Удзельнічае ў працы Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў. Наязджае ў Беларусь, каб аднавіць паэтычны кантэкст жыцця, пабыць у асяроддзі сяброў. Каб у родным краі дапасці да крыніцы жывой вады. Пра гэта — заключны верш «Лясной панні», які па тэхнічнай памылцы не змясціўся ў кніжку:

*Ляціце, вятры, ляціце,
Лавіце, мой дом, лавіце,
Я буду ценем на плячах мяцелі...*

Нашую мову захавала ў душы ад сваіх родных вясковых бабуляў. Па бацькоўскім родзе яе бабуля — беларуская шляхцічка. Апошнім часам даследчыкі генеалогіі зацікавіліся радаводам Снарскіх, які па дакументах пачынаецца ў сярэдзіне XVI ст. Станіслаў Снарскі быў маршалам Полацкага ваяводства. Другі Станіслаў з гэтага роду быў каталіцкім тэолагам Дамініканскага ордэна. Удзельнік паўстання 1863 года Фелікс і Эдвард-Ян пакараны ваенным судом з ведамства вешальніка Мураўёва. Урэшце, дзед паэткі ляснік Восіп Снарскі рэпрэсаваны бальшавікамі, не вярнуўся з расійскай катаргі.

Вось такі лёс беларускай шляхты: яна гадала не толькі пачынальнікаў беларускай літаратуры, але і яе сучасных твораў. Сімвалічны вобраз сваёй лірычнай гераніі, роднае Беларусі, і, верагодна, сённяшняй беларускай паэткі Іна намалявала ў вершы «Чароўная чапля»:

*Чароўная чапля на белай назе
У ноч пераходзіць
вандроўніцай змрочнай.
Супыніцца час у сляпучай вадзе —
Адчайнаю песняю,
ветрам паўночным.*

*І птушка крылы пакладзе на кусты,
Сунічную спёку і чорныя вочы, —
Чатыры дарогі натоляць масты,
Якія крываваць на золку сірочым.*

Трэцяя паэтычная кніга Іны Снарскай «Лясная панна» заслугоўвае асобнай увагі, бо аўтар тут як быццам апынулася на ростанях. Здаецца, упершыню пачала друкаваць вольныя і белыя вершы ў цыклах «Песні крышталёвых зорак», «Прошча». Тут ёсць спакуса: пісаць так, як гэта ў свой час удавалася Максіму Танку, а цяпер Алесю Разанаву. Ёсць удалыя творы і ў спадарыні Іны: «Вежа», «Восень», «Яблыня», «Змайструю сабе драбіну», «Папрасіла ў птушкі вочы». Іншыя вольныя вершы пакуль што, як кажуць, першыя зацемкі, сюжэты і матывы для наступнай ювелірнай апрацоўкі.

АЛЬФА-БЭТА

Атрымаўшы прапанову ўзнавіць крыху прызабытую лімаўскую рубрыку «Альфа-бэта» (прэзентацыя творчасці пачынаючых літаратараў), натрапіў на тры непазбежныя пытанні «хто?», «чаму?», «што?»: каго прадстаўляць чытачам «ЛіМа», пераважна прафесіяналам? Чаму менавіта яго? Што — канкрэтна?

Тры пытанні, калі разабрацца, адсылаюць да аднаго паняцця — літаратурнага пакалення. Бо кожнае літаратурнае пакаленне мае сваю прычыннасць і сваю, так бы мовіць, самадастатковасць, прасцей кажучы, пакідае свой след.

Узнаўляючы рубрыку, спадзяюся, што публікацыі ў ёй адкажуць на тры пытанні датычна самага маладога літаратурнага пакалення. Пакалення, між іншым, не самага шчаслівага. Паказальная ў гэтым сэнсе гісторыя часопіса «Першацвет», які з кастрычніка 1992 года да сакавіка мінулага рэальна выконваў ролю ягонага друкаванага органа. Гісторыя з «анхэпі-эндам».

Аднак жа, да справы. Не ведаю, ці можна будзе зрабіць пэўныя высновы адносна пакалення першацветайцаў па адной ужо сённяшняй падборцы — Ганны Галавіной (карэннай мінчанкі, 1981 года нараджэння, студэнткі Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта), і тым не менш.

Калі я запытаў у Ганны адносна ейных куміраў у беларускай ці сусветнай літаратуры, адказ быў такі: «У мяне няма куміраў, я сама для сябе кумір». Праўда, пасля Ганна ўсё-такі назвала адно імя — Франсуа Віёна.

Калі я пакавіўся яе меркаваннем адносна падзелу паззіі на мужчынскую і жаночую, пачуў у адказ наступнае: «Ёсць жа мужчыны і жанчыны, і ад гэтага не ўцячэш... А наогул паззія ёсць добрая і не вельмі...»

І нарэшце, калі я паспрабаваў справакаваць яе: «Зараз табе толькі 20. Праз гадоў гэтак пяць-дзесяць, як адчуваеш, будучы вершы?» — зноў-такі «абламаўся»: «Не задумваюся пра гэта. Пішу, бо прыемна...»

Зрэшты, задавай я пытанні Ганне яшчэ не чытаўшы ейных прапанаваных у «Альфа-бэту» вершаў. Пэўна ж, калі б да гэтага прачытаў, у прыватнасці, такое: «Не пойдзе снег, пакуль стрыптыз танцуе Чарнілам на апаленай паперы», — і не назаліўся б ёй са сваімі распытамі.

Мікола ВІЧ

Ганна ГАЛАВІНА

•
*За сотняй вяртаннюў з болю,
Снегу, сляпых надзей,
Даведваюся, што помню
Толькі сутонне вей.
За невыносным грузам
Таго, што заўжды было,
Адчуў я, што баюся
Толькі маўчання твайго.
На тонкай нябачнай грані
Між сёння і заўтра — крок.
Калісьці травой стане
Цела маіх дарог.
Штомомент сцвярджаць «даволі»
Стамлюся ізноў, але,
Рвануўшыся ў пошуках волі,
Убачу адно цябе.*

•
*Не пойдзе снег, калі апошняй хваляй
Дрыжыць пад пальцамі
мядзянае паветра,
Пакуль на дне завулкаў дрэвы паляць
Прытоеныя казачныя ляпы.
Што я жадаю? Менш за ўсё спакою.
Прасіць і верыць — для святых заняткаў,
А нам не засталося за гульнёю:
Ні мне — цяргнення, ні табе — спагады.
За прайгрыш, атрымай маё дыханне,
Успышку горычы — за адчуванне меры.
Не пойдзе снег, пакуль стрыптыз танцуе
Чарнілам на апаленай паперы.*

•
*Адракаюся. Усё былое
Пераходжана, як зямля,
Пералетнае дзікае слова,
Перасолена цішыня.
Лісце пераапапагута. Восень
Пераскрыта (грачыльей),
Толькі ты памылкова застаўся
Так і непералюбленым мной.*

•
*У садах вечар трушчыць суфле,
А па небе гуляюць вярблюды.*

*“Нас рамантыка больш не крапе,
Часам зручна не верыць у цуды”, —
Шэпча так чаравік і плыве,
Дзьмухаўцамі прарослы паўсюды,
У акіяні і шуркамі грабе.*

•
*Казачнік, самотны гном — гэта дом.
Тонкая і лёгкая, мяккая,
як мышка, — ложка.
Бяздонны, халодны, маўклівы
і мудры — кубак
брудны.*

•
*Крэмава-белая, пыхлівая
трошкі — хлебная крошка.
Зялёны гумавы глобус — аўтобус.
У ім кампосцер жаданняў руды — ты.*

•
*Толькі тонкая постаць сляпога дажджу
Нас сустрэне на вуліцы, мокрай і соннай,
Каб употай правесці праз тую мяжу,
Мураваную з кожнага боку па-свойму.
Тэлефона маўчання ці водбліскі скла,
Або холад адключаных батарэяў
Падштурхнулі на пошукі кроплі цяпла,
Ад сумненняў і памяці, што адагрэе.
Да вакзальных агнёў не вярніцца назад.
Я не буду затрымліваць*

*стомленасць ранку.
Постаць горкіх дажджоў
застаецца стократ
Даражэйшай за ружы
паветраных замкаў.*

•
*Адкуль цеплыня
У гэтых вачах і далонях?
Яе там не можа быць.
Ні сёння, ні заўтра, ніколі.
Не можа быць сну,
Шматкроп'я ў сказе з крокаў.
Ні горычы палыцу,
Ні веры расчыненых вокнаў.
Не можа быць дабрыні,
Літасці і павагі
Там, дзе пануе шал
Сляпой, неспатоленай смагі.*





"Художественная культура Витебска..."

Пра Віцебск, як пра адзін з найбольш старажытных беларускіх гарадоў, напісана шмат. Пры гэтым закраналіся розныя аспекты жыцця і станаўлення горада, не абміналіся і культурныя. Аднак гаворка звычайна тычылася толькі пэўных перыядаў. Працы, якая б закранала вялікі прамежак часу, не было. Цяпер гэты праблем ліквідаваны: выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі выпусціла кнігу Аркадзя і Юрыя Русецкіх "Художественная культура Витебска с древности до 1917 года".

Аркадзь Віктаравіч даўно зарэкамендаваў сябе ўважлівым, аб'ектыўным і патрабавальным даследчыкам сучаснага літаратурнага працэсу, аб чым, у прыватнасці, засведчыла яго манаграфія "Уладзімір Караткевіч: праз гісторыю ў сучаснасць", якая вытрымала два выданні. Гэтакі ж лёс напаткаў і кнігу "Дзень за днём", што ўяўляе сабой народны календар-месяцаслоў, у якім гаворка ідзе пра кожны дзень года. Згадваецца, якое



свята прыпадае, прыводзяцца абрады, што трэба выконваць, прадказваецца надвор'е. Акрамя таго, у першым раздзеле змешчаны выслоўі пра кожную пару года. А вось Ю. Русецкі знаходзіцца на пачатку даследчыкага шляху. Сумесная ж праца іх дазваляе ўсебакова, шматгранна, глыбока спасцігнуць шматвяковую гісторыю мастацкага развіцця Віцебска, яшчэ раз пераканацца, наколькі таленавіты беларускі народ і як шмат зрабілі на беларускай зямлі дзеля яе росквіту прадстаўнікі іншых народаў. Напісаная кніга ў форме гісторыка-мастацкага нармаса. Аўтары прытрымліваюцца храналагічнага прынцыпу ў падачы матэрыялу, пачынаючы з глыбокай старажытнасці, калі і ўзнік Віцебск. Пры гэтым удакладняюць неабходнасць гэтага: "...экскурс у гісторыю Віцебска зроблены цалкам усваядмелена: нельга вывучаць мастацкую культуру горада ці народа, засяроджваючыся толькі на аналізе іх непасрэдных дасягненняў. Надзвычай важна разумне цэласнасці сацыякультурнай сітуацыі, разгорнутай у часе і прасторы, у якой складаліся, развіваліся і ўзаемадзейнічалі "высокае прафесіянальнае мастацтва і народная творчасць, фарміруючы асобнае сэнсавое адзінства ў кожным перыядзе развіцця мастацкай культуры. Гэтак, як нельга не ўлічваць тую духоўную спадчыну, што атрымалі відчывана ад сваіх продкаў, якія валодалі значнымі дасягненнямі ў матэрыяльнай і мастацкай культуры".

Асноўная ж гаворка, непасрэдна звязаная з прадметам даследавання, вядзецца ў трох главах, кожная з якіх сама па сабе ўяўляе як бы міні-манаграфію, надзіва багатую фактычным матэрыялам, што ўводзіцца ва ўжытак, важкую абгрунтаванымі і высновамі, цікавую назіраннямі. Аўтары, зразумела, улічылі вопыт папярэднікаў (у канцы прыводзіцца вялікі спіс выкарыстанай літаратуры), але гэта не значыць, што кніга — свайго роду выбранае з апублікаванага. Падобны грэх, як правіла, назіраецца за тымі даследчыкамі, якія не прывыклі мысліць самастойна. У А. і Ю. Русецкіх падыход іншага плана. Не адмаўляецца тое, што не выклікае сумнення. Дапаўняюцца распрацоўкі, доказнасць якіх неабходна ўзмацніць. А за ўсім — уласныя развагі.

А яшчэ, што вельмі важна ў даследчыцкіх працах, разлічаных на масавага чытача, імкненне быць як мага больш даходлівым. Гэта адчуваецца ўжо ў главах "Развіццё мастацкай культуры ў Віцебску ў IX—XIII стагоддзях". Асобныя раздзелы — "Пачатак горадабудуўніцтва", "Па лясвіцы майстэрства. Развіццё рамёстваў", "Архітэктурныя брыльянты" і іншыя, быццам прыступкі, ступаючы па якіх, набліжаешся да запаветнага. Шмат дае і глава "Мастацкая культура Віцебска ў познім сярэднявеччы". І амаль палову кнігі займае глава "Мастацкая культура Віцебска ў канцы XVIII — пачатку XX стагоддзя". Трэба адзначыць, што кніга багата ілюстравана, атрымалася выданне альбомнага тыпу.

Алег ГУЛІЦКІ

Леанід

ДРАНЬКО-МАЙСЮК



Наша геніяльная гістарычная спадчына суіснуе з нашым жа заняпадам... Шмат хто наогул не ўсведамляе сябе спадчынікам роднае культуры... Самакрытычнасць нам не дае спакою і таму нам утульна існаваць у "армянскіх" творах Брусава, Белага, Мандэльштама, Гросмана, Бітава і няўтульна жыць у праўдзе сваіх кніг... Мы — людзі празмерных пачуццяў, часам разгубленыя, часам няўпэўненыя і ўсё яшчэ шукаем сябе..."

Гэта ж, мусіць, пайшло ад Грыгора Нарэкацы — бязлітасна казаць пра сябе. Аднак такая здагадка мяне не супакоіла.

Я прыхаў з гістарычна-расцярушанае прасторы і мне было дзіўна, нават неяк някавата чужое такое.

Ці не самы старажытны люд у свеце не ведае залатое сярэдзіны і ўсё яшчэ шукае сябе?!

Нацыя, сэнсавая адметная ад іншых на-

була, аднак жа для мяне бамбаванне Ервана, — нейкая вышэйшая немагчымасць.

Такога проста не можа быць! Эрэшты, хто яго ведае.

Здараюцца на зямлі жахлівыя дзівосы.

Невыпадкова ж іншы армянскі пісьменнік у адной са сваіх кніг расказаў пра маладога армяніна з Амерыкі, які (дарэчы, таксама з неверагодна празмернасцю) паведаміў журналістам: "Так, мае бацькі армяне, і я таксама па паходжанні армянін. Але гэта апошняе — проста фізіялагічная выпадковасць. Лічу непатрэбным марнаваннем часу тлуміць сабе галаву тым, з якой краіны прыхаў сюды мой бацька і што там адбывалася. Я тут нарадзіўся, і я армяканец. Калі ж будзе вайна, і мне, лётчыку, загадаюць бамбаваць Ерван, я тут жа выканаю загад..."

Спадзяюся, гэты заакіяніскі патрыёт болей так і не ўзняўся ў неба і па сённяшні дзень выконвае адпаведную свайму розу-

ХАРАКТАР АРМЕНІІ

ПАЭМА

Я ведаў: калі буду пісаць пра Арменію, буду пісаць пра Цябе, бо Ты — слоўная рэчыўнасць армянскага дыхання.

Праз Цябе я глядзеў на Твой народ...

Твой народ не ўмеў лёгка жыць, бо не квапіўся на чужое; ваюючы, не нападаў, — абараняўся; Бога насіў у сэрцы, а грошы ў кішэні, а не наадварот; плаціў крывёю за тое, каб чытаць Евангелле; вынайшаў свой алфавіт, бо чужыя літары драпалі паднябенне; у землятрусах губляў гістарычныя сталіцы, але не губляў памяць; у войнах страчваў землі і страціў мора, аднак жа не страчваў і не страціў душу; збор вінаграду заўсёды пачынаў толькі тады, калі на Малым Арараце раставаў снег...

І дзе б ні жыў, — дзяцей сваіх вучыў с в а ё й мове і, часта здаралася, называў іх Айкастан¹...

У Тваім народзе магчымае сышлося з немагчымым.

У Табе таксама, а найперш, — азіяцкая поўня ператваралася ў еўрапейскі маладзкік, а Усход рабіўся Захадам.

Я чытаў гісторыю Твайго роднага Карса, каб зразумець той казачны ўсходне-заходні карань, які жывіў Тваё літаратурнае імя.

Ты казаў пра Карс: маўляў, места было заснавана халдзеямі, а, магчыма, урартамі, але (жартаўліва ўдакладняў!) з гэтага нічога асаблівага не вынікае, бо ад таго халдзейскага ці ўрарцкага паселішча не засталася амаль ніякага знаку.

Адсюль, пэўна ж, і развагі Тваіх сённяшніх вучняў: "Так, геаграфічна мы далёкавата ад Еўропы і зусім блізка ад Азіі. Так, мы — Усход, але мы той Усход, якога ўжо няма..."

Мяне ж, дарэчы, і гэта цікавіла: Твой край — Еўропа ці Азія?!

І што такое Арменія, калі казаць адным словам?!

"Па духу мы еўрапейцы, а па сваім побыце пераважна ўсё ж людзі Усходу..." — тлумачыла гаспадыня паэтычных абставін Асмік Пагасян, частуючы мяне на беразе Аракса залацістым кіяхом.

"Арменія — гэта Еўропа з рысамі Азіі..." — кажучы так, пісьменнік Давыд Мурадзян усміхаўся ўсмішкаю садоўніка, у садзе якога толькі салодкія яблыкі і ніколі не патухае рубін ягонае цыгарэты.

"Мы — і Азія, і Еўропа. Карані ў нас усходнія, але крона заходняя..." — паважна прамאўляў дыпламат Давыд Матэвасян, дорачы мне далікатнае гранатавае дрэўца.

"Што такое Арменія, калі казаць адным словам?! Мусіць, пацалунак нашае азбукі з вінаграднаю лозою..." — гаварыў, нібыта спяваў, празаік Лявон Хечаян, адчыняючы перада мною браму ў Цахкадзор.

Мае сябры адказвалі старанна і прыгожа, а мне ў іхняй стараннасці і стылёвай зграбнасці чулася новае адценне Тваёй жартаўлівасці, якую ў сваім цудоўным рамане "Краіна Наіры" Ты прымусіў выказаць Марукэ Драстамаяна: "Адна справа мы, другая — еўрапейцы... Вось так..."

І словы гэтыя прагучалі як эпіграф да ўсяго таго, што я наогул пачуў у Ерване і ў пісьменніцкім доме ў Цахкадзор:

"... Тут адным словам не скажаш, бо нам, армянам, уласцівы бясконцы супярэчнасці... Мы не ведаем залатое сярэдзіны, — калі нешта робім добра, то гэта выходзіць вельмі добра, а калі робім кепска, то гэта зусім кепска... Мы — або вялікія патрыёты, або звычайныя абыякаўцы..."

цы, можа быць абыякавай да сваёй зямлі і можа быць "па-беларуску" разгубленай?!

Народ, якога так і не прывучылі да ярма асіміляцыі, — народ няўпэўнены і нерашучы?!

Усяму гэтаму я не даваў веры, а проста замаркочана здзіўляўся і слухаў далей, пакуль не прагучала: "Арменія — трывога зямлі, якую мы не можам зразумець..."

Гэта была сутнаска Твая думка, і ўсё раней пачуае апасродкавана адкрылася мне праз гэтую думку ў сваім сапраўдным сэнсе: так смела пра сябе і свой народ, у шмат разоў перабольшваючы свае недахопы, могуць казаць толькі царскія дзеці.

Дзеці рабоў не здатныя на такую шчырасць.

Царскія дзеці гавораць так шчыра, бо ўмеюць думаць...

Зайздроснае мастацтва ўмець думаць, — дадатковае хараство Арменіі.

Я гэта зразумеў, слухаючы ў інстытуце астранамічных даследаванняў сівагаловага астрафізіка, улобёнага ў паэзію Нарэкацы і падобнага да хрысціянскага падзвіжніка.

Дзірка ў ягоным чорным чаравіку, як прарэха ў хітоне Хрыста, — не змяншала, а якраз узбуіняла маё ўражанне ад таго, што я чуў.

Астрафізік, дарэчы, у тым шанюўным веку, калі ўжо нельга займацца недаўгавечнымі праблемамі; калі набывае вагу і такая драбязя, як пісьменніцкая стомленасць.

Адданы абаронца космасу, ён жыве мараю пра ідэальную шляхетнасць, да якога, на яго думку, магчыма наблізіцца толькі касмічным шляхам.

"...Бо космас, — казаў вучоны, — дае большы, чым можа даць зямля, маштаб думання... Бо толькі космас, якому заўсёды тоесна душа чалавека, можа адказаць на пытанне: адкуль пайшло жыццё?.. Зямля на гэтае пытанне ніколі не адкажа..."

Космасам нават можна выхоўваць... І наогул, каб людзі дасканала валодалі касмічнаю моваю, то не дапусцілі б таго, што здарылася ў Амерыцы 11 верасня 2001 года..."

Апошняя выснова, да слова сказаць, здалася нейкаю ідэалістычнаю празмернасцю.

Армянам, выходзіць, уласцівы не толькі празмерныя пачуцці, аднак жа і празмерныя выказванні.

Так, уласцівы, — і не толькі ідэалістычныя.

Фрык² у сваіх "Скаргах" прамовіў: "Божа, калі мой народ жыве не паводле тваіх законаў, то знішчы яго!"

Роспач паэта зразумелая: Бог забываўся бараніць яго народ, і калі, здавалася, ні ў чым невінаваты народ раптам усё ж сам вінаваты ў сваіх няспынных бедах; калі ягоныя грахі цяжэйшыя за самыя цяжкія камяні, то...

Аднак жа на якую высокую гару адчаю трэба было ўзысці паэту, які п'якельны боль прыняў у душу сваю, каб накрэсліць такое!

Узрушыла таксама, нават напалохала залішня змрочнасць і сучаснага майстра, майго любімага празаіка: "Хутка трэцяя сусветная вайна... Бомбы будуць падаць у цэнтры Ервана..."

Сказана было, вядома ж, пад уплывам нядаўняга бамбавання амерыканцамі Ка-

му працу, — падмятае звычайным венікам самалётнае поле...

"Вы баіцеся смерці?" — спытаўся я ў сівага астрафізіка, абедзве далоні якога чуіна ляжалі на разгорнутым "Нарэку"³.

"Не баюся... Смерць — уласцівая Сусвету звалюцыя... Абавязкова прыйдзе канец Сусвету, канец у тым сэнсе, што Сусвет стане іншым... А ўвогуле, нельга жартаваць з жыццём..."

У Цахкадзоры, у гэтым манастырскім паселішчы і ў гэтым пісьменніцкім доме, у якім, глядзячы то на Твой бронзавы помнік, то ў шчытак, я па памяці занатоўваў пачуае ў астранамічным інстытуце, — л'га не проста ўцяміць, не толькі зразумець і метафарычна выкапаць, а нават зрокава адчуць той карань, з якога выраста Тваё імя.

Спытаюся ў самога сябе: чаму?

І адкажу: ды перш за ўсё таму, што тут, у Цахкадзоры, была ў Цябе апошняя перад арыштам, падобная на труну, ноч...

А т а к і я ночы шмат што гавораць і гавораць праз дзесяцігоддзі; яны пакідаюць на зямлі жалезныя пісьмёны, а ў небе — каменныя сляды.

Толькі трэба ўмець іх прачытаць...

Сюды па Цябе прыйшла смерць.

Менавіта тут выяўна і акрэслена Ты ўбачыў уласную пагібель.

Як мёртвае збожжа, пасыпаліся крышталі смяротнага лёду.

Хто Цябе любіць, той па сённяшні дзень чуе і будзе чуць бязлітасны ледзяны звон.

А Цябе любяць усе, бо Ты пясняр паветра Арменіі...

Невідучыця пачынаюць бачыць снег Масіса⁴, калі згадваюць Твае вершы; старыя маладзеюць, калі ўяўляюць Твой нораў; непрыгожыя прыгажюць, калі прамאўляюць Тваё імя.

У такіх паэтаў, як Ты, — хараство трагедыі пачынаецца менавіта з імя, бо яно, нібыта прарочая кніга, у якой усё распісана далёка наперад — да самае апошняе зорнае кроплі.

Я спрабую перакласці яго на сваю мову і адчуваю, што не варты гэтага зрабіць.

Свядома блытаю паэтычную і размоўную лексіку, нібыта карцёжнік, тасую разнаманасныя словы і ніяк не магу знайсці яму сакавіты і дакладны беларускі адпаведнік...

Неўтаймоўны, неўтаймаваны, нястрымны, няўпінны, кручаны, нарваны, агнёвы, навалнічны, маланкавы, ясьменны, шалёны, люты, раз'юшаны, раз'ятраны, утралены, неслухмяны, палкі, яры, злы, беззвычайны, свавольны...

Усё гэта быццам тое і ўсё гэта не тое. І наогул, мае намаганні марныя, бо ніякага перакладу быць не можа.

Ты ж ператварыў сваё імя ў з'яву нацыянальнага краявіду, і ў гэтым сэнсе армянскае перакладаецца толькі на армянскае, як, дарэчы, беларускае на беларускае...

Стаміўшыся, родная прасодыя адпачывала на Тваіх вуснах; жанчыны, якія Цябе кахалі, сілі перскавую лагуду; венецыянскія галубы вучыліся ў Цябе армянскай мове, і першае слова, якое яны запомнілі, было, напэўна ж, Наіры⁵...

Ты — Характар Арменіі.

Ты — мноства характараў.

Вось некалькі малюнкаў-успамінаў, праз якія я ўбачыў Тваё фізічнае існаванне...

У паселішчы Гарні, у гасцінным доме

тыкін⁶ Парандзем размаўляю з яе маладым сынам.

“Саркіс, ты прыгожы”.

“Я ведаю”.

“А табе дзяўчаты кажуць, што ты прыгожы?”

“Я не хачу, каб яны мне казалі, што я прыгожы! Не трэба мяне хваліць!”

Саркіс адказаў Тваімі вуснамі...

У нямецкім Дортмундзе ў гатэлі абакралі іспанскага паэта.

Лявон Хечаян тут жа прапанаваў засмучанаму іспанцу свае грошы.

У Лявона – Твая шчодрасць...

У Рызе разнамоўны літаратарскі гурт ідзе ў гасці, — кветкі ж для гаспадыні дома купляе Давыд Мурадзян.

У Давыда – Твая шляхетнасць...

А вось ужо даўні ўспамін, — у савецкай казарме салдат Дранько-Майсюк пабіўся з салдатам Ашотам Ехтар’янам.

Першы пачынае мірыцца Ашот Ехтар’ян: “Дранько-Майсюк, запішы мой ерэванскі адрас...”

У Ашота – Твая адыходлівасць.

І самае для мяне запамінальнае: у тым жа старавечным паселішчы Гарні раптам слаба сябе адчула турэцкая паэтка Аслі Эрдаган, і ў вачах двух Давыдаў (Мурадзяна і Матэвасяна) узнік вялікі неспакой за Аслі, — Твой неспакой.

Дарэчы, клопат пра Аслі выяўляўся й па-іншаму...

О, гэты незагойны апёк на армянскім целе ад распаленага дзікуствам асманскага жалеза!

Аднак жа з якою велікадушнаю тактоўнасцю Давыд Мурадзян перапыняў усе гаворкі пра гэтае дзікуства, калі яны пачыналіся ў прысутнасці Аслі.

Мусіць, варта тут сказаць і пра тое, што іншым разам (у недыпламатычных сітуацыях) такую тактоўнасць даводзіцца ўзбагачаць студэнцкаю дасціпнасцю: “...яны думалі, што нас перамогуць у спрэчцы і таму пачалі з таго, што Арарат, маўляў, на іхняй гэрыторыі, і што мы не павінны выкарыстоўваць Арарат, як сваю нацыянальную сімваліку. А мы ім на гэта сказалі: вы ж намалывалі месяц на сваім сцягу, хоць месяц належыць небу і ўсяму чалавечтву. Тут яны й прымоўклі...”

Як гэта блізка: Арарат і характар.

У глыбіні грэчаскага слова *характар*, калі даваць гэтае слова ў беларускім напісанні, анаграмна жыве Арарат.

Дык вось, мне здаецца, што я зразумеў, адчуў, што такое армянскі характар; выснова мая ідэалізаваная: гэта, калі амаль усё (і нават непазбыўны боль!) ураўнаважваецца шляхетнасцю; гэта, калі ў паветра не забіраецца паветра...

Ты ўмеў дыхаць, у паветра не забіраючы паветра.

Здзяцінства дыхаў дывановымі ўзорамі Карса, і ўжо тады пэўна прадчуваў, што ў Карсе болей не жыць, што ягоныя мурны неўзабаве густа набяруцца роднаю крывёю, і ўсцяж на яшчэ жывых людзей ляжа крывавае сажа.

Як верш, ведаў на памяць ісламскі зварот да хрысціян: “Мы паверылі ў тое, што падаравана нам і падаравана вам. І наш Бог і ваш Бог адзіны, і мы яму аддаём сябе...”

Зварот амаль братні.

Невыпадкова ж яна ў ісламе, — кропля хрысціянства!

Аднак жа кропля гэтая не ратавала, — гіннула ў шале чырвоных лямцавых фесах.

І зварот братні не ратаваў таксама, — тануў у хвалю крывых шабляў.

І вось на свае вочы ўбачыўшы Дантавы крэматорый, Ты прагнуў нявіннаму попелу даць жыццё ў змучаным слове.

Ты нешта ведаў больш, чым іншыя, але

ж ведаў і тое, што сказаўшы пра гэта, — імя сваё ўбачыш накрэсленым жоўцю на абсідыяне.

Табе снілася: страла з абсідыянавым астрыўцом пацэліла ў Тваё сэрца, аднак жа Ты адразу не памёр, паспеў скласці ў памяці (а першыя радкі нават занатаваў на сваім споднім крывёю!) вершаваную навілу пра цікавага рымляніна Абсідыя, які даў вулканічнаму шклу сваё імя і прывёз гэтае шкло ў Карс, думаючы, што ў Карсе такога дзіва няма...

Свае першыя вершаваныя радкі Ты выклаў гранатавым насеннем на туфе, а свой апошні верш накрэсліў (як у тым сне – крывёю!) на турэмнай тканіне; накрэсліў літарамі святога Месропа Маштоца.

Гэтыя літары жылі ў сэрцы Бога; існавалі на камені, метале, папірусе, пергаменце, дрэве, пальмавым лісці, казінай скуры і, вядома ж, на звычайнай паперы.

І вось, — пачалі жыць і на турэмным адзенні.

Гэтыя літары былі і ёсць з Боскага духа, каменю, металу, дрэва, гранатавага насення і Твайей крыві...

У турме Ты згадваў раман Пшыбышэўскага “НОВО SAPIENS”, — кнігу, якая прымуціла Цябе сказаць самому сабе: “Я – паэт...”

Некалі ўсё Табе падабалася ў ёй, — і ніцшэанскае вар’яцтва, і разбуральная воля, і нястрымная юрлівасць галоўнага героя Эрыка Фалька, і ягоны клопат: “Дома неабходна мець морфій...”

Цябе ўражвала прастора дваінога кахання, што вынікала з рызыкаўнае высновы: “У мяне няма сумлення, таму што сумлення няма ў прыродзе...”

Табе шчасліва запаміналася думка: “...рэўнасць даводзіць да злачыства...”

І сваім акрэсленым жахам палохала труна з непамерным “нябожчыкам”, на якую ў цемры наткнуўся экзальтаваны Эрык Фальк...

Ты знаў: жыццё змяняецца, а не змяняецца толькі смерць, і не змяняецца нічога ў лёсе тых, хто парабкуе ў смерці: той жа трунар Янок⁷ заўсёды застаецца на сваім месцы, а калі не робіць труны, то зусім недалёка ад сваёй трунарні прадае каўбасу...

У дзяцінстве Цябе ўраіў нязвыклы малюнак: нейкі стары нёс на галаве жоўтую грувацкую дамавіну; нёс, відаць, некаму, а, можа, й сабе.

Стары гнуўся пад цяжкаю ношкаю ў крук, і не было бачна ягонага змучанага твару.

Ты ж не меў сваёй дамавіны – ні жоўтай, ні чорнай, ні лёгкай, ні цяжкай.

Адно была ў Цябе, падобная да яе, апошняя перад арыштам ноч у Цахкадзюры.

“Быць пахаваным трэба на радзіме...” – гэтак шаптаў, пакадаючы сабе парыжскую кветку з труны Камітаса.

Быць пахаваным на радзіме – то-бок, адчуваць, як нябесны атрант цалуе чорныя вулканічныя пацеркі; успамінаць смак чырвоных ягад сабачае шыпшыны; бачыць, як пад вострымі лёзамі пірамідальных таполяў павяшча худыя каровы і маленькае з белаю писаю агатавае асяляне; урэшце, — слухаць рачулку Азат, на камяністых берагах якое знікае прыгнечанасць.

Быць пахаваным на радзіме – пешыцца з таго, што тут застаюцца людзі і што яны моляцца Богу; моляцца скрозь, а найперш у Гехардзе, — у велічным збане храма, што схаваны ў скале і ў нябачным малаці якога не тоне нябачнае рымскае кап’ё...

Скрозь па краіне людзі яшчэ й гандлююць.

І, як некалі ў Тваім Карсе, гандлююць

адначасова ўсім: хлебнік, напрыклад, адпускае не толькі лаваш, але яшчэ й бензін; бакалейнік разам з цукрам і перцам – дровы і вёнікі; садоўнік не толькі вінаград і гранаты, аднак жа і ўпрыгожаны з абсідыяну; мяняльнік з амерыканскімі далярамі і беларускімі зайчыкамі прапанае карска-карскае гузікі і счыльліскія панчохи...

А хлопчык пры дарозе прадае галубку. Ён сын механіка, які нецярпліва чакае аўтакліентаў ля сваёй несамавітай, відаць па ўсім часовай будкі-майстэрні, скіданай з шыферных аркушаў...

За сваю галубку хлопчык просіць тысячу драмаў.

Дастану тысячную купюру і бачу на ёй Твой партрэт.

“Ведаеш хто гэта?” – пытаюся ў малога.

“Наш паэт...”

“Прачытай ягоны верш”.

Хлопчык чытае, і я слухаю Тваю мову, і вакол мяне ўсё на Тваёй мове, толькі на шыфернай будцы-майстэрні надпісы кірыліцкія.

І як тут не ўспомніць крамніка Абамарша⁸, — каб завабіць у сваю краму больш пакупнікоў, Абамарш аднойчы сам сабе сказаў: “Трэба шылду перарабіць па-руску...”

Я купляю галубку і выпускаю яе, і яна ляціць па-над скалою, якую стагоддзі ўтварылі з туфу, базальту і граніту; ляціць па-над цагляна-жоўтаю, што як выпаленая гліна, прастораю, адзіная зялёная пляма на якой – куст гігі, так падобны да нашага ядлоўцу.

Хлопчыкаў бацька, адарваўшыся ад сваёй будкі, падступае да мяне: “Ты такі спакойны. Ты сваё жыццё пражыў спакойна...”

І зычліва ўсміхаецца.

І я згаджаюся – і з тым, што я спакойны, і з тым, што сваё жыццё ўжо пра жыў, і хочацца дадаць, што ў жыцці і літаратуры пазбягаў і пазбягаю ўсёго неспакойнага, але люблю яго, бо яно вельмі вабіць...

Гэты механік умее бачыць. Як і ўмець думаць, умець бачыць – таксама зайздроснае для мяне мастацтва, і яно яшчэ адно дадатковае хараство Арменіі.

А хлопчык, тым часам прачытаўшы верш, зноў цярпіць мяне, гэтым разам тулячы да грудзей маленькага з чырвонаю плямкаю на патыліцы жураўка.

Бацька смеяцца, задаволены камерцыйным талентам сына.

Я купляю і жураўка і чую тую тужлівую песню, меладыйны сэнс якое можна пераказаць хіба што гэтак: імя дакранаецца да міфа, міф робіцца музыкаю, музыка выказвае боль...

Ці далейціць жураў да радзімы, да той зямлі, дзе мараль неўміручая, бо яна не ад чалавека, — ад Хрыста...

На ветраным узвышшы, на адным з адгор’яў Тэгеніса мы дыхалі кастрычніцкаю духмянасцю, і Лявон Хечаян апавядаў пра нядаўнюю вайну, на якую пайшоў добраахвотнікам.

Па свайго волі пайсці на вайну, — гэта Твой учынак; у 1915 годзе без ніякага прымусу Ты ўзяў зброю, каб роднае зрабіць назавсёды родным.

Лявон раскаваў, як даводзілася адно паляўнічымі стрэльбамі бараніць свае дамы; як, галодны, ён аднойчы з’еў чарапаху; як самую магучую зброю ў іхняй валанцёрскай сябрыне быў японскі трактар, перароблены ў танк.

Казаў і пра палонных: хоць бракавала харчу, але заўсёды знаходзілі чым іх накарміць, а пасля адпускалі, бо ведалі: перамагае той, хто адпускае палонных накармленымі, і хто ваюе не за тэрыторыю, а за свае дамы.

Так (свядома ці падсвядома) выконваўся завет Давыда Сасунчы: не забываць пераможаных, а ўсё зрабіць, каб яны вярнуліся дамоў; такі ж быў, дарэчы, завет і генерала Андраніка⁹...

Гэтая вайна скончылася няпэўным зацішшам, а тая, Твая вайна – рэвалюцыяй.

Радок за радком, страфа за страфою, старонка за старонкаю, раздзел за раздзелам, урэшце, твор за творам, — Ты складаў пазмы пра Леніна, ставіў помнік чырвонаму цару, які ашчаслівіў свет папярочным багаццем волі.

І вось у нашы дні лес ленінскіх помнікаў

¹ Айастан – Арменія.
² Фрык – паэт, які жыў у 13-ым, пачатку 14 стагоддзя.
³ “Нарэк” – так армяне называюць “Кнігу смутку” Грыгора Нарэкацы.
⁴ Масіс – армянская назва гары Арарат.
⁵ Наіры – назва Арменіі ў помніках старажытнага пісьменства.
⁶ Тыкін – зварот да замужыняй жанчыны.
⁷ Янок – персанаж рамана “Краіна Наіры”.
⁸ Абамарш – персанаж рамана “Краіна Наіры”.
⁹ Андранік Азаян (1865–1927) – герой першай сусветнай вайны.
¹⁰ Аксель Бакунц (1899–1938) – армянскі пісьменнік, закатаваны ў НКВД.
¹¹ Хачатур Абабян (1809–1848) – заснавальнік новай армянскай літаратуры і новай літаратурнай мовы.



Гара Арарат



Асцяпляльна звонкі колер

Сапраўды, колер габеленаў Ларысы Густавай асцяпляльна яркі, нібы народжаны сонечнай рознакаляровай высёлкай. На яе апошняй выставе, якую наладзіла галерэя "Брама" ў памяшканні Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, зіхаць чыстыя колеры — ружовы, блакітны, жоўты, зялёны.



Мастачка не баіцца нечаканых спалучэнняў і моцных кантрастаў. Магчыма, таму, што яе жыццё праходзіла ў кантрастна супрацьлеглых мясцінах. Нарадзілася Ларыса ў ціхім паўночным расійскім гарадку, дзяцінства правяла на гарачым курортным поўдні, а творчы шлях яе склаўся ў жамчужна-спакойнай Беларусі. Скончыла Л. Густаву Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкае інстытут, вывучыла на адным з першых курсаў новаўтворанага аддзялення тэкстылю. Па сутнасці, яна стаяла каля вытокаў фарміравання прафесійнага беларускага габелена.

Цікавая акалічнасць: Л. Густаву ўсе гады творчай працы застаецца вернай класічнаму габелену. А гэта — гладкае ткацтва, прамавугольныя формы. Пошукі мастачка працягвае не ў тэхналогіі, як гэта бывае сёння найчасцей, а ў колеры, гульні аптычных эфектаў. І пры гэтым абстрактныя і геаметрычныя формы ў габеленах для Ларысы Густавай не самыя



вызначальныя. Гледачам больш запамінаецца зямное: матылькі, кветкі, зёлкі. Ліліі і архідзі, рыбкі і коні, драконы і чарапахі прыцягваюць гледачоў падабенствам да першабытных наскальных малюнкаў.

Н. Ш.

На здымках: мастачка Л. ГУСТАВА; "Архідзі".

Фота М. ПРУПАСА

Мінскі абласны наведае сталіцу

Апошнім часам Мінскі абласны драматычны тэатр з Маладзечна — даволі часты госць у сталіцы. І хоць на паўнацэнныя, "вялікія", гастролі калектыву па-ранейшаму не хапае сродкаў (хіба што адзін раз на год), адна-двухдзённым, "малым", гастролі (часцей — на сцэне Палаца культуры МТЗ), становяцца ўжо традыцыйнымі. Толькі за мінулы год мінчане змаглі пазнаёміцца з такімі спектаклямі абласнога тэатра, як "Кім" і "Прынц Мамабук" А. Дударова, "Секс па пераліцы", Л. Вашко, "Камедыя" У. Рудава, "Буслік супраць Кадука" Г. Марчука, "Проста Мяфа" А. Палешчанкавай, "Чарадзеяства ў краіне Оз" Г. Булыкі. Малады калектыв у чарговы раз наведае сталіцу, дзе 22 студзеня на сцэне Палаца культуры "Тэкстыльшчык" пакажа навагоднюю казку "Тры Дзяды Марозы" Н. Абрамцавай і камедыю "Без мяне мяне ажанілі" Ф. Кроца, а 23 студзеня на сцэне Палаца культуры МТЗ — першую са згаданых, а таксама лірычную меладраму А. Дударова "Вечар". Дарэчы, пасля апошняга спектакля гледачы будуць мець магчымасць сустрэцца з драматургам Аляксеем Дударавым.

Такім чынам, жыхары сталіцы змогуць ацаніць новыя працы маладзечанцаў. Нагадаем, што пачатак дзіцячых спектакляў у 11 гадзін, дарослых — у 19.

М. СЕРАФІМОВІЧ

МУЗЫКА

Да ўсяго добрага чалавек прывыкае хутка. Новае робіцца звыклым. Тое, што на свежых эмоцыях прымалася цалкам, з вялікім захапленнем, без аніякіх "але", пачынае выклікаць на роздум, настройвае часам на крытычны перагляд уласных уражанняў...

1
Нацыянальнае тэатральна-канцэртнае аб'яднанне «Беларуская Капэла», ля вытокаў стварэння і на чале якой вылучылася лідэрская постаць Віктара Скоробагатава, адзначыла свае 10 гадоў. А здаецца, што «БК» была заўсёды, што заўсёды існавалі побач з намі гістарычныя імёны Радзівілаў ды Агінскіх, Ванжуры, Вардоцкага ды Голанда, Казлоўскага ды Орды, Міладоўскага, Ельскіх, Манюшкі, Равенскага, Куліковіча, Тарасевіча... Што заўсёды атулялі наш побыт старадаўнія рэлігійныя песняспевы, старасвецкая танцавальная музыка, колішнія еўрапейскія навінкі, якімі захапляліся гаспадары беларускіх шляхецкіх сядзібаў.

Мы прызвычаліся, што гэтыя ўсе і ўсё, так або інакш, — наша. Хаця гадоў 10 таму думалі

капэлы я раптам схамянулася ад таго, што не адчула колішняй, самазабыўнай радасці першаадкрываўцаў ўзораў нашай даўняй шляхецкай музычнай культуры, вываленнай з багны бяспамяцтва. Адчула чамусьці тугу па ранейшых імпрэзах «БК». Успомніла гады станаўлення, самасцвярджэння новага творчага супольніцтва. Успомніла яго «хроснага бацьку» — ці ж варта забывацца, што менавіта дзякуючы ідэяй і фінансавай падтрымцы з боку Беларускага саюза музычных дзеячаў (колішняга музычнага таварыства) змог ажыццявіць сваю мару В. Скоробагатаў: зладкаваць першы фестываль беларускага музычнага адраджэння, арганізаваць творчую суполку, якую неўзабаве пачало апекаваць Міністэрства культуры...

«БК» у сваёй дзейнасці заўсёды кіравалася прынцыпамі працы еўрапейскіх (значыць, і старабеларускіх) капэл. Тут і пошукавая, даследчыцкая, рэдактарская, выдавецкая, выканальніцкая, асветніцкая праца. І стварэнне бібліятэкі, архіва. І навядзенне міжнародных кантактаў. І супрацоўніцтва з сучаснымі кампазітарамі («сэнна пішавіца — заўтра выконваецца»). І ўзнаўленне ў канцэртна-фестывальным руху стылізаванай атмасферы старасвецкіх «сядзібаў муз», беларускіх мястэчак і гарадоў XVI—XIX стст. з іх міжнацыянальнай талерантнасцю ды поліканфесійным укладам.

адказам. У выпадку з А. Шутам, бадай, можна спадзявацца на альтэрнатыву: удалося ж яму, праводзячы майстарклас у Германіі, ілюстраваць свой аповед музыкой беларускіх кампазітараў!

Своеадметным паслядоўнікам ідэі адраджэння беларускай музычнай спадчыны (што было нечакана пры яго яркім эстрадным іміджы) зрабіўся Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі на чале з Мікалаем Фінбергам. Зрэшты, пад адным дахам тут, як мы ўжо неаднойчы пісалі, працуе «маленькая філармонія». Камерны аркестр пад кіраўніцтвам Валерыя Сарокі, Актэт драўляных духавых пад кіраўніцтвам Барыса Нічкава, трубачы «Інтрады» на чале з Мікалаем Волкавым, ансамбль флейтыстаў «Сірынкс», якім кіруе Ніна Аўраменка. Калі б дадаць яшчэ хор і вакалістаў з акадэмічнай школай — была б зусім самадастатковая капэла!

Творчыя ініцыятывы ды арганізатарскі талент маэстра М. Фінберга спалучаюцца з музыказнаўчай дасведчанасцю і мастацкім густам кансультанта і камментара канцэртных праграм — усё той жа нястомнай Вольгі Дадзімавай, з прафесійным веданнем і майстэрствам аранжыроўшчыкаў Андрэя Шпаньёва ды Генадзя Гедыльтара... І вось ужо неад'емная, арганічная частка нашага жыцця ўспрымаюцца «Музы Нясвіжа». Фестываль, жанравая разнастайнасць эстэтычна прыго-

Званы старое казкі...

"БЕЛАРУСКАЯ КАПЭЛА" ПРАЗ 10 ГАДОЎ

зусім па-іншаму. І калі ў канцэртныя праграмы выпадкова трапілі «неапазнаныя аскепкі» даўняй беларускай музычнай культуры, прыгнечаная нацыянальная свядомасць не дазвала нават адукаваным спецыялістам успрымаць тыя «рускія», «летувіскія», «польскія», «германскія», «італьянскія», «чэшскія» творы як арганічную частку найперш сваёй, беларускай гісторыі, сваёй мастацкай спадчыны.

Пры канцы XX стагоддзя погляд на мінулае музычнае жыццё, на складаную і стракатую, глыбінную «генную спадчынасць» беларускай культуры змяніўся. Змяніўся намагааннямі Адама Мальдзіса і музыкантаў першага складу ансамбля «Кантабіле», выдатнага гісторыка мастацтва Гур'я Барышава, дэп'яліўных навукоўцаў Аляксандра Капілава ды Алены Ахвердавай, а з часам — «Беларускай Капэлы», яе спадарожнікаў.

Праца даследчыкаў Вольгі Дадзімавай, Тамары Ліхач, перакладчыкаў Уладзіміра Мархеля, Святланы Клімковіч, Васіля Сёмухі, выканаўцаў-рэдактараў, аранжыроўшчыкаў, кампазітараў Уладзіміра Байдава, Ігара Алоўнікава, Валерыя Жывалеўскага, Ганны Каржанеўскай, Канстанціна Шарова, Кірылы Насаева, Дзмітрыя Смольскага, Віктара Капыцько, Алега Гембіцкага, Яўгена Паплаўскага, Уладзіміра Дарохіна, Алега Залётнева, Вячаслава Кузняцова. Энтузіязм замежных сяброў — піцерацаў Ніколы Нікалаева, Ігара Маціеўскага, лонданца Гая Пікарды... Усе гэты ўплывалі на грамадскую думку, ствараючы своеадметны імідж «БК» і падтрымліваючы высокі аўтарытэт Віктара Скоробагатава.

Так, погляд на мінулае зрабіўся больш мудрым, глыбокім, дыялектычным, жывым. У ім з'явілася пачуццё ўласнай годнасці. Цяпер, маючы навуковую, даведчаную літаратуру, падручнікі, сучасныя нотадрукі, запісы канцэртных праграм, лягчэй усведамляць самі і даводзіць скептыкам, чаму тыя або іншыя старонкі гісторыі еўрапейскага музычнага жыцця належаць нашай культуры і нашай «кнізе памяці».

Цяпер пачынальнікі беларускага музычнага адраджэння ды іх паслядоўнікі, здаецца, могуць перавесці свой «рэвалюцыйны» дух і заняцца больш строгім адборам твораў для папулярызацыі, больш спакойна разгледзець аб'екты захаплення, дадаць да суб'ектыўных эмоцый навукова абгрунтаваныя акцэнтны, не баючыся палемікі. Яна — непазбежная спадарожніца кожнай жывой творчай справы.

2
Наўрад ці захопачца мне калі-небудзь папоўніць шэрагі апанентаў «Беларускай Капэлы»: надта ўжо хварэю за яе чын, сімпатыую яе ідэям і людзям, якія гэтыя ідэі фармулююць ды спраўджаюць. Аднак падчас Х Міжнароднага фестывалю «Адраджэнне беларускай

Ёсць што ўспомніць! Між іншым, і колішнія лімаўскія старонкі не дадуць забыцца на падзеі, адкрыцці, якіх не было б, калі б не было «Беларускай Капэлы» і згуртаваных вакол яе. Прэм'ера Гайднавай араторыі «Стварэнне свету» з удзелам расійскіх музыкантаў. Тэатральна-заваныя ды касцюмаваныя паказы цудоўнага балетнага дывертысманта на музыку кампазітараў XVIII ст. з Ансамблем салістаў "Класік-Авангард" і навучнікамі Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага каледжа; "Тэагоні" паводле Гесіеда. "Апалон-заканадаўца" Р. Вардоцкага, рытуальныя "Планкты"; "Фінгал" В. Казлоўскага. Першае, канцэртнае, камернае прачытанне "Фаўста" А. Радзівіла ў Доме літаратара, якое атрымала ўрэшце лагічны працяг — прэм'еру спектакля на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы. Балет «Пала-нез» паводле твораў М. Кл. Агінскага. Манаграфічныя праграмы з твораў С. Манюшкі, Я. Голанда, з музыкі беларускіх кампазітараў замеха, у тым ліку зусім дагэтуль не вядомага Я. Тарасевіча...

Прыклад «БК» заахоўваў гарадзенскіх музыкантаў, якія на пачатку 90-х стварылі гарадскую капэлу, паяднаўшы ў адным калектыве камерны аркестр, хор, інструментальны ансамбль, салістаў. Вельмі хацелі яны, прыгадаўшы гісторыю культуры роднага горада, назваць новы калектыв «Тызенгаўз-капэла», ды сустрэлі адмову-забарону з боку тагачаснай мэрыі.

На жаль, Гродзенская гарадская капэла ў сталіцы выступіла толькі аднойчы. Ды і тасункі яе з «БК» чамусьці не склаліся. Магчыма, таму, што «Беларуская Капэла» не мае свайго штату выканаўцаў, затое мае магутную ідэю нацыянальна-культурнага адраджэння і грунтоўную канцэпцыю яе ажыццяўлення, а ў Гродзенскай гарадской капэле — супрацьлеглая сітуацыя?

Традыцыю старадаўняй капэл падхапілі ў Маладзечне: маэстра Аляксей Шут з амаль аматарскага камернага пелюга калектыву ўзгадаваў абласны камерны хор «Sopogus», да якога неўзабаве далучыў аркестр, групу салістаў. Цяпер капэла «Sopogus», не страціўшы свой абласны статус, жыве-працуе ў Мінску і зрабілася адметнай з'явай сталічнага культурнага асяроддзя. Яе мастацкі кіраўнік А. Шут імкнецца па-ранейшаму насычаць рэпертуар прэм'ерамі сучасных беларускіх аўтараў і адроджанымі старонкамі нашай музычнай спадчыны, хаця...

Хаця прывіртэтнымі ў творчай дзейнасці капэлы «Sopogus» апошнім часам робяцца праграмы, прымержаваныя да замежных вандровак. Пытанне: «А ці будзе беларускі дыржор змагацца за ўключэнне ў такія праекты хаця б мініяцюрнага і сціплага музычнага сувеніра з Беларусі, якую прадстаўляюць выканаўцы?» — у лепшым выпадку рытарычнае. У горшым — з адназначным адмоўным

жых і пазнаваўчых праграм якога дасягаецца і ўласнымі камернымі калектывамі аркестра, і намагааннямі выканаўцаў, запрошаных для удзелу ў канцэртах.

Да "Музаў Нясвіжа" другі год запар далучаецца ідэнтычнае свята камернай музыкі ў Заславі. Акрэсліваецца сёлета і новы пункт уваасаблення фестывальных планаў аркестра: Мсціслаў. У перспектыве дзякуючы М. Фінбергу і яго камандзе "сядзібаў музаў" могуць зрабіцца яшчэ многія гарады і мястэчкі з даўняй, багатай, але забытай гісторыяй мастацкага жыцця.

3
Відавочна, што сёння імпрэзы «БК» — гэта не голас адзінотка ў пустэльні. Але гэта і не голас у хоры. Гэта па-ранейшаму — сола лідэра. І хаця "Беларуская Капэла" не мае практычна ніякіх мажлівасцяў развіваць гастрольна-асветніцкую дзейнасць, яе голас усё ж чуць па-за межамі сталіцы: былі вандровкі падчас міжнароднай акцыі "Польска-беларускія музычныя сустрэчы"; надароўца выступленні ў праграмах Віцебскага фестывалю імя І. Салярцінскага; адчувальны ўплыў на конкурсны рэпертуар удзельнікаў Міжнароднага фестывалю духоўнай музыкі "Магутны Божа" ў Магілёве...

"БК" не мае пад сваім дахам ні хору, ні аркестра, ні ансамбляў. Але мае сталае кола музыкантаў, з якімі супрацоўнічае, рыхтуючы новыя нотадрукі, канцэртныя праграмы.

Ці шырокае тое кола? Ну, скажам так, — дастатковае. Гэта паяднаная і выпрабаваная творчым сяброўствам, супольнай працай людзі: Алена Бундзелева, Леся Лют, Рыгор Палішчук, Тацяна Цыбульска, Ігар Алоўнікаў, "Класік-Авангард" з мастацкім кіраўніком Уладзімірам Байдавым, хормайстар Кірыла Насаеў і яго "Унія". Пералік можна прадоўжыць не нашатам. Але абавязкова трэба дадаць да яго імёны Віктара Скоробагатава (як саліста) ды Ганны Каржанеўскай (маэстра фартэпіяна, "чалавека-аркестра").

Здаецца, няма патрэбы распачынаць зараз яшчэ адзін пералік — зроблены "БК" і яе спадарожнікамі. Сёе-тое ўжо міжволі прыгадвалася. Калі ж аднавіць, напрыклад, музычны ўражанні, занатаваныя на старонках "ЛіМа" пасля ўсіх мінулых фестывалюў ды іншых мастацкіх, асветніцкіх акцый капэлы, мой аповед зробіцца бясконцым.

Дый наогул, цяжка гаварыць пра музыку, якая адгучала. Нават калі ў душы не аціхае яе водгулле.

На пачатку гэтых нататкаў я згадала Х фестываль "Адраджэнне беларускай капэлы" і, як мог заўважыць чытач, без вялікай радасці. Чаму?

З прычыны тугі па былым.

З прычыны таго, што публіка, і найперш музыканты, не выказала цікавасці да знойдзе-



Ігар АЛОЎНІКАЎ.



Валерый ЖЫВАЛЕЎСКИ.



Алена БУНДЗЕЛЕВА.



Салісты ансамбля "Класік-Авангард".

ных "каштоўнасцяў сусветнага маштабу": у якасці іх прэзентаваліся творы (аўтарская рэдакцыя І. Алоўнікава) беларускага піяніста, педагога ХХ ст. Я. Тарасевіча. Яго кампазітарскі лёс афарбаваны ў мінорную танальнасць, бо жыццё нашаму земляку давялося хаця і на радзіме, але па той бок заходняй мяжы. (Пра Я. Тарасевіча "ЛіМ" пісаў даволі падрабязна. Самая ж грунтоўная крыніца звестак — выдадзеная летась манаграфія В. Скоробагатава "Ён абыйшоўся без славы").

З прычыны таго, што часам другасны і эклектычны тэматызм у бліскавай інтэрпрэтацыі (каб не сказаць... транскрыпцыі) І. Алоўнікава прымусіў успомніць таленавітых беларускіх меладыстаў Я. Цікоцкага, Р. Пукста, М. Аладава ды іншых нашых кампазітараў мінулага стагоддзя і задумацца: хто ж і калі пачне адраджаць іх музыку, практычна выштурхнутую з цяперашняга канцэртнага жыцця?

З прычыны таго, што інфармацыя пра брытанскага музычнага дзеяча і кампазітара, валанчука паводле паходжання, Ф. Яневіча падавалася без належных спасылак на яе друкаваныя крыніцы...

Аднак лепш успамінаць радаснае. З усяе праграмы Х фестывалю, бадай, бяспрэчнае набліжэнне да абсалютнай гармоніі, да мастацкай дасканаласці было ў шасці фрагментах з "Высокай імшы" І. С. Баха ў аўтарскай транскрыпцыі І. Алоўнікава. Хор, аркестр, сольныя партыі ён умясціў у фактуры дзвюх рук! У поліфанічных сплячэннях, у прыгажосці нова-народжаных акордаў, у цудоўнай свежасці мелодыкі гучаў сам час: наш, а, мажліва, — будучы. Музыканці геній І. Алоўнікава годна веў дыялог з Вялікім Бахам: які інтэлект, якое пацучцё формы, які аб'ём памяці!

Ён зноў уразіў-парадаваў сваімі фартэп'яннымі транскрыпцыямі зусім нядаўна, падчас ужо XI фестывалю, якім "Беларуская Капэла" адзначала дзесяцігоддзе. Россыпы бісеру ў "Гавоце" Ш. Лекока, ілюзія падвойнага аркестра ва уверцюры з "Севільскага цырульніка" Д. Расіні, да слёз кранальны гукавы міраж "Адажыю" з балета Я. Глебава "Маленькі прынец"...

Юбілейны (хаця па ліку адзінаццаты) фестываль увогуле атрымаўся змястоўным, багатым на яркія і разнастайныя ўражанні. Магчыма, якраз таму, што яго праграмы былі зарыентаваныя на выканаўцаў, поруч з якімі пражыла "БК" першае 10-годдзе, увабляючы асноўныя прынцыпы сваёй шматвектарнай дзейнасці.

"Класік-Авангард": сакавітыя аранжыроўкі "Віленскага шытка", "Планктаў", твораў К. Ельскага, Я. Голанда, Ф. Яневіча, зробленыя У. Байдавым; пранізлівае сола скрыпачкі А. Мальцавай; актуальныя змацыйна, вынаходліва, "прыкольныя" прэм'еры "Кухоннага рэзю" класіка ХХ ст. Б. Марціну ды "Кіч-музыкі" нашага земляка-сучасніка В. Кузняцова...

"Званы старога казкі..." — канцэрт салістаў А. Бундзелевай, Л. Лют, Р. Палішчука ды В. Скоробагатава ў суправаджэнні Г. Каржанеўскай. Прэм'ера выбраных вакальных цыклаў Р. Шумана, Ф. Шуберта ды Я. Брамса, тэксты якіх пераклаў В. Сёмуха. Гучанне і даволі папулярных, і малазнаемых рамансаў, пераствораных па-беларуску, праспяваных з вялікай

самааддачай, зрабіла на публіку амаль гіпатэчнае ўздзеянне!

Вялікая харавая праграма, падрыхтаваная пад кіраўніцтвам К. Насаева, — з назвай "Унія" на афішы, з удзелам Камернага хору Мінскага музычнага вучылішча: ёмістая анталогія, скажам так, "Музыкі Літвы і Кароны"! Ананімныя песняспевы XIV—XV стст., фрагменты з Берасцейскага канцыяналу, з "Полацкага шытка" ды Супрасльскага ірмалагіёна. Творы Вацлава з Шамотул, Б. Анісімовіча, Ц. Базыліка. І далей: С. Манюшка, М. К. Чурлёнис, В. Селях-Качанскі, З. Верасаў, М. Бутыма, М. Равенскі, І. Маціеўскі, П. Лукашэўскі, А. Літвіноўскі, А. Хадоска, В. Вераб'ева...

Мужчынскі камерны хор "Унія" нібыта і не знікаў з нашага канцэртнага жыцця! Аднак заўсёдным слухачы не маглі не звярнуць увагу на малазнаемых твары, на зусім новае тэмбравае аблічча калектыву, які чамусьці даўно не выступаў у Мінску. Так, маэстра Насаева сабраў абсалютна новы склад пеўчых. Сабраў і ў арганізацыйным, і ў мастацкім сэнсе: зладзіў, настроіў, бліскуча падрыхтаваў да складанага выступлення гэты выканальніцкі арганізм. Асабліва ўражвала басовая група: мяккае, багатае абертанамі, тэхнічна дасканалое гучанне! Але...

Развітанне "Уніі" з публікай! Вось што гэта, па сутнасці, было. Невыпадкова пасля выканання першых нумароў праграмы ў амаль малітоўнай цішы залы выразна прагучала: "Кепска, што ў дзяржаве няма грошай. Адзіны мужчынскі хор..."

Так, адзіны, і не аб'ём-які. Створаны і выпеставаны найталенавітым чалавекам, Божай ласкаю Музыкантам-мастаком Кірылам Насаевым, неаднарадова ганараваны на міжнародных фестывалях, вядомы і на радзіме, і за мяжой, хор "Унія" вымушаны проста паісці з жыцця. (Слова "музычнага" падаецца тут лішнім.) Да нядаўняга часу гэта быў штатны калектыв Магілёўскай абласной філармоніі. Грошы на фінансаванне працы двух дзесяткаў чалавек раптам "скончыліся". Без дзяржаўнай датацыі сур'ёзны музычны дзяржаўны калектыв існаваць не можа. Затое жыве шматлюдны, шматганарны, фінансаваёмісты "Залаты шлягер". Ці патрэбныя каментары?

Каб не рабіць "стоп" на мінорным акордзе, дадам колькі ўсцешных слоў пра капэлу-юбілярку. "БК" сёння — гэта тры штатныя супрацоўнікі: Ганна Лыч, Яўсей Мантвалінскі ды Віктар Скоробагатаў. Яны маглі б расказаць пра тое, які багаты быў мінулы год на новыя выданні. Тут і рэпертуарныя зборнікі для салістаў-вакалістаў і для хору, прымеркаваныя да фестывалю "Магутны Божа". І "Музыка сям'і Агінскіх" — працяг вядомай серыі, якую капэла рыхтуе разам з фірмай "Паліфакт": у рэдакцыі І. Алоўнікава прадстаўлена творчасць дзевяці музыкантаў знамай дынастыі. Тут і выданне манаграфіі пра Я. Тарасевіча...

Есць і планы. Сярод іншага В. Скоробагатаў задумаў прыгожы і маштабны творчы праект: "Планкты". Прадставіць бы гэтыя даўнія перадвелькодныя, пранізліва драматычныя песняспевы ў новым абліччы: з арганам, камерным аркестрам, салістамі. Як знакамітыя "Пасіены" І. С. Баха...

С. БЕРАСЦЕНЬ

Фота А. МАЦЮША, В. СТРАЛКОЎСКАГА і з архіва "ЛіМ"



Віктар СКОРАБАГАТАЎ.



Дзевяноста год споўнілася беларускаму жывапісцу Генрыху Бржазоўскаму. З гэтай нагоды ў выставачнай зале касцёла святых Сымона і Алены адбылося адкрыццё яго выставы пад назвай "Пейзажы і кветкі". Да нараджэння Хрыстова прымеркаваў сваю выставу мастак. І адкрыццё адбылося тут невыпадкова. Яшчэ маленькім хлопчыкам прыводзіў Генрыха бацька, майстар па чырвоным дрэве, у толькі што адбудаваны касцёл. Менавіта бацька выразаў драўляны іканастас для яго.

У дзень адкрыцця выставы ў касцёле сабралася вялікае кола наведвальнікаў, блізкіх, сяброў, проста прыхільнікаў творчасці старога майстра, што прыйшлі павіншаваць яго з такой значнай датай. Мастак скончыў Віцебскі мастацкі тэхнікум, творча развіў яго традыцыі. Шлях да творчага ўдасканалвання заклаў Г. Бржазоўскаму яго вядомыя настаўнікі М. Керзін, М. Эндэ, Ф. Мадораў.

Генрых Бржазоўскі мае свой непаўторны стыль, за амаль што стагоддзе свайго жыцця ён напісаў больш за дзве тысячы жывапісных палотнаў — сюжэтна-тэматычных карцін партрэтаў, пейзажаў, нацюрмортаў, а ў час Вялікай айчынай вайны, намалюваў алоўкам больш за 300 партрэтаў партызан.

Многія яго творы знаходзяцца ў беларускіх музеях, але большасць сюжэтна-тэматычных карцін 50—60-х гадоў, на жаль, пакінулі радзіму. Яны патрапілі не толькі ў прыватныя калекцыі. Пасля трагедыі 1986 г. фонд "Дзеці Чарнобыля" атрымаў ад Генрыха Бржазоўскага трыццаць вялікіх жывапісных палотнаў. На аукцыёне яны былі прададзены і зараз знаходзяцца ў Музеі Мюнхена, грошы ж пайшлі на аздараўленне хворых дзяцей Беларусі.

Па творчасці Генрыха Бржазоўскага можна вывучаць гісторыю нашай краіны, яе прыроду. У галерэі выдатных беларускіх сыноў мастак асабліва вылучаў Купалу і Коласа, але не менш улюбёна пісаў партрэты сваёй жонкі Таццяны, дачок Людмілы, Наталлі, унучак... Заслужаную вядомасць прынеслі майстру і пейзажы, асабліва краявіды мінскага наваколля, дзе сёння выраслі шматпаварховыя гмахі. Раней тут зелянелі палі, пасвіліся статкі, стаялі на палетках снапы. Гэтыя прыгожыя палі з блакітнымі кветкамі льну засталіся толькі на палотнах Бржазоўскага. Які светлы настрой, пазытычнасць, мажорнасць гучаць у гэтых яго творах. І гэта пры стрыманай колеравай гармоніі, якой напоўнена жывапісная палітра мастака. Асобная старонка — нацюрморты, якія апошнія два дзесяцігоддзі зрабіліся асноўным і ўлюбёным жанрам Генрыха Францавіча. Яго нацюрморты жывапісуюць не проста садавіну, кветкі становяцца жывымі істотамі, яны рэальныя і прывідныя адначасо-

ва. Пры гэтым мастак не адступае ад рэалістычных традыцый. Проста ён не прапаведуе бескампрамісны акадэмізм. Дзякуючы ўнутранаму лірызму, творчай душы маэстра, карпатлівай працы на працягу ўсяго жыцця і дынамічнаму мысленню ён піша гісторыю свайго народа, апявае прыгажосць роднай прыроды.

У канцы мінулага года ў мастацкай карціннай галерэі Мар'інай Горкі адкрыліся дзве залы з пастанянай экспазіцыяй твораў Генрыха Бржазоўскага і абвясціла твораў Генрыха Бржазоўскага і абвясціла пастанову Пухавіцкага райвыканкама аб прысваенні яму ганаровага грамадзяніна Мар'інай Горкі. Прыехалі на адкрыццё выставы і сябры па зброі, сярод іх — камандзір партызанскага атрада імя Калініна, у якім ваяваў Г. Бржазоўскі, Анатоль Алейнік.

Творы майстра займаюць пачэснае месца ў кватэрах многіх яго сяброў, бо дарыў іх мастак ад душы. Шмат карцін знаходзіцца ў медыцынскіх установах Мінска, у Гурзуфе, Місхоры, у Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, Музеі Вялікай Айчынай вайны, у ЗША, Ізраілі, Галандыі, Польшчы, Германіі, Італіі, Японіі. У Пухавіцкім краязнаўчым музеі яго дырэктар Аляксандр Прановіч адкрыў залу, дзе знаходзяцца карціны і рэчы мастака і яго дачкі народнай артысткі Людмілы Бржазоўскай.

Галіна ФАТЫХАВА

На здымках: Г. БРЖАЗОЎСКІ на адкрыцці выставы; партрэт Янкі Купалы (1981 г.).



Уладзімір БАЙДАЎ.



Малавядомымі
дарогамі нашай
літаратуры

Напрыканцы 2001 года ў Польшчы (Беласток) у серыі "Бібліятэка Беларускага літаратурнага аб'яднання "Белавежа" выйшла ў свет кніга Алеся Пашкевіча "Зваротныя дарогі. Проза беларускай эміграцыі ХХ стагоддзя".

Гэта першае маштабнае манаграфічнае даследаванне прозы нашага замежжа ў стагоддзевым абсягу, у якім канцэптuallyна цэласна і ў агульнаславянскім кантэксце прааналізаваны літаратурна-грамадскі рух беларускай эміграцыі і яго мастацкі плён у жанры прозы.

Кніга А. Пашкевіча мае арганічную і прадуманую кампазіцыю. Ва "Уступе" робіцца аналіз распрацаванасці тэмы, яе актуальнасці і значнасці. Багаты на фактычны матэрыял раздзел "Літаратурна-грамадскі рух беларускай эміграцыі ХХ стагоддзя (1918—1990-я гады): згуртаванні, асобы, выданні", у якім падаецца абагульненая карціна нашай "літаратуры выгнання" ў многіх краінах свету (у Літве, Латвіі, Чэхіі, Нямеччыне, ЗША, Канадзе, Вялікабрытаніі, Францыі, Польшчы і Аўстраліі). Наступны раздзел кнігі — "Беларуская літаратура ХХ стагоддзя як цэласны гісторыка-культурны перыяд. Паняцце мастацкай мадэлі нацыянальнага быцця" — бачыцца канцэптuallyным ядром кнігі. Вывучаючы адлюстраванне і ўвасабленне мастацкай мадэлі нацыянальнага быцця ў прозе нашай эміграцыі, А. Пашкевіч і праводзіць сваю

далейшую класіфікацыю разнароднага праявічнага матэрыялу на тры асноўныя групы, слухна зазначаючы наступнае: "Толькі пасля ўвядзення творчасці нашай эміграцыі ў адзіны агульнанацыянальны кантэкст беларускую літаратуру ХХ стагоддзя можна ўспрымаць як цэласны гісторыка-культурны перыяд у развіцці нашага мастацтва, бо ў ёй <...> найперш атрымлівалі працяг тэма літаратурна-эстэтычныя канцэпцыі і жанрава-стыльовыя накірункі, якія патрапілі пад вынішчэнне, забарону ці ідэйны дыктат-спрашчэнства ў літаратуры савецкай (узвышэнская плынь, гістарычная, сатырычная, мемуарна-аўтабіяграфічная проза)".

У наступных раздзелах кнігі пададзены разгляд эмігранцкай спадчыны каля пяцідзiesiąці беларускіх праявікаў, большасць з якіх — ці мала вядомыя айчыннаму літаратуразнаўству, ці не вядомыя. Так, раздзел "Гістарычная проза беларускай эміграцыі" асвятляе творчасць Вацлава Ластоўскага, Паўлюка Вазэрнага, Уладзіміра Случанскага, Юркі Віцьбіча, Аўгена Кавалеўскага і іншых; "Мемуарна-аўтабіяграфічная проза беларускай эміграцыі" складаецца з асобных падраздзелаў з манаграфічным разглядам жыццяпісаў і твораў Віктара Вальтара, Францішка Аляхновіча, Уладзіміра Сядуры-Глыбіннага, Кастуся Акулы, Аўгена Калубовіча, Міколы Цэлеша, Масея Сяднёва, Аляксандры Саковіч; у раздзеле "Сатырычная проза беларускай эміграцыі" падаецца аналіз прозы Лявона Савенка і Антона Адамовіча. Грунтоўным у кнізе атрымалася і "Заклучэнне", дзе падагульняюцца асноўныя вывады даследавання.

Кніга А. Пашкевіча — значная падзея беларускага літаратуразнаўства. Гэтая праца — сведчанне багацця нашага прыгожага пісьменства, яго трагічнага, пакручанага і неўміручага лёсу.

"Зваротныя дарогі...", якія выйшлі пры фінансавай падтрымцы Цэнтра народнай адукацыі "Польшча-Беларусь" і Беларускага саюза ў Польшчы, у Мінску можна набыць у сядзібе ТБМ, на вул. Варважані, 8, у "Беларускім кнігазборы" ці ў кніжным шапіку на філфаку БДУ.

Сяргей ІВАШЧАНКА

"ЛіМ"-ДОТА



— Смялей, бацька!
Лёд вытрымае... Як
будзеш падаць, я пад-
трымаю...

Леанід ЛЕВАНОВІЧ з
малодшай дачкой Воль-
гай на катку ў Боста-
не. ЗША.

Снежань 2000.

Фота Аляксандра КОРЗУНА

ПАЭЗІЯ

Уладзімір
МАЗГО



І знае, мабыць,
толькі Бог...

●
Запомнім гэты дом,
Што памятае нас,
Дзе лёсца малаком
Праз коміні дым,
Як час.

Стары пахілы плот
Гарод аперазуў.
На ганку сонны кот
На кліч не адказаў.

Абветраны парог
Хапае за крысо,
Нібыта абярог
Адаленых часоў,

Дзе з абразоў акон
У промнях залатых
Бацькі глядзяць спакой
Выявамі святых.

Дзе ўюцца, як раней,
Над комінам стрыжы...
Што гэта —
Міражы...

Сцяжынку за акном
Заснежыла зіма.
Запомнім гэты дом,
Якога больш няма...

●
Каласавіны.
Юбілей
Святкуе Колас.

Гучыць у цішы
Між алей
Адвечны голас.

Спявае
"Новая зямля"
Бацькоўскім краем.
"Сымон-музыка",
Наш зямляк,
На скрыпцы грае.

Свой лёс
"На ростанях" дарог
Шукаюць людзі...
І знае, мабыць,
Толькі Бог,
Што заўтра будзе.

Свята паэзіі
ў Ракуцёўшчыне

Мы прыедзем
У гэты куток —
Хто мы ёсць на зямлі —
Не забыцца,
Свой адчуць
Спакоўвечны выток
І табе яшчэ раз
Пакланіцца.

Развярджанай памяці млын
Перамеле журбу нашу:
Верым
Мы не ў горкую
Зорку Палыні,
А ў святло
Незгасальнай Венеры.

Каб,
Далёкі ад ядзерных зім,
Родны кут
Адраджаўся вяснова,
Нашы душы адтаюць,
Максім,
Ад твайго пранікнёнага
Слова.

Будуць доўга
У прасторах лунаць
Незабыўныя вершы
І песні.
Каму лёс
На чужыне канаць —
На радзіме сваёй
Уваскрэсне.

Дагарыць
У кастры бярвяно
Не адно
На паляне вялікай.
Здыме сонца,
Нібыта вянок,
З вечаровых нябёс
Вераніка...

●
Які там Бетховен!
Які там Маэм!..
Настаўнік,
Духоўна багаты,
Рашае штодзённа
Праблему праблем:
Дажыць да зарплата...

Вядомы пісьменнік
Жыве, як жабрак,
Што выйсе
Шукае ў пустыні.
Калі апрапае
Святочны пінжак,
Кішэні —
Пустыя...

Каля нуля

Іскрыцца
Тонкім лёдам
Каляя,
Тэмпература зноў —
Каля нуля.

Надвор'я
Надакучлівы капрыз:
Не можа стрэлка ўверх,
Не можа ўніз

Па лесвіцы тэрмометра
Паўзці,
Нібы знямогла просіць:
«Адпусці...»

Але, як ні прасі,
Усё дарма:
Трымае
Безвыходнасці турма.

Каля нуля! —
Ні холад, ні цяпло —
Гайдаецца ў паветры,
Як сцябло...

— Які настрой? —
Цікавіцца здаля
На вуліцы сябры.
— Каля нуля...

Саней

Ляціць у вырай жураўліны клін,
Самотным крыкам далі працінае,
Хоць нішто ў жыцці не прамяняе
На лёд какосаў полымя рабін.

Апошні ліст зрываецца з галін,
Падхоплены вятрамі, адлятае.
Калі ўладарыць восень залатая,
Ён жабраком блукае па зямлі.

У час журбы і мы за далягляды
Спяшаемся, шукаючы спагады.
А на чужыне — настальгіі дым,
І нашы вочы плачуць ці смяюцца,
А душы трызняць толькі аб адным,
Каб на радзіму птушкамі вярнуцца.

КАБ ПАЧАЦЬ, патрэбна кропка, штуршок, азэрэнне. Нарэшце ёсць... На бульвары Рамбла сядзіць чалавек з сінім тварам. Ён стаіць і прысеў на дыктавы куб. Цэлы дзень прапрацаваў жывой скульптураю, цяпер распрануўся, адпачывае. Ён дастаў люстэрка і сурвэткаю выцер грыву. Звычайныя непрыкметныя мужчына. Каб звярнуць на сябе ўвагу, яму штодня даводзіцца фарбавацца ў цёмна-сіні колер. Мне, каб напісаць нататку, патрэбна нешта незвычайнае, хоць бы мужчына з безнадзейна-сінім абліччам.

Іншы выпадак з перафарбоўваннем згадаецца...

Ведаю-ведаю, мушу шанаваць сястру, але кожнага разу спрабую яе перамагчы. Соваюся, як абліты кіпенем паўжывы рак, па пустых і белых ад сонца вуліцах Барселона. Змагаюся са снам, з млосію і вар'яцтвам. Я нагадваю Дон Кіхота і Панса ў адной асобе. А ўвечары, калі горад выходзіць на фэст, я кладуся галавою, поўнай волава, на падушку і правальваюся ў сны жахаў, дзе мой тата нябожчык пафарбаваў сівыя вала-

у кнігу Гінэса. Яны, пэўна, удзельнічалі ў паўстанні анархістаў, якія ў 1937 годзе абвясцілі ў Каталуніі давол на свабоднае каханне, абвясцілі і праігралі вайну.

Вяртаюся на Рамбла, дзе кожны ідыёт лічыць сваім абавязкам сфатаграфавана з чалавека-калонаю за 100 песетаў. Ну а мне, як індывіду беражліваму, застаецца апісаць людзей-скульптураў. Усіх бульварных артыстаў паказваць няварта, бо шмат малацікавых і старомодных. Скажу пра новае. Раней не было абсыпанага мукою чалавека ў лядоўні. Сядзіць і круціць вачыма, як незабыўны Макс Ліндэр. За капейку скурчваецца і зачыняецца. Каханак без палюбоўніцы. Ёсць і палюбоўніцы без каханкаў. Афелія ў жоўтым строі на хадулях. Яна паіскае ручкі даверлівым дзячэткам. А сіневалосая секс-бомба дазваляе мужчынам пакласці далоні на бюст 15 памеру. Побач рагаты чорт кепска грае на таннай дудачцы. За ім роба-рэпер выплясвае касмаганічныя факстроты. Танцора пераўзыходзіць манах, задзірае сутану і паказвае набыты ў секс-краме вялізны пратэз. Усіх

І я правільны — кіруюся ў касцёл.

Раней мне вельмі падабаліся касцельныя свечкі ў рознакаляровых пластыкавых цыліндрах. Зялёныя, жоўтыя, сінія, чырвоныя — яны зіхаць вітражнай таямнічасцю пад абразамі і скульптурамі. Цяпер не падабаюцца, з-за таго, што я сам пачаў іх купляць. У Парыжы, успамінаючы бабу Ядзю, а ў барселонскім гатычным квартале, думаючы пра тату. Не люблю я каларовыя свечкі за легкаважнасць. Вялікая, а лёгкая, пуставатая. Каб нейкі кавалачак металу клаўся на спод шклянкі, было б лепш. І, пэўна, не ставіў бы я свечку ў Барсе, каб не драўляны, падобны да таты, хлопчык. Леваруч ад алтара ён стаіць са скрынкаю для ахвяраванняў. На ім была чырвоная палярына, белы доўгі хітон, падперазаны брунатным пасам. Хлопчык акуратна падстрыжаны. Ягоны гладкі твар, з даўгаватым носам, глядзеў на мяне ясным паглядом цёмных татавых вачэй. Вось так, мой тата ў час Другой сусветнай вайны прыслужваў ксяндзу ў Наваа-ленскім касцёле. Доўга адмысловай запалкаю я засвечыў чырвоную свечку непадалёк

нафту з пятаў адмывае выдатна.

У гатэлі, які б цудоўны ён не быў, заўсёды сутыкнешся з гадам.

Парода жлабоў, якіх постсавецкі народ ахрысціў новымі рускімі, відавочна выдыхае, дзякуючы намаганням паліцыянтаў усіх дзяржаў і народаў. Але маманты-дыназаўры яшчэ дзе-нідзе тарпляюцца на вочы. Назіраць за імі досыць цікава. Быкаабрыснага маладзёна я ўбачыў за сняданкам. Ён еў ёгурт з муслямі і прагна сачыў за прысутнымі, злавіўшы мой позірк, дастаў з кішэні тэлефончык і загаварыў па-нямецку. Я не настолькі абазнаны ў германістыцы, каб адрозніваць акцэнт. Падумаў: вось і ў немцаў вывеліся пачвары, напэўна, выпузілі з ГДР. На тым і скончыў назіранні. Але праз пару дзён пабачыў жывёліну ў бары, дзе той піў белае віно з сандвічамі, паліваючы іх тоўстым тоўстым слоём кетчупу, і веў працоўныя перамавы па-ангельску з дробненькім лацінаамерыканцам. Гаварылася пра дзеву, якія мусілі прыехаць у клуб, а не даехаць. Калі ап'янены лацінас сышоў у бок прыбіральні, новы рускі выдаў тэлефонны маналог: "Я. Яэта. Б... на х... Так, как дагаварівалісь. Все как дагаварівалісь. Б... Он чо, не понял? Петух сраный. Підар. Он что, нас, пацанов, не знает? Мы опустім его, підараса сраного. Я уже еду. Самалёт в семь, до Берліна. На х... Знаешь, не то что-то вокруг. Б... Служки боюсь. Б... Служки! Встречай. Все". Размова скончылася. Вярнуўся лацінас. Новы рускі кінуў на стол грошы, злосна паглядзеў у мой бок і, падхапіўшы валізы, пашыбаваў да таксі. А мне падумалася: "Нядоўга яму засталася баляваць з прахалодным белым віном".

Адам ГЛОБУС

Дзесьці там, у Каталуніі

ПАДАРОЖНЫЯ НАТАТКІ

сы ў вугальны колер і паступіў на першы курс універсітэта разам з маёй дачкою. Раніцай толькі мора вылеквае маю стому, а там недалёка і да сястры, толькі гэтым разам я зашторваю вокны і чытаю. Сястру неабходна калі не шанаваць, дык хоць бы паважаць.

Чытанне — адзін з найлепшых заняткаў, прынамсі, для мяне. Яшчэ ў Тайландзе я іранізаваў з коміксаманіі, якая накрывала хваляю не толькі дзяцей і падлеткаў, але і дарослых. Раптам, праз 5 гадоў у Барселоне, я заўважыў за сабою схільнасць разглядаць у кнігарнях кнігі і альбомы з каларовымі карцінкамі, у тэкстах я прачытваў толькі імёны і даты. Так атрымлівалася, што большасць паліграфічнай прадукцыі чыталася і глядзелася як коміксы, а не як літаратура і тэксты. Перавага візуальнага над вербальным, слоўным, тэкставым, настолькі вялікая, што ігнараваць такі факт проста немагчыма. Гартваю шляхавадзіцель па Іспаніі, зроблены ангельцамі, і з'яўляецца жаданне перарабіць у коміксы гісторыю рэлігіі. Уявілася такая кніга па хрысціянстве, ісламе, будызме, іудаізме... Хутэй за ўсё яны ўжо робяцца або зроблены іншымі, але гэта не выключае прысутнасці на рынку і майго аўтарскага прачытання праваслаўя ў форме фота+подпіс.

Пасля сястры з чытаннем самы час наведаць рэстаран. Калі ў вялікай рэстаранцы, кшталту Santa Maria, сесці тварам да кухні, дзе шчыруюць няголеныя, валасатары, чараватыя кухары, і доўга назіраць за афіцыянтамі, якія выносяць гарачыя стравы і вяртаюцца са стосамі пустага посуду, дык можна заўважыць падабенства афіцыянтаў да вярблюдаў, да каравана, замкнёнага ў кола вечнага рухаўка. Яшчэ больш дасканалым выглядае ланцуг афіцыянтаў на фоне карцінаў і гадзіннікаў, развешаных па сценах. Ні адно з сотні палотнаў не вісіць роўна, ні адзін з дваццаці старых гадзіннікаў не ходзіць. А васьмь кормяць у "Святой Марыі" смачна, толькі порціў завялікія.

Шпацыр пасля рэстаранцы — цудоўная рэч. А куды ісці, ехаць у Барселоне? Вядома, на Рамбла. Газетныя шапікі на бульвары Рамбла заваленыя порнапрадукцыяй. Яшчэ два гады таму падобныя касеты, часопісы Sex і Private, Pirate і SexOrgies можна было набываць толькі ў Sex-Shop(ax). Іх загорвалі ў чорныя пакеты, падобныя да мяхоў для смецця. З падобным мяшэчкам было няёмка шпацыраваць па Барсе. Цяпер купляй — не хачу. Пакунак атрымаеш звычайны, светлы. Тут і ўзнікае цікаўнасць. Што ж тады прадаецца ў Sex Shop(e)? Зварочваю з бульвара, абмінаю бар "Оргія", заходжу. Усё на месцы: пратэзы палавых органаў, касеты, часопісы з экзатыкаю, майткі і панчохі горшыя, чым у звычайных крамах бялізны. Ніякіх адкрыццяў і нечаканасцяў. Застаецца прайсціся па вуліцах з прастытуткамі. Можна, там нябачанае раней напаткаю. Паглядзеў на дзяўчыну-шкілет без зрэнак. Не ведаю, які наркотык робіць такі эфект — сціскае зрэнку ў нішто, але ж ёсць і такі. На пляцы, пад чэзлымі платанчыкамі, тусавалася з паўсотні абдолбаных наркотаў. Я прайшоў праз іх раслінную сутнасць, як праз бамбукавыя зарасці. Нікога не зачаліў, і мяне ніхто не закрануў. За наркатывым пляцам пачыналіся вуліцы, завулкі і тупікі з прастытуткамі. Іх можна фатаграфавана (хоць фатаграфавана іх якраз і нельга) і заносіць

пераплёваюць украінцы — у саламяных брылях, кашулях-вышыванках, чырвоных шараварах і ботах, яны вынеслі на Рамбла скрыпкі з барабанам і зацягнулі сумную сумную песню пра горкую долю. Псеўдаанцыянальныя апрахні глядзеліся лепш за срэбную і бронзавую фарбу на іншых чалавекаскульптурах, бо падобнымі колерамі ў нас фарбуюць агароджу на могілках. Я ледзь не даў 100 песетаў украінцам. Стрымаўся. Галасы ў іх слабыя. А на Рамбла трэба весяліцца і весяліць іншых на поўніцу, хай сабе і гумовым дручком.

Толькі ў Барселоне можна зразумець, які вялікі ў жыцці мастак Пікаса. Скульптура Пікаса стаіць пасярод фантана, запакаваная ў празрысты куб. Шкло замутнёнае, а таму аб'ект глядзіцца, як гурба ламачка. Непадалёк, на лаўцы сядзіць голы, у адных шэрых трусах, жабрак. Ён скупануўся ў фантане, прайшоў, намалюваўшы на асфальце вільготную сцэжку, і абуваецца. Чаму ён спачатку вырашыў абуцца, а не порткі нацягнуць? Мусіць, калашыны ў нагавіцах дазваляюць складаць порткі абутаму. Але асноўнае — божж падобны да Пікаса: лысы, лупаты, шырокі, невысокі. Ягоны ружовы матрац ляжыць побач, за кустамі. Яшчэ адна жывая з найжывейшых скульптур Барселона.

Разглядаючы бамжа-Пікаса, не заўважыў, як да мяне падышла турыстка: "Мсье, эскюзь мі, а где тут чэнч?" — Так яшчэ ніхто не пытаўся дарогі. Я спакойна параіў яўрэйцы гаварыць па-расейску і патлумачыў, дзе шукаць абменнік. Яна ўзрадавалася і спытала, ці не я — той цудоўны гід, які вадзіў яе ў казанскі дом Гаўдзі. Давялося расчараваць падарожніцу. Я, канешне, цудоўны, але не гід. Тады яна спыталася, ці не чакаю я, калі каталунцы ў чырвона-вішнёвых кашулях пачнуць будаваць жывую вежу ў 8 чалавек-паверхаў? "Не, я, як і ўсе, чакаю, калі нехта з гэтай вежы ўпадзе". "А-а-а", — вандроўніца пайшла ў абменнік, а я ў кавярню.

У кавярні над кубачкам гарбаты схілілася наркаманка. Яна робіць не першую спробу зрабіць хоць бы адзін глыток. Але ў апошні момант, калі вусны датыкаюцца парцэляны, страўнік спазматычна сціскаецца, рукі б'е дрыготка і гарбата выплываецца на сподак. Невідучымі вачыма дзеўка аглядае прысутных. Ці не бачыць хто яе пакуты? Прысутныя тактоўна адварочваюцца. А яна, змучаная пасля няўдалых спробаў наталіць смагу, хаваецца ў прыбіральню, з якой вылятаюць гучныя вьяканні; такое сола над унітазам, такі джаз.

Іду на пляцы Каталуніі, дзе фантаны колеру конскай мачы, і сядою я на лаўку. Зручная лава, брунатная, чыстая, гладкая. Сяджу і гляджу на скульптуры. Бронзавыя коні трымаюць на сабе голых красуняў. Коні магутныя, красуні з шырозымі сцёгнамі і пудоўнымі цыцкамі. Жанчыны ўздымаюць над галавамі караблі з металічнымі ветразямі. Рамантычнасць навязлівая, але ж выключна барселонская. І тут: "Вэ-э-э!!!". Азіраюся: хлопец схіліўся над вадасцёкам і ванітуе белым, нібыта кіслым малаком. Другі суцяшае, мармыча цёплым голасам. Званітаваў хлапчына тры разы, завёў матаролер і звёз суцяшыцеля ў вечаровы тлум. Чаму трэба за маёй спіною ванітаваць? Мог бы ў фантан. Не-е-е... Ён сфантанаваў у вадасцёк. Правільны.

ад хлопчыка са скрыняю, на якой было напісана: "Almoína Sant Jaume".

Урачысты, паслякасцельны настрой псуецца паліцыянтамі.

На чыгуначным вакзале яны арыштоўвалі хлопца. Што ён утварыў — не ведаю, бо прышоў запозна. Адзін паліцыянт выкалупваў з сотавага тэлефона сім-карту, а другі нешта тлумачыў затрыманаму педагагічным тонам. Я схадзіў па квіток. Да электрычкі заставалася хвілінаў 10, і я пайшоў на каву. З бара бачыўся занудны краявід са смеццевымі кантэйнерамі. Да іх і прывялі хлопца. Ён апусціўся на калені і шырока раскінуў рукі, вымольваючы свабоду. Але паліцыянты — вусатыя, сур'ёзныя, спакойныя — не адпусkali. Хлопец махаў рукамі, нахіляў пабычынаму галаву, растапырваў кароткія пальцы. І я заўважыў наколькі інтэрнацыянальныя жэсты крымінальнай. Каб адкінуць чыста раманскую смуглявасць і чарнату, дык рыхтык беларускі бандыт са станцыі Мінск-таварная быў перада мною. У бела машыне паліцаі злезлі крымінальніка. Добра, што не білі на вачах у людзей. А яны могуць.

Ёсць непараўнальная радасць — ружовым надвячоркам імчацца на электрычцы па Каталуніі. Глядзецца, як пясцяцца беляы коні разам з чорнымі авечкамі. Сачыць за светлай вежаю вясковага касцёла на далагладзе. Любавацца чырвонымі, як кроў, палямі. Не спыняючыся, пралятаць мястэчкі ў скалах над морам. І, нарэшце, апынуцца ў гатэлі.

Гатэль патрабуе асобнай увагі. Акрамя заўсёднага мыла і чыстых ручнікоў, у гатэльнай прыбіральні-лазэнцы знайшлася зубная шчотачка з пастаю і крэмам для галення з аднаразовым станком. На чорта танныя прылады, калі ў мяне, ды і ў кожнага ў падобным гатэлі, збудаваным амерыканцамі для заможных курортнікаў, ёсць уласная брытва і паста? Пытанне мучыла нядоўга, бо калі вярнуўся з мора і пабачыў свае ступакі, запэцканыя густой нафтаю, дык не знайшоў нічога лепшага, як намазаць іх крэмам для галення і адшараваць зубной шчотачкаю. Яна сапраўды аднаразова, але



У музеі Міро



Гатычны квартал у Барселоне

Як эпоха ў мастацтве

Калі канкрэтней — мастацтва тэатральным, у якім менавіта так успрымаецца творчасць Кастуся Губарэвіча. Ён пражыў доўгае і надзіва насычанае жыццё. У 1927 годзе скончыў Магілёўскі педагагічны тэхнікум, настаўнічаў на Гомельшчыне. Пасля была вучоба на сцэнарным аддзяленні Дзяржаўнага інстытута кінамастаграфіі ў Маскве, праца ў газеце "Палеская праўда", рэдактарам на кінафабрыцы Белдзяржкіно ў Ленінградзе, на Беларускай радыё ў Мінску. А ў гады Вялікай Айчыннай вайны Кастусь Лявонцэвіч з'яўляўся рэдактарам на радыёстанцыі "Савецкая Беларусь". У пасляваенны час загадваў аддзелам літаратурна-драматычных перадач на радыё, аддзелам мастацтва ў "ЛіМе", быў членам рэпертуарнай калегіі кінастудыі "Беларусьфільм", галоўным рэдактарам рэпертуарнай калегіі Міністэрства культуры БССР. Як і многія, пачаў свой творчы шлях з вершаў. У тым жа 1926 годзе выступіў і з першымі апавяданнямі. Ды і дэбютаваў кнігай апавяданняў "Гайда туды і Жывыя шрубы", што выйшла ў 1930 годзе. Аднак прызыванне сваё знайшоў у галіне драматургіі, тэатра і кіно. Яго п'есы "Цэнтральны ход" (напісана разам з І. Дорскім), "Брэсцкая крэпасць", "На крутым павароце", "Галоўная стаўка", "Партызанская зона", "Даруйце мне" і іншыя былі пастаўлены шэрагам тэатраў. Выходзілі таксама кнігі "П'есы" (1954, 1963, 1969), "Драмы і камеды" (1981), кніга кінааповесцяў "Анюціна дарога" (1980). А дэбютаваў у кінадраматургіі сцэнарыем "Баян на сустрэчу" (Пераможцы, напісаў разам з Е. Гезіным і К. Мінцам). Вядомасць набылі мастацкія фільмы "Дзяўчынка шукае бацьку" (разам з Я. Рысам), "Анюціна дарога", "Паланез Агінскага", "Неадкрытыя астравы", "Дрэвы на асфальце", тэлефільмы "Галоўная стаўка" і "Далёкая песня". Па сцэнарыях К. Губарэвіча пастаўлена і некалькі дакументальных стужак. Кастусь Лявонцэвіч быў удастоены прэміі Ленінскага камсамола Беларусі і Дзяржаўнай прэміі БССР. З дня нараджэння К. Губарэвіча споўнілася 95 гадоў (памёр 3 ліпеня 1987 года).

У "ЛіМе" працаваў

і Міхась Калачынскі. А было гэта яшчэ ў даваенны час, у 1937—1938 гадах. Тады Міхась Іванавіч з'яўляўся адказным сакратаром газеты "Літаратура і мастацтва". А перад гэтым, скончыўшы ў 1934 годзе Крупскую сярэдняю школу, быў старшым піянерважатам у мястэчку Бобр, літсупрацоўнікам крупскай раённай газеты "Камуністычны шлях", вучыўся на курсах пры Камуністычным інстытуце журналістыкі імя С. М. Кірава. А пасля прызвалі ў армію. Удзельнічаў у савецка-фінскай і Вялікай Айчыннай войнах. У пасляваенны час з'яўляўся спецкарэспандэнтам акруговай ваеннай газеты "Защитник Родины" (Адэса), літаратурным сакратаром газеты Беларускай ваеннай акругі "Во славу Родины". Пасля дэмабілізацыі М. Калачынскага прызначылі галоўным рэдактарам альманаха "Советская Отчизна". Быў адказным сакратаром, намеснікам старшыні праўлення СП БССР, з 1960 па 1978 год працаваў галоўным рэдактарам часопіса "Беларусь". Як паэт дэбютаваў у часопісе "Іскры Ільіча" ў 1932 годзе. Да вайны асобнымі кніжкамі выйшлі дзве паэмы для дзяцей, а рукапіс "дарослага" зборніка "На Выбаргскай дарозе" згарэў у час вайны ў Мінску. У пасляваенныя ж гады талент Міхася Іванавіча раскрыўся асабліва ярка і шматгранна. З-пад яго пяра з'явілася больш за дваццаць кніг. Двойчы — у 1971 і 1982 гадах — выходзілі аднатомнікі выбранага. Шмат перакладаў М. Калачынскі твораў рускіх, украінскіх, літоўскіх, балгарскіх і мангольскіх паэтаў. А яшчэ М. Калачынскі шмат рабіў для таго, каб падтрымаць маладых таленты, ахвотна даючы ім месца ў часопісе "Беларусь". 12 студзеня Міхасю Іванавічу споўнілася 6 85 гадоў (памёр 10 снежня 1990-га).

АДГАЛОСКІ

Пакаяльнае

Дарагі Яўген!

З вялікай цікавасцю я азнаёміўся з тваім артыкулам "Свая думка адносна творчасці іншых", змешчаным у "ЛіМе" за 5-е кастрычніка 2001 г. Мне вельмі пакутліва, што ты нечакана, як кажуць у народзе, "узьяў у галаву" два сказы ў анкеце "Крыніцы", якія я як чарнавуку нататку пакінуў для сябе і зусім не збіраўся друкаваць у такім неадрэдагаваным выглядзе. Але далі без мяне. Так атрымалася, дарагі Яўген. Хіба ж я асмеліўся б? І так, трымцяць рукі...

Але па парадку.

Усё, што ты так грунтоўна і скрупулёзна напісаў, амаль святая праўда. І нават больш... Гэтак ненавязліва і тактоўна параўнаць сябе з Караткевічам, Мележам мог толькі ты. І тое, што кніжка твая "Прыстань віцінаў" была вылучана на прэмію А. Куляшова, — дык веру! Цяпер усё можа здарыцца. І дакументы, якія ты просіш з той нагоды "падняць", не сумняваюся, існуюць. "Паднімаць", праўда, бракуе часу... Усё правільна, дарагі Яўген, акрамя некалькіх нязначных штрыхоў, дробязяў, якія ты мог проста запам'ятаваць. Не маладзееш жа, узрост усё-такі...

Першы рукапіс я нахабна прынёс у выдавецтва не 4 гады таму, як ты кажаш, а 12. Там былі дэтэктыўная аповесць "Паляўнічыя маўчаньня" і некалькі аповедаў. Але сюжэт, як ты, дарагі Яўген, пішаш, "таго трылера" зусім не "тычыўся чарнобыльскага гора нашых людзей". Ты ж, вядома, ведаеш, дарагі Яўген, пра такі выраз — "шыць палітыку"? Асмелюся напамінаць пра сюжэт: наш, не амерыканскі, дэтэктыў, змагаючыся з бандай, разумее, што ў горадзе яго проста знішчаць і збягае ў "зону", забраўшы з сабой важныя дакументы. У яго разлік: прыйдуць па іх і па яго жыццё, а там... будзе бачна. Ён спачатку забівае кілера, а потым уступае ў схватку з астатнімі. Такі вольны сюжэт. Ты кажаш — "амаральны". І гэта пацвердзіў табе "адзін пісьменнік", што "такога там у паміне не магло быць"... Сапраўды, гэты "амерыканізаваны жахі" не варта прапановаць "юнаму чытачу". Вінаваты, ай вінаваты...

Далей ты радасна заўважаеш, што скіраваўшы той (мой. — Ю.С.) рукапіс у "Мастацкую літаратуру", ты нідзе не бачыў "гэты трылер надрукаваным". Але ж быў, дарагі Яўген, надрукаваны — і адразу. Адобраны рэдкалегіяй юнацкага часопіса, які ў той час узначальваў Аляксандр Масарэнка. Праўда, у часопісе не прынялі да ўвагі твае мудрыя рэдактарскія праўкі, якія ты зрабіў на маім тэксце (так, напрыклад, мой герой, звяртаючыся да адзінокага сабакі ў "зоне", кажа яму: "Гэй, сабака!" Ты ж справядліва закрэсліваў і пісаў: "Цю-цю!" і г. д.). Я захаваў гэтыя дарагія мне старонкі на ўспамін.

Паўтара года таму ў "Юнацтва" зноў вярнулі мне другі мой рукапіс з пяці сацыяльных аповесцяў. Як ты справядліва заўважыў — "нашы дзеці такога не зразумеюць"... Правільна, "кінуць" — трэба ўмець...

Дарагі Яўген! Я і, спадзяюся, усе, хто будзе чытаць гэты ліст, верым тваім словам, што ты "ствараў аповесць на працягу 5-6 гадоў па просьбе настаўнікаў і вучняў". І "ўсе прасілі працягваць пісаць кнігу, закончыць твор". Асмелюся спытаць: як — усе? Усе тры мільёны вучняў і настаўнікаў? "...Калі Ю. Станкевіч не верыць гэтаму, я магу паказаць яму ўсе лісты сашкол..." — пішаш ты. Веру, дарагі Яўген! Не трэба паказваць! Як я рады, што сваёй "Прынцэсай з тусюкі" ты пабіў усе літэкорды папулярнасці і, усенародналюбімы, ужо не адзін год выступаеш у школах. Даруй, Яўген, цёмнаму. Цябе любяць на радзіме — веру. Не сумняваюся, што табе паставяць там яшчэ прыжыццё помнік-стату.

Каюся, Яўген! Каюся і каюся! Як я мог зганіць твае неўміручыя творы? Д'ябла, пэўна, паблытаў!

Але не ўсё згублена, дарагі Яўген! Яшчэ я мо і "папраўны"... Вось прыклад. Іду я днямі па праспекце і раптам у вітрыне шапіка (раён Політэхнічнай акадэміі) бачу, твае зборнічкі вісяць. Я адрозу да кіяскаўкі.

— Восем год вісяць, — кажа яна мне. — Ніхто не спакусіўся. А вы вось бераце...

І выйшла нават вонкі, агледзела з ног

да галавы з нечалавечай цікавасцю.

Дарагі Яўген! Хаця я ў твая хвіліны налічваў у кішэні ўсяго 200 рублёў і меў ужо мэта — засмактаць на дэсерт банан, але ж легкадумна не спакусіўся, а, узрушаны, набыў твае зборнікі: "Прычасце", "Квадра памяці", "Зялёны прамень аеру". Не пашкадаваў! Якія радкі я там выявіў! І пра бярозкі ў Трэптаў-парку, і пра Леніна, і пра Колю Чэпіка, і пра тое, "як натужна камбайны гулі", і пра Фелікса Дзяржынскага, і пра Саманту Сміт, і пра бярозкі:

...Прад вамі і толькі прад вамі сагну я калені, бярозкі ля вёскі...

Тут і міні-верлібры: Адыходзячыся — азірніся: ці паперадзе будзе твоя след?

Адаў ты належнае, дарагі Яўген, і сваім Стоўбцам:

Ззяе сонца... Электрычка — стоп! Мы — у Стоўбцах...

Не забыўся і пра нейкага Юзіка Бабыля, цётку Гэльку і г.д., але ж гэта ў тваёй творчасці не галоўнае. Вось яно ("Да маўзалею"):

Пад нагамі лісты... Падыходзяць, становяцца людзі... Як на споведзі ты — сэрца стуквае ў грудзі.

І далей ты кажаш, як стаіш у чарзе да любімага правадыра, што "Масква толькі прачынаецца", і заканчваеш магутнымі радкамі:

Людзі рушылі ўздоўж сцен Крамля... Дзе пачатак чаргі? Апаясана ёю зямля...

З вялікай цікавасцю чытаецца твая паэма каханьня да ўзбечкі Мухабат. Праўда, высвятляецца, што яна дала табе "афронт", але...

Слядоў не знойдзеш страшнай драмы...

Ну, што сказаць табе яшчэ? Я тут...

Я тут... выходжу замуж... Узбек ён... Зваць яго Пулат.

Дзесьці там, у Каталуніі

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13)

Як і гатэль, асобных апісанняў патрабуе пляж.

Яшчэ шэсць гадоў таму я крыху саромеўся сваяцці на пляжы сваю татуіроўку. У мяне досыць сціплы, зроблены ў маладосці, малюнак — лічба 11, выпісаная па царкоўнаславянску на левым плячы. Татуіроўка паблякла, расплылася, але выбіта яна глыбока, таму шнары фактурна малююць лічбу. Сорам быў нейкі дзіцячы. Ва ўсіх няма, а ў мяне, глядзі ты, ёсць. З кожным сезонам людзей з размаляванай скураю з'яўлялася болей і болей. А цяперака ледзь не кожны другі мае гравіюру на целе. Толькі вольны арыгінальнасцю гэтая графіка не вызначаецца. Усё кічова-турэмнае: нажы, ружы, драконы, узоры з завостраных пісягоў, крыжы і зоры. Дайшло да таго, што хлопцы ў белых пальчатках б'юць тату проста на вуліцах, седзячы на ганках, каля крамаў. Халтура, безгустоўнасць, беспрыныповаць пануюць у свеце татуіровак, зрэшты, як і ў астатнім свеце.

Не так і лёгка распрануцца дагала на нудысцкім пляжы. Здаецца, скінуў плаўкі... А-а-а, не. Па-першае: не існуе нудысцкіх пляжаў у чыстым выглядзе. Нехта абавязкова будзе сядзець у шортах. Жанчыны, з вядомых нагодаў, пэўныя дні мусяць пакідаць на сабе плаўкі, тое-сёе, і трэць пляжа апранутая. Большасць саромееца агаліцца, прывычайнае да сітуацыі. Прывыкаў і я. Тыдзень. Прывыкаў сябе не думаць пра секс. Прывык, скінуў усё чыста і стаў каля мора і прастаяў паўгадзіны. Гэта найлепшыя хвіліны, праведзеныя сярод нудыстаў. Бо ўсё зноў стала будзённым і звычайным. Мяркуеш, нудысты любяць хадзіць па

пляжы без станікаў і плавак? Так. Толькі безліч рэчаў прыкрываюць іх целы. Надумалася скласці кароткі спіс нудысцкіх апрапахай... Акуляры. Яны начэплены ледзь не на кожнага. Хусткі, кепкі і капелюшы. Сотавы тэлефон абавязкова закрывае нейкае вуха. Цыгарэты, цыгары і люлькі лепяцца да вуснаў. Ювеліркi хапае: ланцугі, бранзалеты, гадзіннікі, крыжы, бірулькі і размаітыя фенечкі з бісеру. Ну і прэса, канешне. Газеты, кнігі, часопісы на розных мовах і ў розных фарматах. Спартыўны інвентар: мячы, шарыкі, ракеткі. Лягальныя талеркі перамяшчаюцца ад аднаго нудыста да другога з самымі рознымі хуткасцямі. Надзьмутыя цацкі і матрацы, як ручнікі і поспілкі могуць закрываць аголенасць цал-

кам. Рэчмяхі, валізы, пасы з кашалькамі, вельмі смешна выглядаюць на голых целах. А вось фотаапараты і камеры чамусьці надаюць нудыстам сур'ёзнасці. Глядзіш, і ў аматараў суцэльнай аголенасці набіраецца апрапахай ледзь не столькі, колькі ў звычайных адпачынікаў. Станікі з плаўкамі ў іх таксама ёсць, бо плаваць у моры, асабліва жанчынам, лепей у бікіні.

Трымаўся, закаляўся, плаваў на золку і ўсё адно: нос заклапа і кашаль душыць. Захварэў. З-за танцаў! Трэба ж было пайсці на чортавы скокі. Каталунцы таксама малайцы. Наваклакі апаратуры на нудысцкі пляж, што пад самымі могілкамі, і як далі-далі. Пыл кураў. Скокі на пяску — няпросты заня-



Сон у сестру

Бывай навекі!

Мухабат.

Часам ты мудры і філасафічны:

Патрон —
рыфмуецца нейтрон...

Хто думаў —

ад патрона

шлях будзе

да нейтроннай?

Шмат дасталося ад цябе нейкаму Івану Аўдзею, стаўбоўскаму эмігранту з штата Нью-Джэрсі:

Раз'язджаеш,

як сваця тая,

па свеце,

з той розніцай,

што прымуова...

Сасватаны ты

навекі са смеццем —

такім, як і сам.

Уражае, і як ты падцікоўваеш за нейкай дзеўкай на возеры:

Як балерына, ты,

Ліля,

Як сімвал пекнаты.

Гляджу праз чараты —

Хмялю.

І вельмі ўражае тваё "крэда":

Мне,

нашчадку пятагона,

Радзіцца суджана было

І несі горда сцяг чырвоны,

Пад вешчым жыццём яго крылом...

Як усё-такі мудра ты заўважаеш:

"самы лепшы крытык — час". І як добра,

што ты ўрабляеш сваю пазытыўную

дзялянчку, не зважаючы ні на якія, нават

сусветныя катастрофы і катаклізмы,

кветачкамі сваёй пазіі пільна засцерагаеш

іх ад "ворагаў". Таму і заканчваю

неўміручымі радкамі з твайго зборніка,

які я набыў, ахвяраваўшы смачным

замежным прадуктам.

Мы —

каласы

З жыццёвай паласы,

Не сгануць якія

Ні вораг,

ні стыхія.

Зусім табе не вораг

Юры СТАНКЕВІЧ

P.S. Спадзяюся, дарагі Яўген, што

ты больш не будзеш слаць мне "маля-

вы". Ужо ідуць табе незлічоныя лісты

ад вучняў і настаўнікаў, каб ты пра-

цываў сваю аповесць "Прынцэса з

тусоўкі", а мне якраз час шынковаць

капусту да зімовага сезона.

Памёр Яўген КУЛІК

ПАМ'ЯТЬ

12 студзеня пасля цяжкай хваробы на 65-м годзе жыцця памёр Яўген КУЛІК. Імя гэтага чалавека шырока вядомае беларускай грамадскасці. Выдатны мастаграфік, грамадскі і культурны дзеяч усё сваё свядомае жыццё быў нястомным рупліўцам на ніве беларушчыны. Стаяў ля вытокаў Бела-

рускага народнага фронту "Адраджэнне", быў адным з арганізатараў мастацкай суполкі "Пагоня" Беларускага саюза мастакоў. Чалавек выключнай эрудыцыі, інтэлігентны і добразычлівы, ён заўсёды быў надзейнай апорай для сяброў і паплечнікаў, маральным узорам як для малодшых,

так і для сваіх ровеснікаў. Мы выказваем самае шчырае спачуванне яго родным і блізкім, сябрам і аднадумцам, усім, хто яго ведаў і любіў. Смуткуем разам з вамі.

Сябры суполкі "Пагоня"
Беларускага саюза мастакоў



Адысці — і застацца

Вось і няма сярод нас Яўгена Куліка. Адышоў не толькі нацыянальна самабытны, з адметным поглядам мастак, а найперш грамадзянін Беларусі, адзін з самых апантаных, духоўна моцных і нязломных сімвалаў нашага Адраджэння, які не проста апынуўся на ўзлбок хвалі пачатку 90-х гадоў, а якраз і быў тым, хто спаквала назіпаваў грамадскую энергію абуджэння і ў 80-я, і ў 70-я. А мо і раней. Бо асабіста я ўведаў яго такім, якім ён быў да апошняга ўздыху — самаахвярным, бескампамісным, усёй сваёй грамадзянскай і мастакоўскай існасцю беларускім. Нават не ўяўляецца, што некалі быў іншым. Хоць, напэўна, і не стаў такім з малых гадоў. Бо нарадзіўся не дзесьці ў глыбінцы, дзе беларускасць трывала сама сабой, а ў спрэс дэнацыяналізаваным Мінску. І паходзіў не з інтэлігенцкай, а проста працавольнай сям'і, вучыўся ў адной з тыповых савецкіх школ, дзе ўсе прадметы выкладаліся па-руску, у тым ліку і беларуская літаратура, а родную мову, як штосьці нікому не патрэбнае, можна было ўвогуле адкінуць і не вучыць. Свайго, нацыянальнага, амаль зусім не было і ў Мінскім мастацкім вучылішчы, і ў Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце, якія ён пазаканчваў адпаведна ў 1957 і 1963 гадах. З такога навучання і выхавання, як вынік, атрымаўся ўсярэднены чалавечы шырпат-

рэб. І на маёй памяці ўсяго толькі жменька свядомых беларускіх мастакоў, якія не дзеля экзотыкі і пры адпаведнай фармальнай патрэбе, а заўсёды і паўсюль карысталіся роднай мовай, былі арганічна ўкараненымі ў гісторыю роднага народа, усёй сваёй сутнасцю злучанымі з яго духоўнай спадчынай...

Сёння Саюз беларускіх мастакоў ужо не ўяўляе сталочанага бязроднага поля, і гэты паварот да саміх сябе, да свайго наўрад ці хто мог прадказаць яшчэ гадоў пятнаццаць назад. Але такое адбылося не само сабой, а дзякуючы самаахвярнасці такіх, як Яўген Кулік, якія спаквала, скажам так, пераціралі і ляпілі з пяску і гліны здзі і ружы. Тут можна было б згадаць святкаванне на высокім народным уздыме юбілеяў Міколы Гусоўскага, Цёткі, зладжаныя на бескарыслівых памкненнях выставы ў гонар слаўтых людзей Беларусі, і шмат чаго іншага.

Гэта ў значны перыяд жыцця патрабавала поўнай самааддачы, якая, зразумела, у іншых умовах магла б рэалізавацца выключна ў творчасці. Але здзейсненага дастаткова, каб творчая спадчына Яўгена Куліка засталася на скрыжальных нашай гістарычнай нацыянальнай памяці. Тут ілюстрацыі да кнігі "Слова аб палку Ігаравым", "Песня пра зубра" М. Гусоўскага, нізкі аркушаў "Помнікі дойлідства Гарадзечаншчыны", "Паўстанне 1863 г. на Беларусі", "Выдатныя дзеячы гісторыі і культуры Беларусі", малюнк-рэканструк-

цыі "Замкі Беларусі", гербы магдэбургскага перыяду да кнігі "Гербы беларускіх гарадоў" А. Цітова.

Яўген валодаў энцыклапедычнымі ведамі па гісторыі Беларусі, быў да педантызму дакладным ва ўзнаўленні пазнак мінуўшчыны, і гэта, безумоўна, паспрыяла таму, што яму ў сааўтарстве з мастаком Уладзімірам Крукоўскім было даручана выкананне эталону дзяржаўнага герба Беларусі "Пагоня".

Апошнім часам на рэспубліканскіх выставах побач з творами самога Куліка ўсё часцей мы бачылі яго вобраз увавобленым у працах іншых мастакоў. Найбольш удала, мяркую, узвышана-рамантычная постаць грамадскага рупліўца ўвасоблена ў карціне Аляксея Марачкіна, дзе Яўген нібы ўздзімаецца ўвысь, узлятае над зямлёй разам з нацыянальным сцягам, а роздумна-засяроджаная сутнасць чалавека нялёгкага жыццёвага лёсу — у невялікай станковай скульптуры Аляся Шатэрніка.

Жыццё Яўгена Куліка, як і роднаснага яму па духу Міколы Ермаловіча, — яскравы прыклад самаахвярнага служэння Бацькаўшчыне праз пераадоленне не толькі знешніх абставін, але і ўласнай фізічнай нямогласці.

Многім духам, адыходзячы ад нас, назаўжды застаюцца побач са сваімі аднадумцамі-пабрацімамі.

Яўген ЛЕЦКА

Сям'я Сімуковых

так. Але хто там уночы, у страбаскапічным святле разгледзіць, як ты выломліваешся. Давыкручваюся я да сёмага поту ў падмагільных танцах і апынуўся за стойкаю гейскага бара "Media Taganeo". Замовіў гарэлку. Без лёду! Бармен лёд выкінуў са шклянкі і наліў замест гарэлкі ледзянога спірту. Шахнуў я спірту і звяў, захварэў. Не трэба было голым каля могілак скакаць!

Тры дні не хадзіў на пляж. Ачомаўся і пайшоў. Заплыў далёка ў мора, а калі вяртаўся, пабачыў, як у скалісты грот прыйшла парачка. Вядома, я б не паплыў наўпрост на іх, каб каля гэтай неглыбокай пачоры не засталіся апранахі. Каханкі распрануліся цалкам. Ён — высокі смуглявы, а яна — доўгавалосая і светласкурая. Яны пачалі лашчыць адзін аднаго. Я паспрабаваў плыць на спіне, каб не перашкаджаць каханкам сваімі паглядамі. Непадалёк ад берага я павярнуўся на жывот і ўбачыў, што постаць светласкурая, якая прымалася за жанчыну, таксама мужчына. Я спакойна выцёрся, апрануўся і сышоў.

Іду з пляжа. Пад агаваю знаходжу 25 песетаў. Пашанцавала. Дробненька падфарціла. Манета з дзірачкай твая. Нехта згубіў, ты знайшоў. І ты некалі нешта губляў. Бярэш. Закідаеш у кішэнь. І... Не радуешся. Мала 25. Каб 50, ці каб 100... Вочы абшукваюць камяністую сцежку. Дзе яны 100, 50, ці хоць бы 5, ну на крайні, горшы выпадак — 1. Ну, 1. 1 і ўсё. Песеты не грыбы і ў парках не растуць. А вочы не супакойваюцца, шукаюць-шынуюць-вышукваюць спажыву гравшюву. Каб ім пуста было. Ім пуста. Мне пуста. У такія хвіліны я сябе не люблю.

Каталунія, жнівень 2001 года

Фота Алены АДАМЧЫК

У свой час мне пашчасціла сустрэцца і пазнаёміцца з выдатным драматургам А. Сімуковым. Аляксей Дзмітрыевіч жыў у Маскве. Але ён добра памятаў і не забываў родную вёску Сігеёўку, што прытулілася ў цудоўным і прыгожым куточку Касцюкоўшчыны. Там прайшлі яго дзіцячыя і юнацкія гады, адтуль пачаўся шлях у літаратуру.

Я ўважліва слухаў і занатаваў цікавыя аповед А. Сімукова аб сваіх бацьках, старэйшых братах.

...Калісьці ў Сігеёўцы жыла працальніца Сям'я Дзмітрыя Андрэевіча Сімукова. Бацькі Дзмітрыя пазналі ўсе жудасныя прыгонніцтва. А вось самому яму пашчасціла. Сын селяніна-прыгонніка, дзякуючы сваім здольнасцям, трапіў з глухамані ў сталіцу, паспяхова скончыў слаўты Санкт-Пецярбургскі ўніверсітэт.

Наталля Якаўлеўна — жонка Дзмітрыя Андрэевіча — таксама чалавек цікавага лёсу. Дачка ўрача, удзельніка Пірагова, скончыла вядомыя Бястужаўскія курсы. Настаўнічала ў прыватных гімназіях, а ўжо будучы маці трох дзяцей, вытрымала першы ў Расійскай імперыі дзяржаўны экзамен, які ўраўняў яе як выкладчыка ў правах з мужчынамі ў выкладанні асноў навук у казённых мужчынскіх і жаночых гімназіях.

Нічога падобана дагтуль не назіралася. Нават не было такіх бланкаў для пасведчання, і кіраўніцтва вучэбнай акругі вымушана было выдаць часовае. Наталля Якаўлеўна 15 год настаўнічала ў Сінеёўцы.

Родны брат Д. Сімукова Іван быў членам РСДРП. У 1905 годзе прыехаў на Касцюкоўшчыну, арганізаваў рэвалюцыйныя сходкі, распаўсюджаў бальша-

віцкія лістоўкі, падваргаўся паліцэйскім рэпрэсіям. Памёр у 1914 годзе. Старэйшы сын Д. Сімукова, Андрэй — былы вучань вядомага рускага даследчыка Манголіі П. К. Казлова, прадаўжальніка справы М. Пржэвальскага, удзельніка шматлікіх экспедыцый у Манголію. Упершыню прыехаў у гэтую, тады далёкую краіну ў 1923 годзе з экспедыцыяй П. Казлова, універсальнага даследчыка прыроды Цэнтральнай Азіі.

У час першай паездкі ў Манголію Андрэй Дзмітрыевіч пачаў вывучаць мангольскую мову. У далейшым у ёй веды ўдасканалі. Пісаў, размаўляў свабодна, настолькі добра, што, дакладваючы ва ўрадзе МНР аб выніках экспедыцыйных работ, уразіў ўсіх.

Праз тры гады пасля ад'езду экспедыцыі Казлова на радзіму Андрэй Сімукоў (яму тады споўнілася ўсяго 24 гады) быў запрошаны ў Мангольскую Народную Рэспубліку і пачаў працаваць у камітэце навук — цяпер Акадэмія навук МНР.

Вось радкі з п'ямы Андрэя да маці: "Палюбіў Манголію моцна, яе стэпы, лясы, і горы ўрабіліся зусім блізкімі мне... У маёй цяперашняй працы творчыя магчымасці невычарпальныя і рознабаковыя. Мне заўсёды бачны дробязі і прабелы ў практычным вывучэнні краіны, і я маю магчымасць іх запаўняць". У 1927 годзе Андрэй Сімукоў прызначаецца загадчыкам географічнага аддзела камітэта навук МНР, на гэтай пасадзе працуе дваццаць год.

Знаходзячыся ў Манголіі, ён дапамог

Сябры мастацкай суполкі "Пагоня" выказваюць шчырае спачуванне мастаку Алегу КАРПОВІЧУ ў сувязі са смерцю бацькі.

Уладзімір ЛАМІНСКІ

Абыспраштоські

Ад сусветнай тугі, ад адзіноты, урэшце, ад няма чаго рабіць ён, апантаны пачуццём нечаканага наслання, стварыў зямлю і неба, акіяны і рэкі, зварюў і птушак. Атрымалася няблага. Натхнёны радасцю доўгачаканага разняволення, ён уззяўся за чалавека. Хіба ж ведаў, што ўтворыць? На такія жahlівыя памылкі здольны толькі сапраўдны творца. І зараз, звесіўшы з воблака старэчыя натоленыя ногі, ён з агідаю пазірае на грэшную зямлю. Перажывае страшэнна. І бачаць яго час ад часу толькі абраныя: дзеці, п'яніцы, пазты і вар'яты... Вунь плывуць па небе ягоныя парэпаныя пяты!

Знаёмая настаўніца расказвае: — Ёсць у нашым мястэчку шкoлка музычная. Талентаў сярод дзетак — мора! А інструментаў не хапае. Пайшла ў райвыканкам выбіваць. "А навошта вам тры баяны? — кажуць. — І аднаго хопіць". Так мне крыўдна стала! Прайшлася па кабінетах равыканкамаўскіх. І ў кожным камп'ютэр працуе — чыноўнікі гульнямі забавляюцца. "Навошта вам столькі? — пытаюся. — І адным бы абышліся!" Ледзь не плачу, а яны не разумеюць — смяюцца...

Шкада, але не напішу пра многае. Не па прычыне ляноты і нерашучасці, а з-за невядома калі і як усвядомленага, што не ўсё можна асадкай, фізічным рухам, словам. Не напішу, да прыкладу, пра боль, у выніку якога нараджаецца жыццё. Не, баліць пастаянна, але не тое і не там... Пра вясёлых і заможных беларусаў не напішу. Проста не паспею зафіксаваць. А сотня цвярозых, жыццярэдасных і этанакіраваных, якіх бачу штодня на вуліцы ці па БТ, — здаецца, і не беларусы. А іхні патрыятызм і жвавасць — па разнарадцы зверху... Не здолею пра імклівае і пераможнае развіццё кал-

гаснай вытворчасці, хоць і спрабаваў па загадзе не раз: "Сёлета, Ганна, на камбайнерскі рэкорд пайду. Падтрымаеш, любая?" — "Падтрымаю, Васіль! Папрацаем, каб Айчына расквітнела!" Напружана, памастацку, са стваральным пафасам, але чамусьці не пераконвае... Не атрымаецца пра многае. Як пахне снег увесну, як незаўважна сталее сын, як перажывае за ўсіх нас мама... Не напішу, бо не хопіць слоў. Не, слоў мо і хопіць, але не здолею расставіць іх як мае быць. Ну і дзякаваць Богу, што не напішу. Больш Праўды застаецца.

Вандроўнікі-мінчукі прывезлі мне ў падарунак з-пад Нарачы слова "бындра". Доўга тлумачылі сэнс: "Вось выйдзеш за вёску, паблукнеш па лесе, абмінеш балота, прадзярэшыся за поплавам скрозь хмызняк і патрапіш урэшце на бындру — ні лес, ні поплаў, ні балота, ні хмызняк. Так, абы-што, нічэмная зямля, як плешына на аблавушцы, нават трава на ёй грэбуе расці..." Я ад падарунка не адмовіўся. Пакаштаваў на смак дый паклаў сабе асцярожна паміж словамі "булбатка" і "бязладдзе". Хто маркі збірае, хто — грошы. Я — знакі прыпынку і словы. Хто на што вучыўся.

Яны не бачыліся сто гадоў — колішнія сябрукі, не разлі вада. І калі адзін патэлефанаваў невядома з-за якіх гор і акіянаў, другі напалохаўся. Так дранцвееш, калі зняцку ў выпадковым лютэрку бачыш свой змаршчынены твар... Напалохаўся, бо здалося, што гэта ён сам патэлефанаваў сабе, састарэламу, з маладосці. Недарэчная гульня часу ў прасторы. Але сустрэча адбылася. У самы здатны для гэтага момант, калі нахабны зімовы адвечорак з цікаўнасцю плюшчыць нос аб шкло кухоннага акна. Калі ўтульна і хоццаца гаварыць, слухаць і разумець. Сустрэча адбылася. І яны сядзелі ў

цесным пакойчыку на трэцім паверсе, пілі нясмачную каву, слухалі па бабінніку Акуджаву, Высоцкага і "Песняроў" (тых старых, сапраўдных), гаварылі пра крызіс сярэдняга ўзросту, пра ўласных дзяцей, якія чамусьці не чытаюць кніжак, пра ўласных жонкаў, якія чамусьці сталіліся быць жонкамі, ператварыўшыся ў маці сваіх сыноў і дачок... Словам, яны рабілі ўсё, што маглі, яны вельмі стараліся, але ў іх нічога не атрымалася: успомніўшы сябе маладых, яны так і не здолелі зразумець сябе сённяшніх. Дарэнная згуба часу! Хіба ж варта развітвацца з сябрамі на сто гадоў? Ноч расчаравана адхіснулася ад кухоннага акна. А ён, уздыхнуўшы з палёгкай, ледзь паспеў на апошні тралейбус і апошні цягнік да сваіх гор і сваіх акіянаў.

— У твае гады Гайдар камандаваў палком! А твой дзед, паспеўшы папрацаваць на трактары, збег на Вялікую Айчынную.
— А ў твае гады Напалеон ужо заваёўваў краіны!
— Лепей заваёўваць розумы, чым краіны.
— Ну хопіць! Лухта ўсё! Лепей паслухай, якую я п'есу для гітары вывучыў...
І я слухаю. І мне падабаецца. Бо я не ўмею (яшчэ ці ўжо?) шмат з таго, што ўмею мой сын. Як файна гучыць гітара!

Ох ужо мне гэтыя таямніцы творчасці! Бальзак у час працы не абыходзіўся без кавы. Пасля кожных пяцідзесяці радкоў Дзікенс выпіваў шклянку гарачай вады. Брамс дзеля натхнення ваксаваў абутак. Мендзялееў — ладзіў чамаданы. Арыстоцель — паляваў за матылькамі. Шуберт — іграў на грабянцы, Бетховен — адрощваў бараду. І ўсё ў іх, дзякаваць Богу, атрымалася... А Прайдзісвет Прайдзісветыч Пустадомскі — чалавек немудрагелісты

і без прэтэнзій. Кавы не п'е, абутак не ваксуе, матылькаў на дух не пераносіць. Проста сядзе да рабочага стала і піша: пяць старонак да абеду, чатыры — пасля. І ніякіх безразважлівых учынкаў! Бездакорна адладжаная пісьменніцкая машына, пракатны стан, дый годзе! І ў ягонай шафе — дваццаць ягоных кніжак. Іх ніхто не чытае, нават ён сам. Але і ў яго ўсё атрымалася. Заслужаны, аблашчаны, ледзь не народны. І пры чым тут нейкія творчыя таямніцы?

Здаецца, "железная" Тэтчар сказала: "У нас няма антысемітызму, таму што англічане не лічаць сябе дурнейшымі за габрэяў..." Вось чаму на Беларусі так не любяць беларусаў.

Я прагнуўся ад таго, што выпаў першы снег. Прагнуўся ў салодкім і радасным чаканні. Не было неба, зямлі і праспекта. Толькі ноч у акне і снег, па якім чарадою маўкліва і неўтаймавана імчаліся вершнікі. Пасярод напалоханага горада — конізваны, раз'юшаныя сагнутымі ў крук бязлітаснымі гаспадарамі. Замест галоў — рогі ды пустыя вачніцы. Замест парашы ўслед за пачварнай віхурай — калатуша-гразь. Я не здзівіўся, калі чорная чарада збочыла і згрувасцілася ў чаканні пад маім акном. Я не здзівіўся, што адзін конь — пад сядлом і без вершніка. Я ведаў, для чаго. Я даўно гэтага чакаў. "Куды ты, Стах?" — скрозь сон запыталася маці. Я не адказаў. Грымнуўшы дзвярыма і не чакаючы ліфта, зляцеў уніз па прыступках. З радасцю ўсхрапнула дзікая хеўра. Хто адмовіцца папалаваць па першым снезе?..
Я даўно не быў дома. Я забыўся на матчы твар. Я стаў самім сабой. Я знайшоў сваё шчасце. Не кожнаму так шанцуе. Пад маім капітом чывкае першы снег...

Яўген РАГІН



ЗАСНАВАЛЬНІК

ГА "Саюз беларускіх пісьменнікаў"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Павел ВЕРАБ'ЁЎ,

Алесь ГАЎРОН —

адказны сакратар,

Мікола ГІЛЬ,

Уладзімір МАРУК —

намеснік галоўнага

рэдактара,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Яўген РАГІН,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Віктар ШНІП —

першы намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск, вул. Захарава, 19



ТЭЛЕФОНЫ:

прымемная рэдакцыя — 284-8461
намеснікі галоўнага рэдактара — 284-8525, 284-7985
АДДЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-8204
пісьмаў і грамадскай думкі — 284-7985
літаратурнага жыцця — 284-8462
крытыкі і бібліяграфіі — 284-7985
паэзіі і прозы — 284-7985
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно — 284-8153
выяўленчага мастацтва — 284-8462
фотакарэспандэнт — 284-8462
бухгалтэрыя — 284-8462
Тэл./факс — 284-7965

Пры перадруку просьба спасылка на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэвізюе.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтры тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах
Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2601
Нумар падпісаны ў друку 17.01.2002 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715
Заказ 307

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛІМ"

Запрашае "Змена"

20 студзеня ў 11.00 у кінатэатры "Змена" адбудзецца кінамерапрыемства, прысвечанае 110-годдзю Браніслава Тарашкевіча, вядомага беларускага грамадскага дзеяча, літаратуразнаўцы і перакладчыка.

Прыхільнікам беларускага кінамастацтва прапануюцца фільмы рэжысёра-кінадакументаліста Юрыя Лысятава:

"Радашковіцкія ростані";
"Дзядзька Уласаў";
"Зямля Тарашкевіча".

На сустрэчы з кінагледцамі прыйдуць народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч, дактары навук Арсен Ліс, Адам Мальдзіс, Уладзімір Міхнюк, кандыдат навук Віталь Скалабан, пісьменнік, літаратуразнаўца Уладзімір Содаль.

НАРОДНЫ

Анатоль ЗЭКАЎ

На першы, другі
разлічыся...

Віктару ЯРАЦУ,
складальніку рэйтыngu
100 беларускіх паэтаў
XX стагоддзя
"Маладосць", 2001, № 9

На рэйтынгі наш
час багаты —

Хто толькі
не складае іх!

Адным яны
прыносяць радасць,
Другіх жа б'юць
пад самы дых.

Але ці думаў
хто пра гэта,
Што дажывем
да той пары,

Калі аднойчы і паэтам
Прысвоіць Ярацнумары.

Ото ж дадумаўся
ўсё-ткі
Падчас выкладчыцкіх
турбот.
Відаць, што выпіў
ён не "сотку",
Хутчэй — не ўклаўся
і ў 500.

Разбіўшы на
дзсяткі, строга
Расставіў па
ранжыру ўсіх.

Хоць не чытаў даўно
ўжо многіх,
Ды хто цяпер
чытае іх?

Аж 100 паэтаў
ён уважыў
(Ці то на іх
сышоўся клін!)

А шмат каго
і не заўважыў,
Не ўспомніў нават,
сукін сын!

Ды не крыўдуйце,
хто не ўбіўся
ў абойму, у якой
не ўсе.

Магчыма,
Ярац памыліўся
І праўкі нейкія ўнясе.

А можа, й сам
сябе ён лае,

Што мусіў
сціпласць праявіць

І Яраца
ў канец паставіць,
Хоць мог бы ўрэшт
і першым быць.

...ўсё ж хто б і як
яго не ганіў,
У кандыдатах
грэх трымаць.

Пара даць
доктарскае званне

Ці дактарам
хоць паказаць.

12.01.2002